

MEZINÁRODNÍ POLITIKA

ROČNÍK XXXII

CENA 39,50

06/2008

„Zvyšující se počet Arabů v Izraeli
nemusí mít nutně negativní důsledky“

Asie: diplomacie a potíže s „rýžováním“

ISSN 0543-7962

9 770543 796005

ÚSTAV
MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ
PRAHA

INSTITUTE
OF INTERNATIONAL RELATIONS
PRAGUE

Dokumenty československé zahraniční politiky

ČESKOSLOVENSKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA V ROCE 1937. SVAZEK I

Dvanáctý svazek edice obsahuje kromě 312 dokumentů (zahrnujících období od 1. ledna 1937 do 31. července 1937) mj. texty: *Československá diplomacie v průběhu roku 1937 a Změny v personálním složení a organizačním schématu československé diplomacie v průběhu roku 1937*. Edice je realizována v rámci výzkumného projektu ÚMV ve spolupráci s Historickým ústavem AV ČR v Praze s grantovou podporou MZV ČR.

K vydání připravil Jindřich Dejmek.
(váz., 627 s., ISBN 978-80-86506-65-4, cena 280 Kč)

Již vyšlo:

Vznik Československa 1918
1994, ISBN 80-85864-07-X (200)

Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939–1940
PŘÍLOHA – Zápisy ze zasedání Československého národního výboru 1939–1940
1999, ISBN 80-85864-63-0 (200)

Československá zahraniční politika v roce 1938. Svazek I
2000, ISBN 80-85864-84-3 (230)

Československo na pařížské mírové konferenci 1918–1920. Svazek I
2001, ISBN 80-86506-02-9 (230)

Československá zahraniční politika v roce 1938. Svazek II
2001, ISBN 80-86506-16-9 (254)

Od rozpadu Česko-Slovenska do uznání československé prozatímní vlády 1939–1940
2002, ISBN 80-86506-22-3 (294)

Československá zahraniční politika v roce 1936. Svazek I
2003, ISBN 80-86506-27-4 (254)

Československá zahraniční politika v roce 1936. Svazek II
2003, ISBN 80-86506-30-4 (230)

Československá zahraniční politika a vznik Malé dohody 1920–1921. Svazek I
2004, ISBN 80-86506-38-X (316)

Československá zahraniční politika a vznik Malé dohody 1920–1921. Svazek II
2005, ISBN 80-86506-47-9 (279)

Od uznání československé prozatímní vlády do vyhlášení válečného stavu Německu 1940–1941
2006, ISBN 80-86506-55-X (262)

Objednávky a distribuce tel. 251 108 107, e-mail: cervinkova@iir.cz.
Možno zakoupit i v recepci ÚMV, v pracovních dnech od 7.00 do 19.30.
Nerudova 3, 118 50, Praha 1.

Světozor • 1
Demografie a migrace | -zz- • 3

DEMOGRAFIE A MIGRACE

- Eva Kačerová | Vybrané demografické charakteristiky cizinců žijících v České republice • 4
- Jiří Fárek | Mezinárodní ekonomická migrace: přínosy a rizika • 8
- Tomáš Fiala, Jitka Langhamrová | Vliv migrace na budoucí demografický vývoj v České republice • 10
- Marek Čejka | „Zvyšující se počet Arabů v Izraeli nemusí mít nutně negativní důsledky“ • 14

VZTAHY A PROBLÉMY

- Ondřej Klípa | Evropská charta regionálních či menšinových jazyků v České republice • 17
- Takaši Hosoda | Umístění amerického protiraketového radaru v Japonsku (II) • 20

DVA POHLEDY

- Libor Rouček, Jan Zahradil | Lisabonská smlouva • 23

EKONOMICKÝ OBZOR

- Jaroslav Foltýn | Asie: diplomacie a potíže s „rýžováním“ • 24

ZEMĚMI SVĚTA

- Oldřich Vondruška | Libanon: Vyvanutý entusiasmus „cedrové revoluce“ • 26
- Pavla Springerová | Bolívie na pokraji rozpadu? • 30
- Jakub Kmošena | Guyana Esequibo. Venezuelsko-guyanský spor o problematický region • 32

VOLNÁ TRIBUNA

- Lukáš Hoder | Irácká zkušenost jinak • 34
- Petre Dutu | Národní a kolektivní prvky v obranné politice Rumunska • 36

RECENZE

- David Svoboda | Černá Hora – bílé místo Balkánu • 38
- Michal Vrabec | Španělské idearium • 38

POSLEDNÍ STRANA

Foto na titulní straně

Zdroj: Enza Billeci, Globe Media/Reuters

Tiráž

Ročník XXXII • Vydává: Ústav mezinárodních vztahů, v. v. i. • **Šéfredaktor:** Robert Schuster • **Úvodníky, komentáře:** Zdeněk Zbořil • **Odpovědná redaktorka:** Milena Střežková • **Sekretářka redakce:** Irena Krejčová • **Grafický návrh:** Jakub Tayari • **Autor obálky:** Filip Sojka • **Distribuce:** Dagmar Červínková • **Redakční rada:** Veronika Bílková (předsedkyně), Vojtěch Belling, Miloš Calda, Martin Ehl, Jiří Fárek, Václav Hubinger, Kai-Olaf Lang, Kristina Larischová, Pavel Máša, Jaroslav Olša jr., Miloš Pojar, Pavel Pšejja, Michael Romancov, Jiří Schneider, Jiří Štěpanovský, Filip Tesař, Tomáš Veselý, Zdeněk Zbořil • **Jednotlivé příspěvky vyjadřují názory autorů, nikoli vydavatele. Nevyžádané rukopisy redakce nevrací.**

All rights reserved. Copyright under the International Copyright Convention. No part of this publication may be reproduced, stored in retrieval systems or transmitted in any form or by any means without the prior permission of the International Politics editorial office. Reprints are available upon request. Reprints and permissions: Write to International Politics, Nerudova 3, 118 50 Praha 1.

Redakce a administrace: Nerudova 3, 118 50 Praha 1 • telefon 251 108 107 • fax 251 108 222 • e-mailová adresa umvedo@iir.cz • **Objednávky a předplatné přijímá** administrace redakce. Vychází měsíčně. Cena výtisku 39,50 Kč. **Předplatné na rok činí 380 Kč, ve Slovenské republice 711 Sk. Registrováno MK ČR E 5210.**

Tiskne Petr Dvořák – Tiskárna, Jeřábková 1302, 263 01 Dobruška. **Rozšiřuje** redakce a další distributoři v drobném prodeji. **Ve Slovenské republice rozšiřuje** L.K. Permanent, s.r.o. P.P.4., 834 14 Bratislava 34 • telefon +421 244 453 711 • fax +421 244 373 311 • e-mailová adresa Herslova@lkpermanent.sk • www.predplatne.cz. **Informace o MP a editiční činnosti ÚMV** na www.iir.cz • Podávání tiskoviny povoleno SsRP Banská Bystrica č.j. Opč-3215/B-96 ze dne 12. 9. 1996. ISSN 0543-7962 • INDEX 46911

Květen 2008

Světozor

1. Britští labouristé skončili v komunálních volbách až za konzervativci a liberály. Ztratili i Londýn, kde se starostou stal konzervativce Boris Johnson.
2. Jane's Information Group oznámila, že Čína tajně buduje na jižním ostrově Chaj-nan podzemní jadernou námořní základnu.
2. Americký prezident George W. Bush vyhlásil nové sankce proti podnikům, které vlastní nebo kontroluje vojenský režim v Barmě.
2. V Makedonii byla zahájena schůzka předáků střední a jihovýchodní Evropy. Jednalo se hlavně o Kosovo, jehož představitelé nebyli na schůzku pozváni.
3. Pět jižních částí Barmy zpusťl cyklón Nargis. Vláda v těchto oblastech vyhlásila výjimečný stav. V kritickém ohrožení se ocitlo 1,5 milionu lidí.
4. Obyvatelé východní oblasti Bolívie Santa Cruz se vyslovili pro větší autonomii svého kraje. Oblast je bohatá na zemní plyn.
7. Do funkce ruského prezidenta nastoupil Dmitrij Medveděv (43).
8. Ruský parlament schválil Vladimira Putina do funkce premiéra.
8. Silvio Berlusconi a 21 ministrů jeho vlády složili slib.
9. Bojovníci Hizballáhu obsadili západní část Bejrútu. V metropoli zuří nejrozsáhlejší boje od ukončení občanské války v roce 1990.
10. Barmská vojenská junta zabavila veškerou potravinovou a technickou zahraniční pomoc pro postižené cyklónem.
11. V Srbsku se konaly předčasné parlamentní volby. Zvítězila proevropská Demokratická strana prezidenta Borise Tadiče (38,8 procenta). Srbská radikální strana dostala 29,2 procenta hlasů.
12. Slovensko podpisem prezidenta Gašparoviče ratifikovalo Lisabonskou smlouvu.
12. Jihovýchod Číny postihlo zemětřesení o síle 7,8 Richterovy stupnice. Otřesy následovaly i v dalších dnech. Bylo zničeno až 80 procent budov.
12. Do Barmy dorazil první americký letoun s humanitární pomocí. Vláda USA se podřídila požadavku režimu a ponechala juntě kontrolu nad distribucí pomoci.
12. Ruský premiér Vladimir Putin jmenoval svou novou vládu. Na klíčových pozicích zůstali stejní lidé.
14. V Limě se setkala na 62 politiků z EU a Latinské Ameriky. Soustředilo se na boj proti chudobě a na hospodářskou spolupráci. Přijatá Linská deklarace vyzývá k uvážlivému

- postupu při řešení nedostatku energetických zdrojů cestou biopaliv, k vytvoření fondu na ochranu Amazonie či andských leduvů.
- 16.** Nový italský ministr zahraničí Franco Frattini se vyslovil pro revizi Schengenské úmluvy. Prohlásil, že problémem není volný pohyb osob, ale zajištění bezpečnosti.
- 18.** Cyklon Nargis si v Barmě vyžádal 128 000 mrtvých a pohřešovaných, postiženo je na dva miliony lidí a smrt hladem hrozí 30 000 podvyživených dětí. Poblíž Barmy čekají britské, francouzské a americké lodi s humanitární pomocí, které junta nechce pustit do země.
- 19.** Barmská junta povolila humanitárním organizacím ze zahraničí omezený vstup do země. Na zasedání ASEAN se rozhodlo, že státy sousedící s Barmou budou koordinovat záchranné operace. Zahraniční pomoc rozdělují vojenský režim, humanitární organizace poskytují lékaře. Škody se odhadují na 10 miliard dolarů.
- 21.** V předčasných parlamentních volbách v Gruzii zvítězila vládnoucí formace prozápadně orientovaného prezidenta Micheila Saakašviliho.
- 21.** Francouzská policie ve spolupráci se španělskými kolegy zatkla v Bordeaux údajného nejvyššího šéfa separatistické organizace Baskicko a jeho svoboda Javiera Lópeze Penu a tři jeho komplice.
- 21.** Izrael poprvé oficiálně přiznal, že vede prostřednictvím Turecka mírové rozhovory se Sýrií.
- 22.** Agentura Reuters informovala, že ruské úřady nepovolí vstup na své území těm ukrajinským politikům, kteří Rusko poškodí činem nebo slovem. Jde o reakci Moskvy na rozhodnutí ukrajinské tajné služby zakázat vstup na ukrajinské území moskevskému starostovi Juriji Lužkovovi, který prohlásil, že Sevastopol možná vůbec nepatří Ukrajině, ale že jako přístav zůstal součástí Ruské federace.
- 22.** Stephen Mull, vysoký představitel amerického ministerstva zahraničí, který vede jednání s Varšavou, řekl, že Polsko bude muset zaplatit větší část modernizace své armády, kterou požaduje od americké vlády výměnou za umístění americké raketové základny na svém území.
- 22.** Americká Sněmovna reprezentantů snížila výdaje na protiraketový deštník v Evropě ze 719 na 341,2 miliardy dolarů.
- 22.** Ze schůzky britského premiéra Gordona Browna s tibetským dalajlamou v Londýně vyplynulo, že britský premiér podpoří usmiřovací proces mezi Čínou a Tibetany.

- 22.** Rusko a Čína na začátku návštěvy ruského prezidenta Dmitrije Medveděva v Pekingu odsoudily plán Spojených států vybudovat celosvětový systém protiraketové obrany, jehož součástí mají být základny v Česku a Polsku.
- 22.** Německá Spolková rada schválila Lisabonskou smlouvu.
- 22.** Italský ministr hospodářství Claudio Scajola oznámil, že Itálie se vrátí k využívání jaderné energie.
- 24.** V Barmě proběhla druhá část referenda o nové ústavě (první se konala 10. května). Vyslovilo se pro ni 92,4 procenta občanů.
- 25.** Americká sonda Phoenix přistála na Marsu. Bude hledat vodu a známky života.
- 25.** Libanonský parlament zvolil novým prezidentem generála Michela Sulejmána.
- 26.** Čínské vedení v důsledku zemětřesení povolilo rodinám, kterým při katastrofě zahynulo dítě, mít dalšího potomka. Povolení se vztahuje i na rodiny, jejichž dítě utrpělo těžká zranění. Počet zahynuvších se odhaduje na 69 000 lidí.
- 26.** Bývalý americký prezident James Carter oznámil, že Izrael má nejméně 150 jaderných pum. Podle něho má USA více než 12 tisíc jaderných zbraní, Rusko přibližně stejně, Velká Británie a Francie po několika stovkách.
- 27.** Francouzský prezident Nicolas Sarkozy během návštěvy Polska oznámil úplné uvolnění francouzského pracovního trhu pro lidi z nových členských zemí EU. Povolení vstoupí v platnost nejpozději na podzim.
- 28.** Nepál se stal republikou. Král Gjánéndra (60) musí do 15 dnů opustit královský palác, z něhož se stane muzeum.
- 28.** V Pekingu došlo k průlomovému jednání čínského prezidenta Chua Ťin-tchaa se šéfem tchajwanské strany Kuomintang Wuem Po-siangem. Jednalo se hlavně o hospodářských otázkách. Obě strany odsouhlasily zavedení pravidelné a přímé letecké linky mezi ostrovem a pevninou. Peking slíbil, že do Číny bude moci přijet více Tchajwanců.
- 28.** Novým předsedou vlády spolkové země Sasko byl zvolen křesťanskodemokratický politik Stanislav Tillich, příslušník lužickosrbské menšiny.
- 28.** Amnesty International ve své výroční zprávě ostře kritizovala Ameriku a Rusko za mučení osob podezřelých z terorismu či manipulací s volbami. Čína ovlivňuje svobodu slova a zásadním způsobem porušuje lidská práva.
- 29.** Ve Stockholmu se uskutečnila konference o Iráku za účasti více než 500 delegátů z 89 zemí. Podle americké ministryně zahraničí

potřebuje Irák hlavně investice a technickou pomoc.

Česko a svět

- 5.** Generální tajemník NATO Jaap de Hoop Scheffer při návštěvě Prahy prohlásil, že Česko by mělo dávat více peněz na obranu. Tyto výdaje u nás nedosahují ani dvou procent HDP, které Aliance požaduje. Dále řekl, že plánovaný radar pomůže Alianci čelit novým hrozbám a přispěje k větší bezpečnosti Evropy.
- 6.** České ministerstvo zahraničí uvolnilo na pomoc Barmě 2,5 milionu korun, nadace Člověk v tísni 500 000 korun.
- 8.** Premiér Mirek Topolánek navštívil českou misi v Afghánistánu.
- 10.** Publicista a aktivista v oblasti lidských práv Petr Uhl dostal nejvyšší sudetoněmecké vyznamenání – Evropskou cenu Karla IV. Při zahájení sudetoněmeckého srazu v Norimberku Uhl vyzval ke společnému vypořádání se s poválečným „vyhnáním“ sudetských Němců.
- 16.** Předseda ČSSD Jiří Paroubek přijal v Lido-vém domě místopředsedu opoziční běloruské sociální demokracie Sergeje Skrabetse. Obě strany uzavřely smlouvu o spolupráci.
- 16.** Ministru zemědělství Petru Gandalovičovi se po tvrdých jednáních v Bruselu podařilo přesvědčit Evropskou komisi, aby ustoupila od svého záměru radikálně seškrtnat zemědělské dotace pro velké české farmy.
- 21.** Česká vláda uznala nezávislost Kosova a schválila podepsání česko-americké smlouvy o umístění radaru.
- 23.** Prezident Václav Klaus pozval na Hrad srbského velvyslance Vladimíra Vereše, kterého Bělehrad odvolal na konzultace jako výraz protestu na uznání nezávislosti Kosova českou vládou. Klaus pro deník MF Dnes napsal, že se za uznání Kosova českou vládou stydl.
- 26.** Vicepremiér Vondra v Bruselu potvrdil, že Česko jednoznačně podporuje doktrínu Polska a Švédska ohledně utužování vztahů s partnery na východ od hranic EU (Arménie, Gruzie, Ázerbájdžán, Moldavsko, Ukrajina).
- 27.** Čeští zástupci v Bruselu odmítli výtku nevládních organizací, které tvrdí, že Praha nedodržuje své závazky k rozvojovým zemím.
- 30.** V rozhovoru pro deník The Washington Times prezident Václav Klaus vzkázal Rusku, že česká vláda se v otázce radaru řídí tím, co je dobré pro Česko, nikoli postoji Moskvy.
- 30.** Předseda ČSSD Jiří Paroubek požádal dopisem ministryni zahraničí USA Condoleeazu Riceovou, aby nepodepisovala smlouvu mezi ČR a USA o radaru.

Demografie a migrace

Jedna z možných definic demografie jako vědy stojící na tenké hranici mezi naukami o přírodě a o společnosti je, že jde o obor, jehož hlavní metodou není jen sběr a třídění dat, ale i analýza a interpretace dat neúplných. Vypadá to na první pohled až jako znevážení, ale jen do chvíle, než si uvědomíme, že jde o vědní obor nebo politiku, která pracuje s tak obtížně definovatelnými předměty svého zájmu, jako jsou existence a reprodukce populací, typologie jejich vývoje a proměny a také jejich příčiny a důsledky.

Reprodukcí lidských populací nebo demografickou reprodukci se rozumí přirozená obnova populace definovaná rozením a umíráním. Proto se demografie nevyhýbá zaznamenávání toho, kdy, proč a za jakých okolností se lidé rodí a umírají, zda je důležité vědět, kdy a proč uzavírají partnerské vztahy. Ale také, co přispívá k rozvoji či omezování populačního růstu nebo úpadku, jaký vliv na to mají nemoci, úmrtí a zabíjení, a konečně také, jak je ovlivňuje *pohyb osob*, řízený nebo svobodný, v současné době stejně globální jako pohyby jiné.

Demografie se také snaží zobecňovat výsledky svých poznání, nacházet zákonitosti a dělat hypotézy budoucího populačního vývoje, což často přispívá k její dočasné pozitivní nebo negativní popularitě. Jako teoretické nebo empirické studium má řadu podoborů interdisciplinární povahy, a proto je možné studovat třeba demografii historickou, zabývat se vztahem demografie a sociální geografie, v tomto kontextu studovat geografii sídel a jejich obyvatel, politickou a regionální demografii, a také dostat se až k demografickému modelování, studiím populační politiky a k demografickým prognózám. Jedním z pramenů demografických studií i politiky je *pohyb obyvatelstva*, migrace jednotlivců, skupin i celých populací. Dnes se opět jeví jako aktuální problém, a proto se jím zabývají mezinárodní organizace i politické instituce.

Řízení pohybu obyvatelstva je jednou z nejstarších sociálních a politických institucí a jen v Evropě muselo dojít hned k několika revolucím – od francouzské po průmyslovou, aby mohl být zákaz pohybu znevolených ne-li zrušen, tak alespoň podstatně omezen.

Abychom neironizovali jen své předky, případně evropské rasisty a antisemity, připomeňme si i stále se vracející negativní emoce ve vztahu k *žlutému nebezpečí*, latentní rasismus *odhalující útoky* mongolsko-tatarských hord z Východu, uměle vyvolávaný strach z afrického exportu AIDS do Evropy nebo třeba jen z agresivního albánského drogového dealera a miniaturního polského instalatéra.

Jako by ale všechna historická poznání byla opakovane vystavována kritice, až se zdá, že nemají žádnou

platnost. Můžeme si sice vyprávět o čínském exodu, ale v každé části světa, do které Číňané přicházejí, je výklad tohoto fenoménu odlišný. V Austrálii nebo v jihovýchodní Asii je motivem zájmu o tuto migraci strach z relativního přelidnění, ale zároveň vědí, že čínská *čtyřicetihodinová ekonomika* je hnacím motorem tamější prosperity. V Evropě se o něm většinou mlčí a ve Spojených státech si zvykli, že uzavřená *China Towns* nejsou jen ghetta, ale také příspěvek k různorodosti americké populace, který je stále zelený už téměř dvě století.

Čínská ekonomická expanze do Afriky, o které jsme v Mezinárodní politice v posledním desetiletí psali již několikrát, je dnes politicko-ekonomickou realitou, jejíž budoucnost nedokážeme dohlédnout, ale už dnes víme, že je to také velký migrační pohyb, který má své klady a záporny. Teprve po vzrušení okolo Tibetu, přírodní katastrofě a pořádání olympijských her v ČLR si nečínský svět uvědomil, že vlastně neví, co se za kulturní vrstvou tradice a vzdělanosti vlastně skrývá. Zda je ještě možné mluvit o jednom národu nebo populaci, který(á) se tak výrazně liší od všech ostatních. Ale ať už to je jakkoli, oblasti pod dnešní čínskou svrchovaností nemají jen velký potenciál ekonomický, ale také – a možná že zejména – migrační.

Kdybychom se podívali na Evropu z některé asijské země, zjistili bychom, že stojíme ve stejném úžasu před kýmkoli, kdo se nám bude snažit vysvětlit rozdíly mezi Čechy a Slováky, Španěly a Portugalci, Belgičany a Nizozemci, a to ještě stále citujeme jména národů totožných s názvy států, které jsou navíc členy Evropské unie. A co teprve pohled na rozhádané Srby a Albánce, Vlámky a Valony, Basky a třeba Katalánci! Jako kdyby tato různorodost, navíc, vzpomeneme-li na její historické, politické a ekonomické souvislosti, skrývala v sobě stejně výbušný potenciál jako v zemích tam někde za Kaspickým mořem.

Migrace mají odedávna svou ideologickou, sociální a ekonomickou motivaci. Přinášejí užitek, stejně jako ztráty. Vyvolávají strach z neznámého, stejně jako nadějná očekávání. Jednu nadějnou zoo-demografickou událost známe i z českých dějin. Byl ji každoroční svaťováclavský export *tři set volů do Němec*, čin, o který žádali vládu protestující studenti v roce 1968 a který by možná mohl osvěžit českou demografickou politiku i dnes.

Ale nejen proto věnujeme toto číslo Mezinárodní politiky demografii a migraci. Chceme upozornit, že jejich studium a aplikace jeho výsledků jsou až naléhavě potřebné, ať již zvolíme jakýkoliv úhel pohledu.

Eva Kačerová

Vybrané demografické charakteristiky cizinců

žijících v České republice

Migrační trendy se v Evropě v sedmdesátých letech minulého století změnilý v důsledku zavedení restriktivních politik. Pracovní migrace se postupně změnilý v migrace žadatelů o azyl a migrace za účelem slučování rodiny. Rozhodování migrovat výrazně ovlivňují sociální sítě, neboť usnadňují přístup migrantů k pracovním příležitostem a mohou pozitivně působit i na proces integrace. Ekonomické migrace cizinců mohou přispívat k ekonomickému růstu hostitelských zemí.

V diskusích o demografickém stárnutí se nejčastěji setkáváme s otázkou, zda imigrace může být řešením tohoto problému, zda může imigrace stárnutí populace zastavit nebo jej alespoň zmírnit. Podle názoru odborníků i značně vysoký počet imigrantů ve stávající věkové struktuře problém stárnutí obyvatelstva České republiky nevyřeší, může pouze zpomalit jeho průběh.

V České republice žije méně cizinců než v jiných zemích EU

Česká republika se stává a vlastně již stala z tranzitní země zemí cílovou. Díky kladným migračním saldům (rozdíl mezi počtem přistěhovalých a vystěhovalých) počet obyvatel České republiky neklesal, přestože by se tak dělo v důsledku přirozeného přírůstku (rozdíl mezi počtem živě narozených a zemřelých) (tab. 1).

Počet dlouhodobě či trvale žijících cizinců na území České republiky v roce 2007 překročil 390 tisíc osob, což představuje necelá čtyři procenta z celkového počtu obyvatel

ČR (obr. 1). V zastoupení cizinců na celkovém počtu obyvatel se tak Česká republika řadí mezi zeměmi Evropské unie spíše k těm, kde je cizinců méně. V zemích EU žije celkem asi 25 milionů cizinců, což je asi 5,5 procenta celkové populace Unie. Část těchto cizinců jsou občané jiných členských zemí EU, část jsou cizinci ze třetích zemí. Nejvíce cizinců žije v Německu, Francii, Španělsku, Velké Británii a Itálii. Nejvyšší podíl cizinců v populaci vykazuje Lucembursko (39 procent) a nejnižší Slovensko (1 procento), avšak nejčastěji je podíl cizinců mezi dvěma až osmi procenty. Ve všech zemích Evropské unie kromě Lucemburska, Belgie, Irska a Kypru převažují v populaci cizinců občané nečlenských zemí. Podíl občanů z nových členských zemí v zemích EU 15 je velmi nízký (0,2 procenta populace EU 15) a nejvyšší je v Německu.

Složení cizinců se v každé zemi liší: odpovídá to geografické vzdálenosti, odráží historické vazby a politický vývoj v regionech sousedících s Evropou. Více než třetina cizinců žijících na území ČR v roce 2006 byli občané Ukrajiny, téměř pětina jich byla ze Slovenska, 12 procent z Vietnamu a po necelých šesti procentech z Ruské federace a z Polska. Na nečekaně vysokém přírůstku stěhování se v loňském roce největší měrou podíleli občané Ukrajiny (téměř 31 tisíc), dále občané Slovenska (13 tisíc), Vietnamu (11 tisíc osob), Ruska (téměř 6 tisíc osob) a Mongolska (téměř 3 tisíce osob).

Věková struktura cizinců žijících v České republice děle než jeden rok se podstatně liší od věkové struktury populace České republiky (obr. 2). Věková struktura cizinců žijících na území České republiky se liší od domácího obyvatelstva. Mezi hlavní příčiny, proč tomu tak je, lze uvést především fakt, že postatná část cizinců k nám přichází za studiem a za prací. Téměř 85 procent cizinců je v produktivním věku (20–64 let), zatímco v majoritní populaci je to 65 procent.

Počet narozených dětí s jiným občanstvím je nízký

Se zvyšujícím se počtem cizinců se také zvyšuje počet demografických událostí (demografickými událostmi jsou sňatek, rozvod, narození, úmrtí, potrat, přistěhování a vystěhování), které se týkají cizinců (tab. 2). Počty sňatků s cizinci se v posledních letech udržují na hodnotách 4,5–5 tisíc ročně. Počet rozvodů manželství, kde alespoň jeden z manželů byl cizinec, vzrostl za posledních 8 let dvojnásobně, přičemž v majoritní populaci se roční počet rozvodů udržuje na konstantní úrovni již řadu let. Počty narozených

Složení cizinců se v každé zemi liší: odpovídá to geografické vzdálenosti, odráží historické vazby a politický vývoj v regionech sousedících s Evropou.

cizinců vzrostly úměrně zvyšujícímu se zastoupení cizinců, u potratů cizinek se projevuje klesající tendence shodná s trendy v majoritní populaci. K největšímu nárůs-

tu došlo u zahraničního stěhování, zde vzrostla jak složka emigrační, tak i imigační.

Přestože je z hlediska reprodukce věková struktura cizinců příznivá, počet narozených dětí s jiným než českým státním občanstvím je relativně nízký (tab. 3). Tyto počty se sice každoročně zvyšují, s výjimkou v roce 2001 vysvětlitelnou změnou legislativy v zákoně č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, avšak podíl na celkovém počtu živě narozených dětí nepředstavuje ani dvě procenta. Zhruba třetina narozených cizinců má vietnamské občanství, přestože početně je tato menšina až na třetím místě. Pobyt Vietnamců je trvalejšího rázu, často přichází celá rodina (obr. 3). Nejnížší přírůstky v počtu narozených dětí lze v uplynulých dvanácti letech pozorovat u občanů Slovenska. Možným vysvětlením jsou okolnosti, za nichž narozené dítě získává české občanství. Při získávání českého občanství není podstatné místo narození, ale uplatňuje se „ius sanguinis“, tedy pokud má české občanství alespoň jeden z rodičů, má české občanství automaticky i narozené dítě. Pokud má dítě od narození dvojí občanství, je české občanství v evidenci nadřazeno. Můžeme předpokládat, že partnerství českých občanů budou častější s občany zemí nám kulturně bližších. A tak vzhledem k homogenitě a uzavřenosti vietnamské komunity se lze oprávněně domnívat, že jejich děti méně často získají narozením české státní občanství

Zdroje

- Burcin, B. – Drbrohlav, D. – Kučera, T.: Koncept náhradové migrace a jeho aplikace v podmínkách České republiky. In: Demografie 3, 2007, str.: 170–181
- Lutz, W. – Scherbov S.: Future Demographic Change in Europe: The Contribution of Migration, International Institute for Applied Systems Analysis, Laxenburg, 2003
- Raymer, J. – Willekens, F. (ed.): International migration in Europe, Wiley, 2007
- zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbytování státního občanství
- zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR
- www.prb.org/pdf06/06WorldDataSheet.pdf

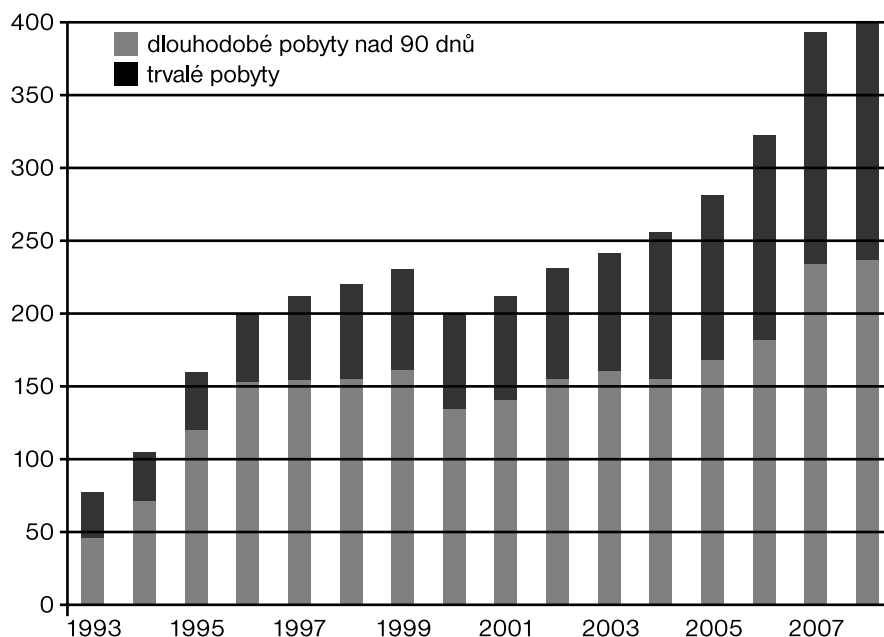
Tabulka 1: Pohyb obyvatelstva České republiky v letech 1993–2007

Rok	Živě narození	Zemřelí	Přistěhovalí	Vystěhovalí	Přirozený přírůstek	Přírůstek stěhováním	Celkový přírůstek	Koncový stav (k 31. 12.)
1993	121 025	118 185	12 900	7 424	2 840	5 476	8 316	10 334 013
1994	106 579	117 373	10 207	265	-10 794	9 942	-852	10 333 161
1995	96 097	117 913	10 540	541	-21 816	9 999	-11 817	10 321 344
1996	90 446	112 782	10 857	728	-22 336	10 129	-12 207	10 309 137
1997	90 657	112 744	12 880	805	-22 087	12 075	-10 012	10 299 125
1998	90 535	109 527	10 729	1 241	-18 992	9 488	-9 504	10 289 621
1999	89 471	109 768	9 910	1 136	-20 297	8 774	-11 523	10 278 098
2000	90 910	109 001	7 802	1 263	-18 091	6 539	-11 552	10 266 246
2001	90 715	107 755	12 918	21 469	-17 040	-8 551	-25 591	10 206 436
2002	92 786	108 243	44 679	32 389	-15 457	12 290	-3 167	10 203 269
2003	93 685	111 288	60 015	34 226	-17 603	25 789	8 186	10 211 455
2004	97 664	107 177	53 453	34 818	-9 513	18 635	9 122	10 220 577
2005	102 211	107 938	60 294	24 065	-5 727	36 229	30 502	10 251 079
2006	105 831	104 441	68 183	33 463	1 390	34 720	36 110	10 287 189
2007p	114 632	104 636	104 445	20 500	9 996	83 945	93 941	10 381 130

p – předběžné údaje

zdroj: www.czso.cz, Pohyb obyvatelstva

Obrázek 1: Vývoj počtu cizinců žijících na území ČR v letech 1993–2008

Pozn.: Údaje jsou k 31. 12. daného roku, v roce 2008 k 31. 3.

zdroj: Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie Ministerstva vnitra ČR, graf vlastní

Tabulka 2: Demografické události cizinců v České republice v letech 1999–2006

		1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Sňatky:	muž cizinec–žena ČR	2 793	3 092	2 672	2 824	2 788	2 969	2 652	2 549
	žena cizinec–muž ČR	2 060	2 160	1 691	1 722	1 859	2 011	1 822	1 907
	oba cizinci	90	61	54	53	69	72	96	110
Rozvody:	muž cizinec–žena ČR	646	643	643	735	801	902	963	1 069
	žena cizinec–muž ČR	281	315	366	432	515	568	625	717
	oba cizinci	38	46	24	37	49	53	57	86
Živě narození		1 028	1 040	888	1 154	1 276	1 352	1 518	1 725
Zemřelí		267	285	252	247	219	231	245	281
Potraty		2 634	2 476	2 576	2 751	2 660	2 254	2 238	2 285
Stěhování v rámci ČR		445	587	5 987	9 883	10 300	11 725	17 933	22 973
Zahraniční stěhování:	přistěhovalí cizinci	6 810	4 227	11 323	43 648	57 438	50 804	58 576	66 125
	vystěhovalí cizinci	123	161	20 566	31 091	33 203	33 784	21 796	31 388
	saldo	6 687	4 066	-9 243	12 557	24 235	17 020	36 780	34 737
	obrat	6 933	4 388	31 889	74 739	90 641	84 588	80 372	97 513

zdroj: www.czso.cz, Cizinci v České republice 2007

Tabulka 3: Počet živě narozených dětí v České republice podle státního občanství v letech 1995–2006

Státní občanství	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Absolutní počty												
celkem	96097	90446	90657	90535	89471	90910	90715	92786	93685	97664	102211	105831
cizinci celkem	667	651	647	939	1028	1036	891	1158	1276	1352	1518	1725
Vietnam	215	247	241	341	366	430	322	349	475	428	517	608
Slovensko	171	145	102	106	79	51	50	88	97	129	192	241
Ukrajina	35	52	51	113	148	159	151	216	228	255	288	315
Rusko	22	22	29	36	48	69	55	68	89	106	104	105
ostatní	224	185	224	343	387	327	313	437	387	434	417	456
Podíl ze všech dětí (v %)												
Vietnam	32,2	37,9	37,2	36,3	35,6	41,5	36,1	30,1	37,2	31,7	34,1	35,2
Slovensko	25,6	22,3	15,8	11,3	7,7	4,9	5,6	7,6	7,6	9,5	12,6	14,0
Ukrajina	5,2	8,0	7,9	12,0	14,4	15,3	16,9	18,7	17,9	18,9	19,0	18,3
Rusko	3,3	3,4	4,5	3,8	4,7	6,7	6,2	5,9	7,0	7,8	6,9	6,1
ostatní	33,6	28,4	34,6	36,5	37,6	31,6	35,1	37,7	30,3	32,1	27,5	26,4

zdroj: www.czso.cz, Pohyb obyvatelstva v České republice a Demografická ročenka, www.uzis.cz

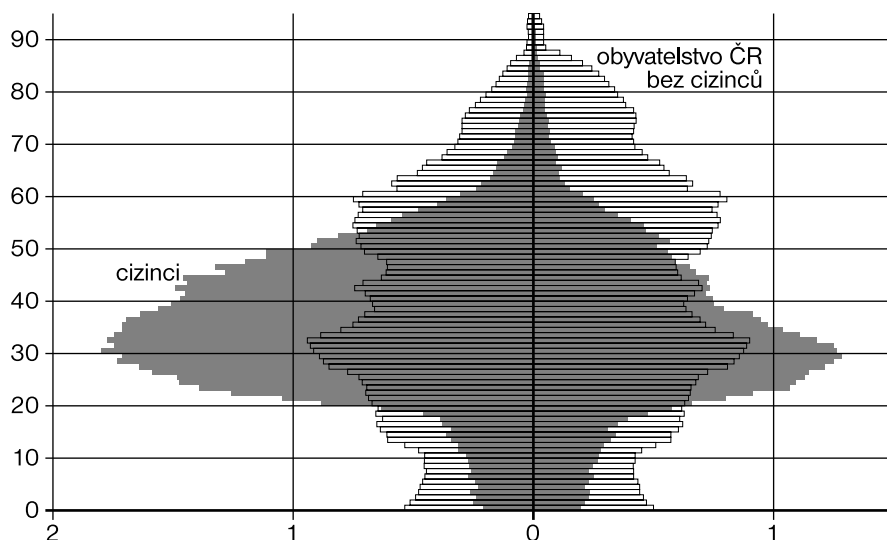
po jednom z rodičů. Tuto domněnku může potvrzovat i snižující se zastoupení narozených dětí se slovenským státním občanstvím, neboť sňatky či partnerství s českým občanem budou častější. Přestože občané Ukrajiny tvoří více než třetinu všech cizinců žijících na území České republiky, podílí se na narozených cizincích necelou pětinou. Tato skutečnost je nesporně způsobena převážně pracovním charakterem imigrace ukrajinských občanů. Ukrajinci

u nás pobývají zatím spíše dočasně, svou rodinu většinou zanechávají doma a z výdělků v České republice ji finančně podporují.

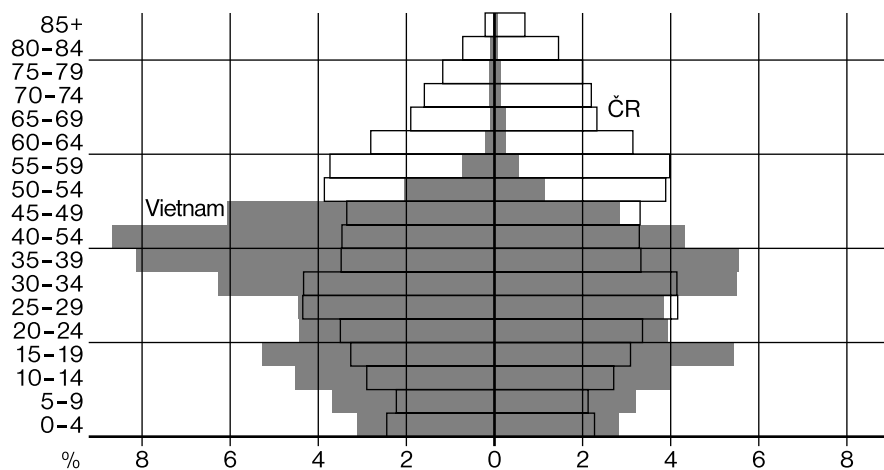
Je demografické chování imigrantů odlišné od demografického chování v domovské zemi?

Nejvíce imigrantů k nám přichází ze zemí s nízkou porodností (počet živě naroze-

ných dětí na 1 000 obyvatel středního stavu, kde středním stavem rozumíme počet obyvatel ke středu sledovaného intervalu; obvykle jím je kalendářní rok, a tak za střední stav se považuje počet obyvatel k půlnoci z 30. června na 1. července) a plodností (počet živě narozených dětí na střední stav 1 000 žen ve věkové skupině 15–45 let). Abychom se vyhnuli nutnosti standardizovat porodnost či plodnost na stejnou věkovou struk-

Obrázek 2: Srovnání relativní věkové struktury občanů ČR a cizinců k 31. 12. 2006

zdroj: www.czso.cz a Ředitelství služby cizinecké a pohraniční policie Ministerstva vnitra ČR, graf vlastní

Obrázek 3: Srovnání věkové struktury občanů ČR a občanů Vietnamu žijících na území ČR k 31. 12. 2006

zdroj: www.czso.cz, Cizinci v České republice v roce 2007, graf vlastní

turu u všech porovnávaných populací, použijeme k vyčíslení rozdílů mezi plodností v České republice, v domovských zemích a plodností skupin imigrantek podle státního občanství ukazatele úhrnné plodnosti, z něhož je patrné, jaký by byl průměrný počet živě narozených dětí, které by se narodily jedné ženě za předpokladu, že by míry plodnosti podle věku zaznamenané ve sledovaném kalendářním roce zůstaly během jejího repro-

dukčního období (ve věku 15–49 let) neměnné.

Úhrnná plodnost žen na Ukrajině, Slovensku a v Rusku se pohybuje kolem stejné nízkých hodnot jako úhrnná plodnost u nás (tab. 4).

Úhrnná plodnost ve Vietnamu je právě na hranici prosté reprodukce. Nízká plodnost imigrantek je jistě způsobena převážně pracovním charakterem jejich pobytu.

Tabulka 4: Úhrnná plodnost ve vybraných domovských zemích imigrantek a úhrnná plodnost v ČR podle původu žen, 2006

	Úhrnná plodnost v domovské zemi	cizinky na území ČR
Česko celkem	1,3	—
Cizinky celkem	—	0,6
Ukrajina	1,3	0,2
Slovensko	1,3	0,1
Vietnam	2,1	0,7
Rusko	1,3	0,4

zdroj: www.czso.cz, www.uzis.cz,
www.prb.org/pdf06/06WorldDataSheet.pdf,
výpočty vlastní

Počet imigrantů se u nás stále zvyšuje, přesto jejich příspěvky k celkové porodnosti nejsou nikterak významné. Jen stěží lze odhadovat porodnost imigrantů do budoucna. Záleží to na počtech příchozích, na jejich věkové struktuře, na důvodech imigrace, na komplikacích, které přináší život v cizím prostředí. V neposlední řadě je třeba vzít v úvahu také poměrně komplikované možnosti získání českého občanství. Obavy z vysoké porodnosti přistěhovalců se podle studií ze zemí, v nichž imigrace dosáhla většího významu, zdají být vesměs zbytečné. Plodnost imigrantek se většinou pohybuje na úrovni mezi plodností v domovské zemi a plodností žen v cílové populaci. U dalších generací jsou tyto rozdíly ještě menší nebo žádné. To závisí na míře integrace cizinců do majoritní společnosti. Tato integrace je však závislá na ochotě příchozích se přizpůsobit, ale také na ochotě domácího obyvatelstva přijmout cizince mezi sebe.

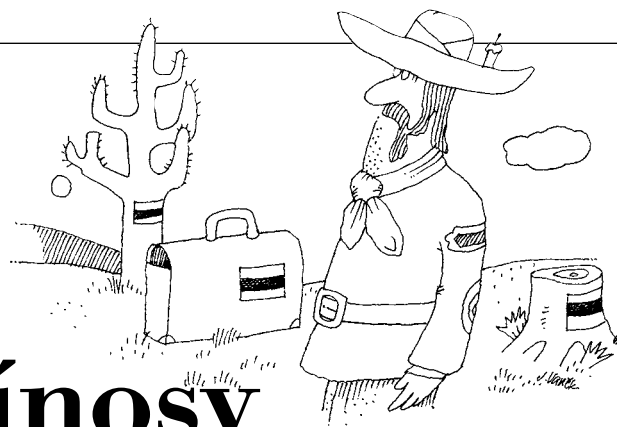
Tento příspěvek vznikl v rámci dlouhodobého výzkumného záměru 2D06026 „Reprodukce lidského kapitálu“ financovaného Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR v rámci Národního výzkumného programu II.

Eva Kačerová je asistentkou na Katedře demografie VŠE v Praze.

kacerova@vse.cz

Mezinárodní ekonomická migrace: přínosy a rozpory

Jiří Fárek

Motivace a směry migračního pohybu

V zásadě lze identifikovat tři hlavní hybné síly migrace. Za prvé, snaha získat ekonomický prospěch. Za druhé, špatně fungující stát a jeho instituce v mateřské zemi. Za třetí, síť přátel a příbuzných působících v zahraničí.

Ve struktuře migrace převládá pohyb pracovních sil z rozvojových nebo tranzitivních zemí do rozvinutých ekonomik. Nicméně aktuálním fenoménem se stává rovněž pohyb osob mezi vyspělými zeměmi, zvláště pak v rámci Evropské unie. Hospodářské stěhování je nebyvale usnadněno technickým pokrokem, jenž snižuje náklady na dopravu, internet a telekomunikační spojení.

Přínosy volného pohybu osob pro globální ekonomický růst jsou srovnatelné s užitkem, který přináší odstraňování bariér mezinárodního obchodu. Naproti tomu ovšem stojí náklady a problémy, které uvolnění migrace způsobuje v oblasti sociální, kulturní a politické. Překotný příliv migrantů vyvolává u místního obyvatelstva různá pnutí či averze, které se přirozeně

promítají do politických souvislostí. Obecně je akceptován poznatek, že averze vůči přistěhovalcům je mírnější v těch zemích, které byly v minulosti na migraci přímo vybudované. K nim se zejména řadí Spojené státy, Kanada, Austrálie a Nový Zéland. V Evropě je problematika migrace dosti citlivým tématem.

Pojetí migrace, respektive vystěhovalectví, není definičně zcela sjednocené a lze se setkat s odlišnými přístupy i údaji. Převládá nicméně hledisko Mezinárodní organizace práce (ILO), které za migranty považuje osoby žijící mimo svou mateřskou zemi déle než jeden rok. Jejich počet činil v roce 2005 zhruba 200 milionů, tzn. kolem tří procent světové populace.

Statistiky OECD zahrnují do kategorie migrantů v zahraničí narozené osoby starší než patnáct let a takových žilo v rozvinutých ekonomikách podle údajů publikovaných deníkem Financial Times v roce 2008 více než 75 milionů. Intenzita vystěhovalectví se v 90. letech minulého století výrazně zvyšovala a vzhledem ke snižování přirozeného přírůstku obyvatelstva v mnoha vyspělých zemích stoupal podíl přistě-

Mezinárodní ekonomická (na rozdíl od výlučně politicky motivované) migrace osob je významným rysem internacionalizace světového hospodářství a součástí globalizačních procesů, stejně tak jako globalizace obchodu a kapitálu. V základu mezinárodního pohybu lidí spočívají rozdíly hospodářských úrovní zemí a regionů, přičemž intenzita migrace souvisí s prohlubováním nerovnoměrností hospodářskopolitického vývoje mezi zeměmi.

hovačů jak na trzích práce, tak i na celkové populaci.

Podíl v zahraničí narozených rezidentů starších patnácti let na celkové populaci je uváděn nejvyšší u Lucemburska (36,6 procenta), Austrálie (27,7), Švýcarska (25,1) a Kanady (22,4). Následují Spojené státy, Německo, Francie a Nizozemsko s podílem přesahujícím 10 procent a Velká Británie (9,4). Ve Spojených státech žilo přes 31 milionů těchto přistěhovalců, respektive 14,5 procenta celkového počtu obyvatelstva. Například v 90. letech přicházel do USA každoročně legální cestou přibližně jeden milion přistěhovalců (hlavně z Mexika) a dalších asi půl milionu nelegálně. Údaje pro Evropskou unii se pohybovaly v obdobném řádu.

Největší počet vystěhovalců do rozvinutých ekonomik zaznamenala Latinská Amerika (19 milionů) před Asií (16 milionů). V porovnání jednotlivých zemí původu migrace figuruje na předním místě Mexiko, z něhož odešlo cca 8 milionů osob. Na dalších místech jsou Velká Británie s 3,2 milionu občanů žijících v zahraničí a Německo (3,1 milionu). Kolem dvou

milionů osob se dále vystěhovalo ze zemí jako Itálie, Polsko, Turecko, Čína a Indie. K této hranici se blíží i Filipíny a Rusko. Poměrně překvapivé umístění Velké Británie a Německa je ovšem ovlivněno současným trendem pohybu bohatších důchodců do klimaticky příjemnějších destinací (z britských občanů žijících v zahraničí se uvádí 23 procenta starších 65 let a v případě Německa 19 procent).

Důsledky pro mateřské země

Efekty ekonomické migrace se projevují odlišně v mateřských a v hostitelských zemích, nicméně v obou případech jsou protikladné. Na jedné straně znamená vystěhovalectví pro mateřskou zemi ztrátu prostředků, které byly vynaloženy na výchovu a vzdělání migrantů. V případě vysoce kvalifikovaných pracovních sil i tzv. odliv mozků a odplování znalostí a dovedností, což může vést ke zpomalování vědeckotechnického pokroku. Na druhé straně odchod přebytečných pracovních sil přispívá ke snížení nezaměstnanosti i k určitým úsporám na nejrůznějších sociálních dávkách.

Fenomén přelévání intelektuální kapacity z chudších rozvojových do rozvinutých ekonomik se těší zájmu výzkumu i mezinárodních organizací vzhledem k nejednoznačnosti růstových dopadů. Vedle odlivu mozků (brain drain), respektive migračního pohybu vzdělaných kvalifikovaných odborníků, je sledován aspekt vyčerpávání mozkové kapacity (brain strain) ve smyslu negativních rozvojových konsekvencí.

Novější studie přicházejí s poznatkem, že samotný odliv mozků nemusí mít nutně za následek nepříznivé rozvojové dopady. Může přinášet také pozitivní výsledky (brain gain), pokud demonstrační efekty úspěšné emigrace, respektive vyhlídky na uplatnění a šance získání vstupních víz do

rozvinutých ekonomik povedou k celkovému posílení motivace usilovat o získání potřebného (vyššího anebo specializovaného) vzdělání. Názorným příkladem mohou být indiští nadaní studenti a počítačovní (software) odborníci, dříve motivováni nadějí na uplatnění v Silicon Valley a dnes soustředění v domácím sofistikovaně vybaveném průmyslu.

Zjevně příznivě působí vystěhovalectví na příliv devizových zdrojů ze zahraničí, neboť lidé udržují zpravidla s mateřskou zemí kontakty a převádějí tam část výdělků, ať již jako úspory, nebo podporu rodin a příbuzných. Podle Světové banky získaly rozvojové země touto cestou v roce 2006 oficiálně přes 206 mld. USD. Jiné

studie z agentur OSN uvádějí pro stejný rok se započítáním neoficiálních transferů částku přibližně 300 mld. (proti odhadovanému 18,4 mld. v roce 1980), tzn. podstatně více, než činí oficiální rozvojová pomoc pro tyto země. Velká část těchto finančních převodů (tzv. remitendy – remittances) je v mateřských zemích vynakládána na bydlení, zdravotní péči, vzdě-

lání, základní podnikatelské aktivity a zboží dlouhodobé spotřeby. Pokud je toto zboží a služby místní proveniencí, ekonomika dostává významné růstové podněty. Další přínosy se odvíjejí od zvyšování kvalifikační úrovně v případě návratu migrantů zpět do mateřské země.

V hodnocení fenoménu remitend v současnosti výrazně převládají pozitiva, ať již jde o stabilitu, adresnost či spolehlivost toků cizoměnových příjmů, redukci chudoby, podporu škol a zdravotnictví. Výhodou je rovněž usměrňování remitend do formálního finančního systému, kde mohou být (alespoň v teorii) proměněny v úspory a zdroje dlouhodobých investic. Odvrácenou stranou přínosů jsou i některá potenciální rizika. K nim patří například vytváření závislosti na příjmech ze zahraničí, oslabování motivace přijímat méně

placená pracovní místa a makroekonomické dopady remitend.

V případě makroekonomických důsledků jde o období zkušenosti z nárůstu příjmů z exportu vysoce oceňovaných komodit, jako například ropy. V zemích silně závislých na devizových příjmech ze zahraničí může jejich příliv vést ke zhodnocování místní měny. To pak má za následek zlevňování dovozu a pokles konkurenceschopnosti domácího zpracovatelského a zemědělského sektoru. Jinak řečeno, samotné transfery devizových zdrojů ze zahraničí nevytvářejí pracovní příležitosti a často vytlačují do pozadí místní hospodářství.

Dopady na země hostitelské

Z hlediska vlivu na hospodářství hostitelské země jsou účinky přistěhovalectví znatelně pozitivnější. V prvé řadě stoupá nabídka práce, což tlumí tlak na růst mezd, působí na snižování výrobních nákladů, a dokonce i usnadňuje udržení výrob a činností, které by jinak neobstály v konkurenci s levnými dovozy (viz například textilní průmysl). Zahraniční pracovní síly jsou mnohdy nezastupitelné v řadě kvalifikačně nenáročných oblastech, o které je ze strany tuzemců minimální zájem bez ohledu na mzdové ohodnocení.

Užitek pramení i ze získávání kvalifikovaných odborníků, na jejichž přípravě se podílela mateřská země. Typickým příkladem „vývozce“ mozků je Indie. Uvádí se až 1 milion Indů usídlených ve Spojených státech, přičemž z těch, kteří jsou v produktivním věku, je na 75 procent držitelů alespoň bakalářského diplomu. Přistěhovalectví do určité míry kompenzuje pokles porodnosti a stárnutí obyvatelstva v rozvinutých ekonomikách, a zejména udržuje podíl obyvatelstva v produktivním věku. Tím se získává více času pro přípravu potřebných reforem penzijních systémů.

Značná pozornost je věnována fenoménu kvalifikační bilance mezi vystěhovalectvím a přistěhovalectvím, a to z hlediska důsledků pro hospodářství jak jednotlivých zemí, tak i jejich hlavních skupin. V případě Spojených států dokládají průzkumy a studie převahu přílivu vysoce kvalifikovaných odborníků nad je-

Přínosy volného pohybu osob pro globální ekonomický růst jsou srovnatelné s užitkem, který přináší odstraňování bariér mezinárodního obchodu.

jich odchody do zahraničí. Spojené státy jsou tak na špičce úspěšnosti v mezinárodní konkurenci o nejlepší mozkovou kapacitu a získávají tím, že lidé, kteří přicházejí, jsou vzdělanější než ti, co odcházejí. Významně k tomu napomáhají i migrační pohyby či vzájemné přesuny pracovních sil mezi rozvinutými ekonomikami. K důvodům se vesměs řadí příležitosti dalšího studia a růstu kvalifikace a širší možnosti seberealizace s uplatněním ve vědě a výzkumu.

Diskutovaným aspektem je vliv málo kvalifikované imigrace na růst důchodových nerovností rezidentů v hostitelských zemích, hlavně stlačováním mezd v méně náročných profesích. Naproti tomu některé formy nekvalifikované migrace naopak nerovnosti mezi tuzemci mohou i redukovat. Příkladem může být příchod žen za prací jako pomocnice v domácnosti, pečovatelky či chůvy, neboť lepší a dostupná péče o děti umožňuje vysoce vzdělaným matkám návrat do zaměstnání. Tím se pak na místním trhu práce zvyšuje nabídka kvalifikovaných pracovních sil vůči nekvalifikovaným.

V literatuře jsou rovněž reflektovány některé nezanedbatelné problémy spjaté s tím, že v řadách nově příchozích přistěhovalců zpravidla převládá opakovaná nezaměstnanost, nízká kvalifikace, horší životní podmínky a mnohdy i zneužívání velkorysých sociálních zabezpečení a podpor. Specifickým aspektem jsou obtíže s adaptací do místních sociálních a politických poměrů a nezdůvěryhodnost skupin. To se následně promítá i do určitého přitvrzení imigračních procesů v řadě rozvinutých ekonomik.

V souhrnu lze formulovat několik obecnějších prostředků či úvah. Za prvé, volný přeshraniční pohyb osob je příznačným rysem

globalizace a napomáhá rozvoji světové ekonomiky. Za druhé, hospodářskopolitické dopady migrace na jednotlivé země i jejich skupiny jsou nezdůvěryhodné a nejednoznačné. Za třetí, vládní orgány v rozvinutých zemích jen obtížně nalézají schůdné a dostatečně citlivé přístupy k integraci přistěhovalců do společnosti a k ovlivňování migračních toků. Za čtvrté, v případě chudých rozvojových zemí převládají pozitivní efekty vystěhovalectví, nejenom srovnatelné, avšak spíše přesahující celkové přínosy z rozvojové pomoci a dlouhých úlev. Za páté, mezinárodní spolupráce v usměrňování či ovlivňování migrace je až dosud poměrně málo rozvinutá, přičemž stávající instituce (například International Organisation for Migration při OSN) mají limitované možnosti i pravomoci k rozsáhlejší koordinaci přeshraničního pohybu lidských zdrojů, zejména ve srovnání se sférou mezinárodních toků zboží, služeb anebo kapitálu.

Bez ohledu na nejrůznější překážky mezinárodního pohybu osob je zřejmé, že rozvinuté ekonomiky vytvářejí miliony lákavých pracovních příležitostí, které nezaměstnaní lidé v rozvojovém světě budou ochotně vyplňovat. Neznamena to nic jiného, než že poptávka a nabídka práce budou i nadále nahlodávat i ty nejdůležitější restriktory a bariéry volného pohybu lidí mezi zeměmi. Stejně jako jiné aspekty globalizace je migrace snadněji uřitelná v situaci mezinárodní spolupráce a transparentních principů jejího usměrňování.

Praha, květen 2008

Jiří Fárek je profesorem na Technické univerzitě v Liberci. Je členem redakční rady MP.

Tomáš Fiala
Jitka Langhamrová

Vliv migrace na budoucí demografický České

Důležitou charakteristikou každé populace je nejen její velikost, tedy počet obyvatel, ale především její tzv. demografická struktura, tj. složení obyvatelstva podle pohlaví a věku. V demografii se zpravidla udává tzv. dokončený věk, čímž se rozumí věk při posledních narozeninách, tedy přesný věk zaokrouhlený vždy „dolů“.

Například věkem 0 se tedy rozumí věk dětí, které ještě neměly první narozeniny, osoby osmnáctileté jsou všechny, kterým již bylo 18 a ještě nebylo 19 let. Podobně chápeme vymezení věkových intervalů. Interval 10–14 let zahrnuje všechny osoby, kterým je 10, 11, 12, 13 nebo 14 let, tedy všechny osoby, kterým již bylo 10 a ještě nebylo 15 let.

Z ekonomického hlediska rozlišujeme tři základní věkové skupiny obyvatelstva (tzv. ekonomické generace):

- předproduktivní věk – lidé se na ekonomickou aktivitu obvykle teprve připravují,
- produktivní věk – lidé jsou obvykle ekonomicky aktivní,
- poproduktivní věk – lidé již obvykle ekonomickou aktivitu nevykonávají a pobírají důchod.

Věkové hranice těchto generací nejsou jednotně vymezeny, zpravidla se přitom používají hodnoty dělitelné pěti. V současné době se zdá proto nejrealističtější považovat za věk zahájení ekonomické aktivity nikoli 15 jako dříve, ale až 20 let, a za věk ukončení ekonomické aktivity (tj. věk odchodu do důchodu) nikoli 60, ale až 65 let. Údaje ČSÚ totiž po-

vývoj republiky

tvrzují, že ve věku 15–19 let je ekonomicky aktivních pouze zhruba deset procent obyvatel. Na druhou stranu důchodový věk se v řadě zemí již pohybuje kolem 65 let nebo se předpokládá jeho zvýšení k této hodnotě.

Ekonomické generace vymezíme tedy následovně:

- předproduktivní věk: 0–19 let
- produktivní věk: 20–64 let
- poproduktivní věk: 65+ let (tím se rozumí věk 65 a více let).

Jednoduchou charakteristikou stárí populace je průměrný věk obyvatelstva. Z ekonomického hlediska je však mnohem důležitější charakteristikou tzv. index závislosti seniorů, tj. poměr počtu osob v poproduktivním věku ku počtu osob v produktivním věku. Jeho hodnotu vyjádřenou v procentech lze interpretovat jako počet seniorů připadajících na 100 osob v produktivním věku.

K 1. 1. 2008 měla Česká republika 10 381 130 obyvatel. Podrobnější údaje o demografické struktuře udává tabulka 1.

Podíl osob v produktivním věku (65 procent) byl spolu se Slovenskem nejvyšší ze všech zemí Evropské unie. (Skutečný podíl pracovních sil byl však menší, neboť důchodový věk je stále – zejména u žen – výrazně nižší než 65 let.)

Jaké jsou však perspektivy do budoucna? Jedním z fenoménů, o němž se v poslední době stále více hovoří, je tzv. stárnutí obyvatelstva, zvyšování podílu seniorů v populaci. Jeho příčinou je

nejen snižování úmrtnosti, tedy prodlužování délky života, ale i pokles porodnosti v posledních desetiletích. Objevují se názory, že důsledky stárnutí obyvatelstva může zmírnit imigrace ze zahraničí. Jaká je skutečnost? Kolik imigrantů by bylo třeba? Jaký by byl počet obyvatel v České republice? Jak by se změnil počet a podíl cizinců?

Populační projekce ČR do roku 2060

Částečnou odpověď na tuto otázku může dát výpočet populační projekce. Jejím výsledkem je odhad budoucí velikosti populace a její demografické struktury. Výpočet vychází z určitých předpokladů vývoje plodnosti, úmrtnosti, a především migrace (v celém tomto článku rozumíme migraci pouze migraci zahraniční). Zpravidla se zvažuje několik různých variant vývoje těchto demografických procesů.

V posledních letech je to právě migrace, která nejvýrazněji ovlivňuje změny počtu obyvatel České republiky. Je to patrné z tabulky 2.

Zatímco tzv. přirozený přírůstek (rozdíl mezi počtem živě narozených a počtem zemřelých) byl v letech 2003–05 záporný a ani v roce 2007 nepřekročil 10 tisíc osob, migrační přírůstek byl vždy kladný, každý rok činil několik desítek tisíc, v roce 2007 dokonce překročil 80 tisíc. Podíl cizinců žijících v České republice se v současné době přiblížil 400 tisícům, činí tedy téměř 4 procenta populace.

Demografická projekce do konce roku 2060 byla proto vypočtena pouze pro jednu variantu předpokládaného vývoje plodnosti a úmrtnosti, zato pro několik variant předpokládaného budoucího vývoje migrace. Předpokládalo se, že plodnost českých žen bude v dalších letech s určitým zpožděním „kopírovat“ úroveň i strukturu plodnosti žen Nizozemska, kde již byl ukončen přesun plodnosti do vyššího věku a plodnost jednotlivých generací žen se zde zdá být poměrně stabilní. V roce 2007 byla úhrnná plodnost českých žen již 1,44. Během dalších třiceti let se předpokládá její postupný další růst až na 1,7 a poté stabilizace na této úrovni. (Hodnotu úhrnné plodnosti lze interpretovat jako průměrný počet dětí, které by měla jedna žena za celé reprodukční období, pokud

Tabulka 1: Obyvatelstvo ČR k 1. 1. 2008

Ekonomická generace	Počet obyvatel	Podíl z celé populace
Předproduktivní (0–19 let)	2 123 350	20,4 %
Produktivní (20–64 let)	6 744 946	65,0 %
Poproduktivní (65+ let)	1 512 834	14,6 %
Celkem	10 381 130	100,0 %

Průměrný věk: 40,3 let, index závislosti seniorů: 22,4 %

Zdroj: ČSÚ

Tabulka 2: Změny počtu obyvatelstva ČR v letech 2003–2007

	2003	2004	2005	2006	2007
Živě narození	93 685	97 664	102 211	105 831	114 632
Zemřelí	111 288	107 177	107 938	104 441	104 636
Přistěhovalí	60 015	53 453	60 294	68 183	104 445
Vystěhovalí	34 226	34 818	24 065	33 463	20 500
Přírůstek:					
přirozený	-17 603	-9 513	-5 727	1 390	9 996
migrační	25 789	18 635	36 229	34 720	83 945
celkový	8 186	9 122	30 502	36 110	93 941

Zdroj: ČSÚ

by po celé reprodukční období byla plodnost žen stále stejná jako v daném roce.)

Podobně se předpokládalo, že i úmrtnost mužů a žen v České republice se postupně bude blížit úmrtnosti v Nizozemsku. V roce 2007 byla střední délka života mužů v ČR již 73,7 roku, střední délka života žen 79,9 roku. Předpokládalo se, že do roku 2060 vzroste střední délka života mužů zhruba na 85 let, střední délka života žen zhruba na 89 let. Struktura pravděpodobností úmrtí se předpokládala neměnná. (Hodnotu střední délky života lze interpretovat jako průměrnou délku života osoby daného pohlaví, pokud by po celou dobu života byla úmrtnost stále stejná jako v daném roce.)

Východiskem pro odhad demografické struktury budoucích imigrantů byla současná struktura cizinců na území České republiky a struktura migrantů v letech 2002–2006. Pro další období byly uvažovány celkem čtyři různé varianty vývoje velikosti ročního migračního přírůstku. Dvě varianty předpokládaly konstantní migrační přírůstek po celé období. Nízká hodnota 30 tisíc osob ročně předpokládala snížení imigrace na úroveň o něco nižší než v letech 2005 a 2006. Vysoká hodnota 90 tisíc osob ročně odpovídá zachování imigrace na úrovni ještě o něco vyšší

než v roce 2007. Další varianta uvažovala vysoký přírůstek na začátku období a jeho rychlý pokles v období 2020–2030 na nulovou hodnotu. Pro srovnání byla vy počtena i varianta zcela bez migrace.

Přehled a označení všech variant migračního přírůstku je uveden v tabulce 3.

Podívejme se nyní, jak by vypadaly některé základní charakteristiky populačního vývoje České republiky při jednotlivých variantách vývoje migrace.

Hlavní výsledky projekce

Úroveň migrace by výrazně ovlivnila budoucí počet obyvatel České republiky (Graf 1). Bez další imigrace by počet obyvatel ČR asi za

deset let začal klesat, za padesát let by poklesl zhruba o deset procent, v České republice by žilo již méně než 9 milionů obyvatel. Při ročním migračním přírůstku 30 tisíc osob by počet obyvatel zůstal pod hranicí 11 milionů, při trojnásobné imigraci (90 tisíc osob ročně) by došlo k nárůstu počtu obyvatel na 15 milionů. Při variantě vysoké počáteční imigrace s jejím následným prudkým zastavením by po počátečním růstu následoval opětovný pokles počtu obyvatelstva.

Trvalý kladný migrační přírůstek by pochopitelně měl za následek stále rostoucí podíl imigrantů v populaci České republiky (Graf 2). Při ročním migračním přírůstku 30 tisíc osob by v roce 2061 činil podíl imigrantů a jejich potomků (za potomky imigrantů považujeme všechny děti narozené imigrantkám) téměř 20 procent obyvatelstva ČR, tedy zhruba pětkrát vyšší, než je podíl cizinců v současné době.

Podobnou hodnotu by měl podíl imigrantů při počáteční vysoké imigraci a jejím následném zastavení. Při maximální uvažované imigraci (migrační přírůstek 90 000 osob ročně) by tento podíl činil více než 40 procent obyvatelstva. (Uvažujeme pouze imigranty od roku 2008.)

Trendy vývoje průměrného věku (Graf 3) i indexu závislosti seniorů (Graf 4) jsou pochopitelně navzájem podobné. Vidíme, že i při velmi vysoké imigraci (přírůstek 90 000 osob ročně) by se průměrný věk zvýšil z dnešních 40,3 na více než 47 let a index závislosti seniorů by vzrostl na více než dvojnásobek. Všimněme si však přede-

Zabránit stárnutí populace však imigrace (příjemného rozsahu) nemůže, může jej pouze částečně zpomalit.

počáteční imigraci a její pozdější zastavení má v dalších letech za následek poměrně rychlé stárnutí populace. Průměrný věk i index závislosti seniorů je v roce 2061 dokonce o něco vyšší než

při variantě zcela bez migrace. Je to pochopitelné: početné skupiny dřívějších imigrantů zestárnou a noví imigranti již nepřicházejí.

Je tedy zřejmé, že pokud má imigrace trvale snižovat důsledky stárnutí populace, musí být migrační přírůstek pokud možno konstantní, nebo dokonce rostoucí (což má za následek trvalý nárůst podílu imigrantů v populaci), nikoli klesající.

Populace stacionárního typu

Zdá se, že imigrace může poměrně snadno zabránit snižování velikosti populace. Postačující by byl roční migrační přírůstek zhruba 30 tisíc osob. Důsledkem by však

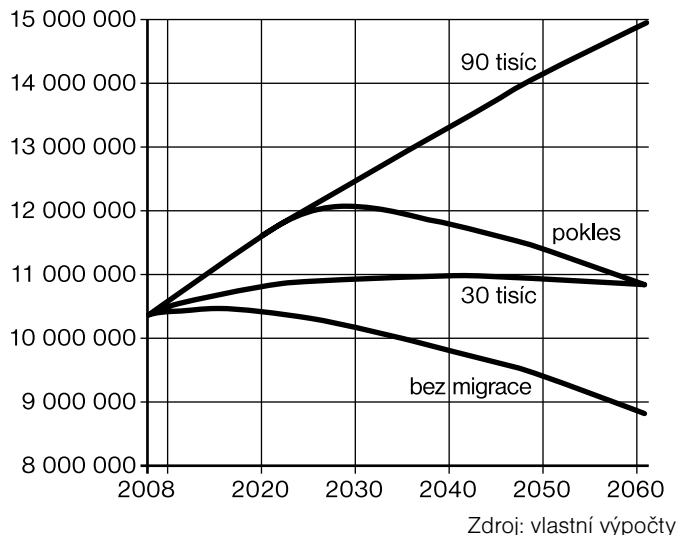
Zdroje

- Fiala, T.: Dva přístupy modelování vývoje úmrtnosti v populační projekci a jejich aplikace na populaci ČR
- Kačerová, E.: Foreigners in the Czech Republic
- Kačerová, E.: International Migration and Mobility of the EU Citizens in the Visegrad Countries: Comparison and Bilateral Flows. Lisboa 22. 8. 2007–29. 8. 2007
- Koschin, F.: Kapitoly z ekonomické demografie
- Langhamrová, J. – Fiala, T.: The Ageing of the Population and its Consequences
- Langhamrová, J. – Kačerová, E.: Věkové složení cizinců v České republice
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/Eurostat> (2008-05-01)
- <http://www.czso.cz> Český statistický úřad (2008-05-01)

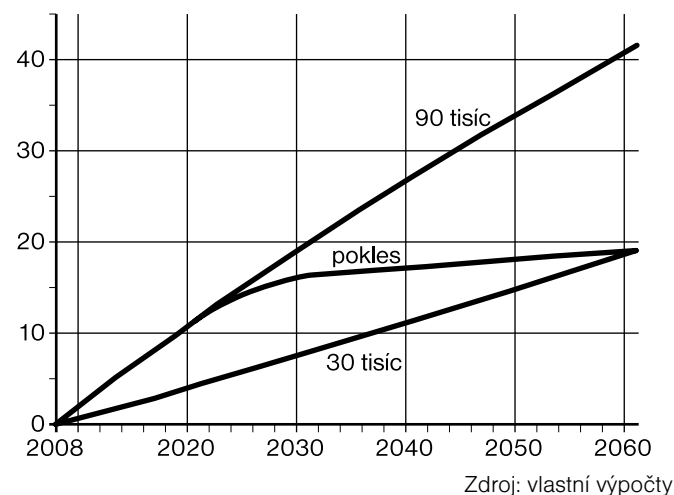
Tabulka 3: Uvažované varianty vývoje migračního přírůstku

Označení varianty	Roční migrační přírůstek v letech 2008–2060
Bez migrace	Nulový celé období
30 tisíc	30 000 osob každý rok
90 tisíc	60 000 osob každý rok
Pokles	90 000 ročně do roku 2020, pokles na nulu do roku 2030, dále nulový

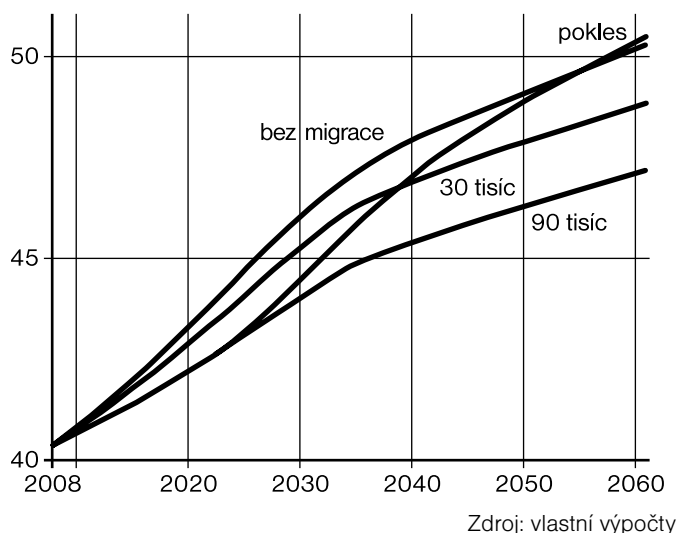
Graf 1: Počet obyvatel

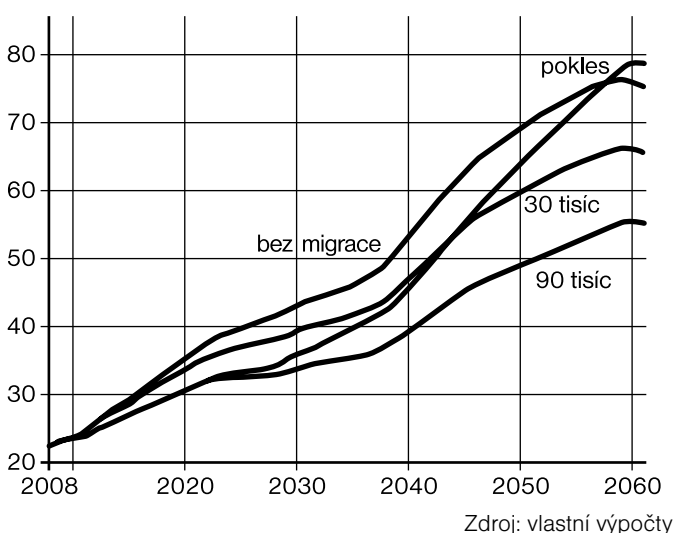
Graf 2: Podíl imigrantů od roku 2008 a jejich potomků (v %)

Graf 3: Průměrný věk

Graf 4: Index závislosti seniorů

byla skutečnost, že za padesát let by byl zhruba každý pátý obyvatel České republiky buď imigrant, nebo potomek imigranta. Zabránit stárnutí populace však imigrace (příjemného rozsahu) nemůže, může jej pouze částečně zpomalit. Migrační přírůstek však musí být v čase konstantní, nebo dokonce rostoucí. Pokud se dříve vysoký migrační přírůstek trvale sníží, zejména velmi rychle, má to za následek v dalším období zrychlení stárnutí obyvatelstva. (Je to srovnatelné se situací, kdy po období stability či růstu začne klesat počet narozených.) Přitom právě v pří-

padě vysoké imigrace mohou s rostoucím podílem cizinců v populaci silně hlas požadující omezení další imigrace.

Trvalá imigrace má pochopitelně za následek zvyšování podílu cizinců v populaci. Aby byla zachována demografická rovnováha i v okolních zemích, které rovněž čelí stárnutí populace, bylo by žádoucí, aby imigranti přicházeli především ze zemí s vysokou porodností, což jsou zpravidla země rozvojové. Společnost musí být proto připravena přijímat příliv osob jiných národností a často jiných kulturních zvyklostí. Za vhodných podmínek může

být pobyt cizinců pro ně i pro naši společnost obohacením. Pokud však je přítomnost cizinců zdrojem obav, může to vést k nárůstu napětí mezi oběma skupinami a k potenciálním nebo i skutečným konfliktům a ke snahám další imigraci omezovat.

Jedinou cestou vedoucí k zastavení stárnutí populace by bylo buď zastavení dalšího růstu délky života, nebo trvalý růst velikosti populace, ani jedna z těchto alternativ jistě není žádoucí. Nejmenšího možného stárnutí by při dané úmrtnosti dosáhla tzv. populace stacionárního typu,

tj. populace, kde je roční počet živě narozených konstantní a odpovídá dané úmrtnosti a požadované velikosti populace. V této populaci se nemění věková struktura, nedochází k úbytku, ale ani k přírůstku obyvatel. Je to populace v jistém smyslu optimální.

K populaci takového typu lze dospět zvýšením plodnosti a jejím udržením trvale na úrovni prosté reprodukce (zhruba 2,1 dítěte na jednu ženu). Pak by nebyl potřebný žádný migrační přírůstek. Možnosti, jak dosáhnout populace stacionárního typu při nižší plodnosti, by samozřejmě bylo postupné „doplňování“ málo početných ročníků imigranty.

Zatím je však plodnost ve všech ekonomicky vyspělých zemích pod úrovní prosté reprodukce a zdá se být nerealné, aby se na potřebnou úroveň v dohledné době zvýšila. Spoléhat se na trvalou rostoucí imigraci ale rovněž nemusí být do budoucna příliš perspektivní. Ze sociobiologického hlediska je totiž pochopitelné, že zatímco stabilní roční počet narozených dětí „původních“ obyvatel bude zpravidla považován za společensky žádoucí, stabilní roční počet nových imigrantů může dříve či později vyvolávat rostoucí obavy a požadavky jeho omezování.

Článek vznikl v rámci dlouhodobého výzkumného projektu 2D06026 „Reprodukce lidského kapitálu“ financovaného MŠMT v rámci Národního programu výzkumu II.

Tomáš Fiala,
Jitka Langhamrová

pracují na Katedře demografie
Fakulty informatiky a statistiky
Vysoké školy ekonomické
v Praze.

fiala@vse.cz, langhamj@vse.cz

„Zvyšující se počet Arabů v Izraeli nemusí mít nutně negativní důsledky,“

říká politolog **Marek Čejka** pro Mezinárodní politiku. Robert Schuster s ním hovořil o příčinách vysoké porodnosti v současném Izraeli, jejích možných dopadech na budoucí tvář společnosti a o tom, jak důležitou roli hraje demografie v dnešní izraelské politice.

Zatímco v západních zemích se už mnoho let hovoří o úbytku obyvatelstva a o problémech, jež s tím souvisejí, Izraele se tyto problémy jakoby netýkají. Na každou ženu zde statisticky připadne 2,7 dítěte. Jaké jsou pro to důvody?

V Izraeli k tomu hodně přispívá jak religiózní část izraelské židovské populace – hlavně charedim (ultraortodoxní Židé) aškenázského původu – tak i některé další části izraelské společnosti, hlavně sefardští Židé (i mezi nimi je mnoho charedim a zbožných lidí) a izraelští Arabové, kteří dnes tvoří pětinu izraelských občanů. U sekulárních Židů je porodnost nižší než u předchozích skupin, přesto však převyšuje porodnost v mnoha západních zemích. Jen dodávám, že tzv. „izraelští Arabové“ nejsou považováni Izraelci za „Palestince“. Ti obývají hlavně území Západního břehu, pásma Gazy, respektive jsou palestinskými emigranty či uprchlíky v mnoha zemích světa a nemají na rozdíl od izraelských Arabů izraelské občanství.

Do jaké míry je vysoká natalita v Izraeli motivována nábožensky?

Velmi výrazně. Porodnost religiózní části izraelské židovské populace je jedna z nejvyšších na světě a značně dramaticky narůstá (v roce 1980 to bylo 6,91 dítěte a v roce 1996 už 8,51 dítěte na každou ultraortodoxní ženu). Tohoto jevu si můžete všimnout i vlastním okem, pokud jezdíte do Izraele častěji. Například v Jeruzalémě je tento fenomén zcela zřejmý. Ve svém konečném důsledku bude mít tato skutečnost vliv na celkovou podobu izraelské společnosti i státnosti. Politické strany zastupující charedim jsou velice vlivné a zároveň nekompromisní, pokud se týká náboženského zákonodárství (hlavně dodržování šabatu, striktní definice židovství pro potřeby Zákona o návratu, dodržování košer stravy, získávání financí pro náboženské školy, odmítání vojenských odvodů atd.). Je tak možné, že Izrael bude získávat stále více náboženské legislativy a bude se přibližovat teokratickému modelu „halachického státu“ (tedy buď teokratické republiky, případně monarchii, která je bližší židovské tradici). Není náhoda, že před několika lety byl jedním z volebních hesel sekulární strany Mercaz slogan: „Izrael nebude Írán“. Tím samozřejmě nebylo myšleno, že by se z Izraele měla stát země ajatolláhů, ale fakt, že Izrael získá teokra-

tický charakter a rozhodující slovo budou mít náboženské autority – rabíni.

Jakou roli přitom hraje zkušenost holocaustu a s tím spojená podvědomá potřeba částečně „vykompenzovat“ ztráty židovského obyvatelstva z let druhé světové války?

Nedomnívám se, že by byla nějaká přímá souvislost mezi úbytkem Židů během holocaustu a snahou Izraele o zvýšení populace mezi Židy postiženými holocaustem po roce 1948. Není mi známo, že by existovaly nějaké statistiky na toto téma. Každopádně mnozí z Židů, kteří přežili koncentrační tábory a přistěhovali se do Izraele, byli spíše sekulární Židé a v jejich rodinách v Izraeli nebyl žádný výjimečný přírůstek. Jde o značně subjektivní věc. Co jsem ale slyšel při rozhovorech s Izraelci, bylo, že zdejší rodiny často chtěly mít více potomků – chlapců – protože u nich bylo vyšší nebezpečí než u dívek, že padnou v některém z válečných konfliktů. Slyšel jsem také o případu, že nebyli do vojenské služby povoláni zároveň dva chlapci-dvojčata. Jeden z nich následně padl ve válce a jeho bratr už do nebezpečných misí povolován nebyl.

Izraelská společnost je velmi pestrá, mnoho obyvatel přišlo do Izraele v rámci různých imigračních vln až v posledních letech. Existuje nějaká skupina, která, pokud jde o přírůstek obyvatelstva, nějaký zvlášť vyniká?

V současnosti nejvíce přistěhovalců přichází do Izraele stále ze zemí bývalého Sovětského svazu. Následují přistěhovalci z Etiopie, Francie a Spojených států. Do Izraele přichází v současnosti přibližně 20 000 přistěhovalců ročně. To je určitě výrazný faktor nárůstu populace, ale v těchto skupinách není až na výjimky mimořádně vysoká porodnost. Zároveň ale také velké množství lidí Izrael každoročně opouští. Jen v devadesátých letech – a to bylo období mírového procesu a relativního klidu – to bylo kolem čtvrt milionu lidí. Pro mnoho přistěhovalců (hlavně ze zemí bývalého Sovětského svazu) je Izrael totiž často jen přestupní stanicí. Poté, co získají izraelské občanství a pas, se například daleko snadněji dostanou do Spojených států.

Jak silným faktorem je demografie v současné izraelské politice, ať už domácí, nebo zahraniční? Jak se to konkrétně projevuje? Mají demografické aspekty i vliv na řešení arabsko-izraelského konfliktu?

Izraelští Arabové mají sice vyšší přírůstek v rodinách než Izraelci (přibližně čtyři děti na muslimskou ženu oproti 2,75 dítěte na židovskou Izraelku), tendence u nich je však klesající, zatímco u židovských Izraelců stoupá.

V izraelské politice je demografie důležitým faktorem, i když je někdy i poněkud populisticky využívána. Velmi často můžeme slyšet o nárůstu arabské populace v Izraeli, která ohrozí svou velikostí ideu „židovského státu“. To ale není úplně přesné. Izraelští Arabové mají sice vyšší přírůstek v rodinách než Izraelci (přibližně čtyři děti na muslimskou ženu oproti 2,75 dítěte na židovskou Izraelku), tendence u nich je však klesající, zatímco u židovských Izraelců stoupá. Stejně tak se mluví i o neschůdnosti vyřešení otázky budoucnosti palestinských uprchlíků, neboť by při „návratu do svých původních bydlišť“ početně zcela převládali židovskou populaci a došlo by de facto k zániku židovského státu.

To je ale opět zjednodušující tvrzení. Mnozí z palestinských uprchlíků by ani neměli zájem o návrat na současné izraelské území. Části z nich jde alespoň o jisté materiální či morální zadostiučinění ze strany Izraele. O tom se ale zatím v Izraeli příliš nemluví.

Co je také velmi kontroverzní věc, je nasťahování některých nových přistěhovalců do židovských osad na Západním břehu. To je běžná praxe u mno-

ha lidí ze zemí bývalého SSSR, ale stalo se to například i v případě zkonvertovaného jihoamerického indiánského kmeny. Není potřeba cítit nějaké zásadní sympatie k Palestincům, avšak lze si v tomto případě udělat představu o pocitu nespravedlnosti, když tito indiánští osadníci na jednu získají větší práva než lidé, kteří zde žijí po celé generace.

Jaký je podíl obyvatelstva arabského původu v Izraeli? Jsou jeho přírůstky podobně vysoké jako v případě židovského obyvatelstva?

V současnosti tvoří tzv. „izraelští Arabové“ přibližně 20 procent izraelského

Etnické složení izraelské společnosti (2007)

Etnická skupina	obyvatel	% z celku
Židé	5 499 000	75,6 %
Izraelští Arabové ¹	1 461 000	20 %
Ostatní ²	309 900	4,4 %
Celkově	7 269 900	100 %

Údaje nezahrnují Palestince – tedy v tomto případě arabské muslimy a křesťany či ostatní obyvatele Palestinských autonomních území.

¹ Včetně Drúzů, arabských křesťanů

² Zde představují většinu imigranti ze zemí bývalého SSSR, kteří nejsou židovského původu, dále Čerkesové, Arméni, 2 500 Libanonců a křesťané z Rumunska, Bulharska a Etiopie.

Izraelské obyvatelstvo (2006)

Celkový počet obyvatel¹	7 116 700
muži	3 517 300
ženy	3 599 400

Vybrané věkové skupiny

0–14	28,4 %
65+	9,9 %

Roční přírůstek obyvatelstva	1,8 %
z toho tvoří přirozený přírůstek	86,8 %

Městské obyvatelstvo	91,8 %
-----------------------------	---------------

Hustota zalidnění (osob na km²):	310,5
---	--------------

¹ Na konci roku

Náboženské složení izraelské společnosti

Náboženství	Počet vyznavačů	% z celku
Židé	5 313 800	76,0 %
Muslimové	1 140 600	16,3 %
Křesťané	146 000	2,1 %
Drúzové	115 200	1,7 %
Nezařazení	272 200	3,9 %

Náboženská sebeidentifikace Izraelců:

8 %	charedim (ultraortodoxní)
9 %	religiózní (ortodoxní, náboženští sionisté)
12 %	religiózní tradicionalisté (většinou respektují halachu)
27 %	nereligiózní tradicionalisté (jen částečně respektují halachu)
43 %	sekulární (53 % sekulárních věří v Boha)

Zdroj: Izraelský statistický úřad (www.cbs.gov.il)

Marek Čejka

fotoarchiv Marka Čejky

obyvatelstva (1,5 milionu jeho celkového počtu), jak už ale bylo zmíněno, jejich přírůstek je sice vyšší než u židovských Izraelců, má ale z dlouhodobého hlediska sestupnou tendenci. Nemyslím si, že by zvyšující se počet Arabů v Izraeli musel mít nutně negativní důsledky. S izraelskými občany arabského původu nebyly v minulosti nějaké významnější problémy. A pokud také Izrael získá více židovsko-arabský charakter, než tomu bylo dříve, může to

v konečném důsledku jen pomoci vzájemnému smíření obou etnik.

Marek Čejka je právník a politolog, v současné době přednáší na několika vysokých školách. Mnohokrát navštívil Blízký východ a je autorem úspěšných knih *Judaismus, politika a Stát Izrael* (2002), *Izrael a Palestina* (2005), *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu* (2007) a řady vědeckých i populárních článků. Bližší informace na: chunky.webpark.cz/israel.html
chunky1805@yahoo.com

Ondřej Klípa

Evropská charta regionálních či menšinových jazyků v České republice

Od českého podpisu Charty v listopadu 2000 k její ratifikaci uplynulo více než šest let. V některých dalších zemích však ratifikační proces Charty trvá ještě déle. Jde totiž o dokument skrývající řadu závažných koncepčních problémů sahajících do politické filosofie jednotlivých zemí.

Charta se rodila na půdě Rady Evropy ve spolupráci s Evropským parlamentem v osmdesátých letech v situaci bipolárního světa. Západní Evropa tehdy znala jen několik konstantních menšinových problémů, které nevyvolávaly potřebu široce pojatých mezinárodních politik. Hlavním motivem vzniku Charty proto bylo překonání dosavadního přístupu všeobecné nediskriminace ve směru pozitivní ochrany jazyků vzhledem k minulým příkořím a státním asimilačním politikám. Přestože Charta v praktické rovině implikuje péči o regionálně a nejčastěji etnicky odlišná společenství, v době jejího vzniku stále převládal poválečný koncept univerzálních a individualizovaných lidských práv. Kolektivní nároky menšin byly zdiskreditovány iredentismem a separatismem některých skupin v nedávné historii. Ovšem i samotný termín „etnický“ či „národní/národnostní“ se začal v oficiálních mezinárodních normách explicitně používat až v 90. letech. Charta problémy obešla zaměřením ochrany na jazyky jako objektivní kulturní hodnoty, nikoli na jejich uživatele ať již individuálně, či skupinově (jazykové menšiny). Jednoznačně se pak vyhnula jakémukoli spojení s etnikem či národností.

Pod vlivem rozpadu postkomunistických států a erupce etnických konfliktů v tomto prostoru se mezinárodní společenství smířilo s existencí etnických či národnostních menšin v rámci jednotlivých zemí. Při KBSE/OBSE vznikl Úřad Vysokého komisaře pro národnostní menšiny, Evropská unie zavedla podmínku dodržování lidských práv včetně práv menšin do svého přístupového procesu a Rada Evropy vytvořila nový klíčový dokument – Rámcovou úmluvu o ochraně práv národnostních menšin. Zejména tímto dokumentem byla Charta v podstatě odstavena na druhou kolej.

Šance pro opatrné státy

Evropská charta regionálních či menšinových jazyků byla připravena k podpisu roku 1992, ale v platnost vstoupila až v roce 1998 (v České republice 1. března 2007) po dovršení limitu pěti ratifikací ve smluvních státech. Právě Charta se ale stala jedinou únosnou mezí, do které byly ochotny dojit některé „staré“ státy EU. Podepsala ji (avšak neratifikovala) zcela mimořádně i Francie, která striktně odmítá traktovat své obyvatele podle národnosti či etnicity. Díky zapojení většího počtu států napříč Evropou získávají kontrolní mechanismy Charty větší váhu, a vzrůstá tím její relevance i v očích politiků. Při životě Chartu udržel také přitažlivý „menu“ systém.

Charta se skládá z preambule a pěti částí:

První část je složena z obecných ustanovení, zvláště definic pojmů a závazků.

Druhá část je tvořena pouze jedním článkem o čtrnácti odstavcích a pododstavcích, jež obsahují základní politické principy ochrany jazyků. Celou tuto část musí smluvní státy přijmout pro každý svůj regionální či menšinový jazyk. Tato část je přitom obecným shrnutím v podstatě všech konkrétních ustanovení Charty, čímž dává veliký prostor mluvčím daných jazyků či státu k jakkoli rozsáhlé iniciativě odůvodnitelné právě těmito obecnými směrnici.

Třetí část se skládá ze sedmi tematických článků (vzdělávání, soudní orgány, orgány veřejné správy a veřejná služba, hromadné sdělovací prostředky, kulturní činnost a zařízení, hospodářský a sociální život, přeshraniční výměny), které rozvíjejí jednotlivé oblasti v rozsahu od dvou do 26 odstavců či pododstavců. Smluvní stát si stanoví, na které z jazyků pod ochranou části II a na jakém území bude aplikovat konkrétní opatření části III. I po přijetí Charty přitom může rozšiřovat jak počet přijatých opatření, tak počet jazyků přijatých pod ochranu části III. Jednotlivé státy přistupující k Chartě si tedy mohou vybrat z nabídky různých opatření, která chtějí na svém území dodržovat. Z téměř každého článku části III si musí vybrat stanovené penzum odstavců či pododstavců, přičemž celkový minimální počet přijatých ustanovení pro každý jazyk zahrnutý do části III je 35. Předseda expertního výboru Rady Evropy Stefan Oeter však poukazuje na promyšlený systém Charty, ve kterém jsou jednotlivá ustanovení často jen odstupňovanými blízkými variantami téhož. Státy tak obvykle dojdou ke stejnému cíli, a přitom je jim ponechána možnost volby odpovídající jejich tradičnímu pojetí a reálným možnostem.

Čtvrtá část se věnuje provádění Charty, tedy jejím monitorovacím a kontrolním mechanismům. Pátá část pak sestává ze závěrečných ustanovení, ze kterých mimo jiné vyplývá možnost kdykoli Chartu vypovědět sdělením adresovaným generálnímu tajemníkovi Rady Evropy.

Regionální, menšinové či neteritoriální jazyky?

Již v době podpisu Charty se Česká republika potýkala s mnoha problémy při samotném definování regionálního, menšinového a neteritoriálního jazyka, které jsou v Chartě nepříliš srozumitelně rozlišovány. Zatímco regionální jazyky jsou užívané „na omezené části území státu, na kterém navíc mohou být používané většinou občanů“, menšinový jazyk může, ale nemusí být soustředěn na takovém území. Pak se ovšem může rovnat neteritoriálnímu jazyku, který „postrádá územní základnu“. Neteritoriální jazyky jsou přitom explicitně „vyloučeny z kategorie regionálních a menšinových jazyků“, v podstatě se vylučuje jejich užití v části III a i pro část II pro ně platí poněkud volnější režim (podle článku 7, odstavce 5). Jednoduše řečeno, jde o jazyky, jejichž existence je zřejmá, ale s jejichž podporou si stát neví rady.

Lze se pak domnívat, že kategorie menšinového jazyka byla zavedena také pod vlivem národnostně menšinové problematiky. Z pohledu země typu České republiky, které neodmítají principiální podporu menšin, se zase logicky jako „přidaná“ kategorie (nicméně ulehčující situaci státům s opačným přístupem) jeví spíše regionální jazyk. Na pozici menšinového jazyka totiž zpravidla dosáhne řeč spojená právě s etnickou skupinou s dostatečnou organizační (případně politickou) silou, navíc podporovanou svým „mateřským“ státem (např. v bilaterálních smlouvách). Implikují to též jediné uvedené příklady v Chartě pro neteritoriální jazyky (romština a jidiš), u kterých právě absenteje podpůrný mateřský stát. Například ale Německo přijalo pro romštinu jako bonus – ve shodě se svou politikou vůči Romům – dokonce některá ustanovení z části III Charty, což ilustruje široký prostor ponechaný

rozhodnutím jednotlivým státům i navedením původním předpokladům tvůrců Charty.

Typický neteritoriální jazyk, jakým je na našem území slovenština, by tak byl v této kategorii zcela marginalizován. Vzhledem k možnostem bezproblémové podpory slovenštiny i v části III byla přijata jako menšinový jazyk s územním rozsahem celého státu. Dalším jazykem v části III, s územním vymezením na okresy Frýdek-Místek a Karviná, se stala polština. Ve stejné kategorii menšinových jazyků byla přijata pouze do části II také němčina a romština. Podle české legislativy však lze řadu ustanovení z části III bez problémů aplikovat i na tyto jazyky. Teoreticky lze například oficiálně užívat dvojjazyčné názvy obcí též v osmnácti obcích, ve kterých se přihlásilo alespoň 10 procent obyvatel k národnosti německé.

Stín národnostně menšinové koncepce

Příčinou silného vlivu národnostně menšinového principu v realizaci Charty v České republice je v prvé řadě nerozvinutá koncepce samostatné politiky chránící jazyky jako takové. Charta je také obecně chápána přímo jako komplementární dokument k Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin. Příprava přistoupení České republiky k Chartě na půdě Rady vlády pro národnostní menšiny (nic podobného jako britské „Language Boards“ nemáme) stavěla zástupce menšin do role obhájců „svých“ jazyků a vazbu na národnostně menšinovou politiku ještě upevňovala. Konkrétně k provádění Charty byla využita řada dosavadních norem na ochranu národnostních menšin, včetně samostatného „menšinového zákona“ (Zákon č. 273/2001 Sb.) a zákona o obcích (Zákon č. 128/2000 Sb.), obsahující závazky v oblasti menšinových jazyků. Další klíčové prováděcí zákony k Chartě schválené v roce 2004 – zejména části školského zákona (Zákon č. 561/2004 Sb.) a správního řádu (Zákon č. 500/2004 Sb.) – pak organicky na tuto národnostně menšinovou legislativu navázaly. Tak zásadní ustanovení jako zavedení dvojjazyčných

nápisů názvů obcí a ulic nebo zřízení škol s menšinovým jazykem vyučovacím byla nově napojena na právo příslušníků národnostních menšin na „účast při řešení věcí jich se týkajících“. Jinými slovy se staly závislé na zřízení výborů pro národnostní menšiny při zastupitelstvech obcí (či měst a krajů) spolu se stanovenými limity podílu národnostních menšin v dané obci. Liberální hranice pro realizaci klíčových ustanovení Charty na pouhých deseti procentech podílu příslušníků dané národnostní menšiny v obyvatelstvu na základě posledního sčítání lidu (2001) však v případě polštiny přesto rozbila možné jazykové *milieu* na umělé ostrůvky. Nehledě na skutečnost, že velká skupení lidí mluvících polsky v absolutních číslech (například v Karviné, Havířově či Orlové) tak zůstala opomenuta. V takových lokalitách pak lze realizaci ustanovení Charty podpořit, ale nikoli vymáhat na základě konkrétního zákona.

Přestože se většina prováděcích zákonů vztahuje na všechny jazyky státem zohledněných národnostních menšin, byl původní návrh na přijetí všech dvanácti jazyků (a také jazyka jidiš) nakonec odmítnut. Charta výslovně vylučuje i podporu jazyků migrantů, opírajíc se o (velmi diskutovanou a vágní) podmínku „tradičního užívání na daném území“. Střídmý postoj k Chartě vycházel také ze zkušenosti ostatních smluvních států, které – jak si povšiml Stefan Oeter – ve snaze o příznivou sebe prezentaci přijímají více závazků, než kolik jsou schopny beze zbytku plnit.

V poslední době však podle Thornberya a Estébaneze obecně slábne odpor proti spojení Charty s příslušníky (či skupinami) menšin. Svou roli zřejmě hraje pokles destabilizujících autonomistických požadavků národnostních menšin a zároveň nárůst sociálního vyloučení Romů, které naopak systematická marginalizace a stigmatizace jejich kultury (a zvláště jazyka) spíše prohloubila.

Opomenuté nářečí

Jelikož bylo možno aplikovat nejrozsáhlejší závazky vůči polštině (vzhledem k jejímu územnímu charakteru), vyprofi-

lovaly se do role advokátů Charty zejména organizace polské menšiny. Jejich představitelé však žádali podporu pouze pro standardní polštinu, což není z pohledu ochrany jazyků jako takových optimální. Skutečně živým a široce užívaným (dokonce nejen občany polské národnosti) jazykovým kódem na Těšinsku, který však podléhá rapidní bohemizaci, je totiž těšínské nářečí (jižní větev slezských polských nářečí). Standardní polština je zde jejími mluvčími užívána především v písemné formě, v ústní pak převážně při slavnostních aktivitách polských menšinových organizací, ve výuce a v kontaktech s polskými občany. Ve světle výše uvedeného se pak jeví jazykem regionálním v pravém významu kompaktně užívaného kódu v celé oblasti jediné právě těšínské nářečí. Polština jako jazyk spontánně prakticky neužívaný jistě vyžaduje posilu před úplným zánikem, na druhou stranu je však méně vystaven ohrožení jazykové asimilace. Z monitoringu

Rady vlády pro národnostní menšiny uskutečněném na podzim roku 2007 (jehož se autor článku účastnil) vyšlo najevo, že v důležitých situacích jako písemná a ústní komunikace na úřadech veřejné správy, pro které platí ustanovení Charty, se polštiny nikdo nedožaduje, protože komunikace probíhá oboustranně v nářečí.

Charta se však explicitně vyhýbá ochraně dialektů úředního jazyka (úředních jazyků) státu, což ve své výkladové zprávě rozvádí na všechny místní varianty různých nářečí jazyků používaných ostatními obyvateli státu. Diplomatically však ponechává „na příslušných úřadech jednotlivých států, aby v souladu s vlastními demokratickými postupy stanovily, od jakého bodu tvoří forma vyjadřování zvláštní jazyk“. Díky této možnosti se těší relativně široké podpoře například „jazyky“ skotština (Scots) a ulsterská skotština (Ulster Scots) ve Velké Bri-

tánii, vedle těchto v podstatě nářečních variant angličtiny (v části II) podporuje Velká Británie také keltské jazyky (v části III). Podpory se dostává rovněž dolnoněmčině v Německu nebo dolnosaštině a limburštině v Nizozemsku. Nizozemsko podporuje jen tyto varianty němčiny (v části II) a frištinu (v části III), ale nikoli němčinu samotnou. To by odpovídalo situaci, kdy by na našem území bylo těšínské nářečí přijato dokonce místo polštiny.

Vytvoření samostatného jazyka z polského těšínské nářečí pro účel Charty

Zatímco regionální jazyky jsou užívané „na omezené části území státu, na kterém navíc mohou být používány většinou občanů“, menšinový jazyk může, ale nemusí být soustředěn na takovém území.

by ale jistě narazilo na odpor konzervativních lingvistů (ne však expertního výboru Rady Evropy) a také zástupců polské menšiny, kterým by mohlo připomenout minulé snahy o jazykovou a národnostní „depolonizaci“ smíšeného těšínské regionu. Mohlo by být totiž vnímáno jako narušení etno-jazykové jednoty polského národa s cílem oslabení polské identity ve prospěch

národnostně indiferentní regionální identity a následné asimilace. Patrně z těchto důvodů zástupci polské národnostní menšiny nářečí poněkud zjednodušeně směšují s polštinou.

Jak vyplývá z první pravidelné zprávy o plnění závazků vyplývajících z Evropské charty regionálních či menšinových jazyků v České republice, jež byla zveřejněna koncem dubna letošního roku ve Štrasburku, akceptoval tuto optiku vzhledem k provázanosti s národnostně menšinovým konceptem pro účel Charty i stát jako smluvní strana.

Přijetí těšínské nářečí pod ochranu Charty by také naráželo v mnoha praktických ohledech na chybějící standardizaci a kodifikaci nářečí (s čímž se ovšem bez větších problémů vyrovnávají i výše zmínované státy). V některých případech, jako jsou dvojjazyčné nápisy názvů obcí, pak není žádný rozdíl mezi nářečím

a standardní polštinou. Přesto by Česká republika měla věnovat tomuto dlouhou dobu marginalizovanému a z lingvistického hlediska pozoruhodnému kódu náležitou pozornost.

Postoj k mezinárodním závazkům

Charta je však nejen životaschopný, ale také často velice aktuální dokument. Neřílí totiž národnostně menšinové téma spojováním se sociálně-ekonomickými problémy či politickou autonomií, pak je zpravidla prioritou naplňování jazykových práv. Charta je přitom svou úzkou koncentrací na jazykové otázky velmi úspěšná v jejich řešení. Ve shodě se svým původním záměrem může daleko přesahovat národnostně menšinovou politiku a vyvolat otázky o budoucnosti jazykové rozmanitosti v době globalizace.

Otázkou však je, zda bude Charta v praxi dostatečně efektivní. Významnou úlohu sehrála již v době svého ratifikačního procesu jako argument pro zapracování důležitých článků nových či novelizovaných zákonů. Přestože jde o typický „soft law“ do-

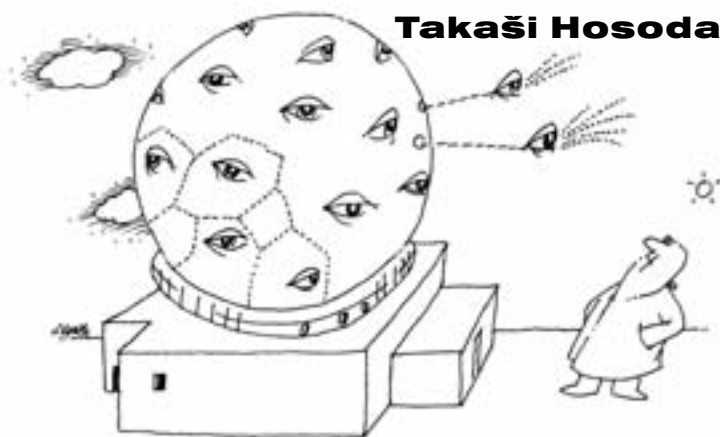
Zdroje

- Burcin, B. – Drbrohlav, D. – Kučera, T.: Koncept náhradové migrace a jeho aplikace v podmínkách České republiky. In: Demografie 3, 2007
- Oeter, S.: European Charter for Regional or Minority Languages, In: Mechanisms for the implementation of minority rights, ed. by Council of Europe Publishing, (Strasbourg 2004)
- Jirasová, M.; Pospíšil, M.; Sulitka, A.: Česká republika v přípravě na ratifikaci Evropské charty regionálních či menšinových jazyků, (Veřejná správa 2005)
- Thornberry, P.; Estébanez, M. A. M.: Minority rights in Europe, (Council of Europe 2004)
- Vermeersch, P.: Minority Policy in Central Europe: Exploring the Impact of the EU's Enlargement Strategy, The Global Review of Ethnopolitics, (January 2004)
- Walicki, B.: Nasze prawa do używania języka polskiego, Europejska karta języków regionalnych lub mniejszościowych, (Zwrot 2006)

kument, tedy i posudky ze strany Rady Evropy mají spíše doporučující charakter, je velký potenciál ještě ukryt právě v kontrolním procesu implementace Charty. V průběhu zkoumání a hodnocení periodických zpráv smluvních států o plnění závazků vyplývajících z Charty speciálně ustaveným výborem expertů je brán v potaz zvláště hlas nezávislých nevládních neziskových organizací (NNO). Od nich se do velké míry odvíjí efektivita případných doporučení. Z porušování Charty tedy sice žádné „tvrdé“ sankce nevyplynou, ovšem kontrolní mechanismus dává neziskovým organizacím a médiím skvělý materiál, jak problematiku ochrany jazyků dostat do obecného povědomí. V konkrétních krocích nápravy pak ovšem záleží především na celkové politické kultuře daného státu. V České republice se nakonec Evropská charta regionálních či menšinových jazyků může proměnit i v lakusový papírek naší schopnosti dostát mezinárodním závazkům bez biče politických a ekonomických postihů.

Ondřej Klípa je doktorandem Institutu mezinárodních studií FSV UK a spolupracuje se sekretariátem Rady vlády pro národnostní menšiny.

klipa@centrum.cz

Umístění amerického protiraketového radaru v Japonsku (II)

Otázka amerického protiraketového radaru je v současné době v České republice velice diskutovaným tématem. Proti české vládě, která jde cestou spolupráce s USA, stojí velká část české veřejnosti, která se domnívá, že je namístě ostražitost vůči unilateralismu Spojených států a možné reakci Ruska, opakovaně zdůrazňujícího svůj naprosto odmítavý postoj k možnosti umístění amerického radaru v České republice. Řada zejména místních obyvatel se také obává důsledků radaru pro jejich zdraví. Spojené státy se snaží Rusko přesvědčit k souhlasu a současně už vytrvale postupují s přípravami k umístění radaru. Radarová základna v ČR se pomalu stává skutečností.

První část tohoto článku na téma americké radarové základny v Japonsku, otištěná v minulém čísle, pojednávala o potřebě umístění radaru v Japonsku, představila obsah smlouvy mezi Japonskem a USA o právním postavení ozbrojených sil (SOFA) a popsala, jak na problematiku reagovali obyvatelé okolí radarové základny a místní samospráva.

Umístění amerického radaru na základnu v Šariki (okres Cugaru v prefektuře Aomori) bylo posuzováno z několika aspektů. Z technického hlediska měl radar doplňovat systém japonské protiraketové obrany tvořený raketami SM-3 a PAC-3. Radar měl také posílit alianci s USA, která tvoří základ japonské bezpečnostní politiky. Dalším hlediskem byla potřeba předejít možné ztrátě rovnováhy Japonska s rostoucí Čínou a celkově upevnit vztahy s USA.

Pro Japonsko americký radar na rozdíl od České republiky neznamenal zcela první zkušenost se zařízením americké armády na svém území. Americké ozbrojené jednotky sídlí na území Japonska už půl století a otázka umístění radaru do Šariki byla pojímána jako součást jejich transformace a posílení. Proto nebyla sepsána žádná dohoda o umístění radaru ani nová smlouva o právním postavení ozbrojených sil. Platí stále SOFA z roku 1960, která americkým vojákům připisuje různá zvláštní práva. Jejich výjimečné postavení se dokonce neomezuje pouze na dobu výkonu služby; také incidenty, které způsobí mimo základnu a mimo svou pracovní dobu, jsou často vyšetřovány a posuzovány v jejich prospěch, což vyvolává nespokojenost mnoha obyvatel. Severní Korea, která vyvíjí rakety a jaderné zbraně, je však pro Japonsko natolik velkou hrozbou, že většina Japonců si přeje, aby byl vybudován protiraketový systém. Odmítavý postoj k americkému radaru byl tedy minimální. Přítomnost americké armády dává Japoncům pocit bezpečí, takže až na obyvatele Okinawy jen málo lidí poža-

duje stažení amerických jednotek z Japonska. Dokonce místní obyvatelé z Šariki, kteří se zprvu obávali škodlivého dopadu radaru na zdraví, připustili jeho důležitost a začali si od přítomnosti amerických vojáků slibovat pozitivní vliv na místní ekonomiku a vládní subvence.

Druhou část článku věnuji tématu finančních kompenzací a dalších opatření, které japonská vláda podnikla ve snaze vy nahradit místnímu obyvatelstvu újmu spojenou s radarem a americkými vojáky, dosavadnímu vlivu elektromagnetických vln na zdraví místních obyvatel a důsledkům radarové základny pro ekonomickou situaci regionu.

Opatření japonské vlády

Jako kompenzací za souhlas s výstavbou zařízení jednotek domobrany či americké armády a z toho plynoucí zdravotní rizika poskytuje japonská vláda samosprávě různé subvence. Jak už bylo řečeno, smlouvou o právním postavení ozbrojených sil je dáno, že stavby uvnitř amerického vojenského zařízení nepodléhají dani z nemovitosti a příslušníci americké armády jsou zproštěni občanské daně, kterou každý občan platí samosprávě. Poskytne-li samospráva americké armádě pozemek pro účely výstavby vojenského zařízení, jako kompenzací dostává od ministerstva vnitřních záležitostí a komunikací „subvence za základnu“ a „vyrovnávací subvence“ za pobyt amerických vojáků v japonských městech a na venkově.

Ministerstvo obrany vytváří fondy na prevenci škod, které slouží k financování stavebních úprav spojených s výstavbou základny. K nim patří stavba sběrných nádrží, zpevnění podkladu proti sesuvům půdy, stavba protihlukových stěn, vybavení okolních domů zdvojenými okny a klimatizací. Ministerstvo dále kompenzuje zásah základny do životního prostředí subvencemi staveb tělocvičen, kulturních zařízení, čistíček vod, kanalizace apod.

V rámci snah ulehčit Okinawě, kde v současné době sídlí 75 procent všech jednotek americké armády, uděluje navíc japonská vláda zvláštní subvence těm místním samosprávám, které jsou ochotné spolupracovat při novém rozmístění části amerických jednotek. Výše subvencí se

stupňuje podle stupně spolupráce: (1. prohlášení o přijetí základny, 2. souhlas s průzkumem životního prostředí, 3. souhlas se zahájením stavebních prací, 4. dokončení základny). Město Cugaru podle tohoto klíče za rok 2007 obdrželo 377 milionů jenů (58 milionů Kč).

Kromě subvencí navíc japonská vláda zřídila v dubnu 2006 na pobočce cugarského městského úřadu v Šariki poradnu, která má minimalizovat obavy obyvatel z vlivu elektromagnetických vln na zdraví a z poškození důvěryhodnosti místního zemědělství. Aby uklidnila obyvatele, kteří se obávali zhoršení veřejného pořádku v souvislosti s přítomností amerických vojáků, přemístila v prosinci 2006 pobočku prefekturální policie v Šariki do blízkosti základny. Dalším, místními obyvateli velmi oceňovaným opatřením, je pravidelné organizované setkání s členy americké armády, které se od března 2006 koná každý měsíc.

Obavy spojené s radarovou základnou

Úvahy o Šariki jako o nejpravděpodobnějším místě základny amerického radaru pracujícího v pásmu elektromagnetického záření o frekvenci 10 GHz vyvolaly obavy místních obyvatel, které lze zahrnout do čtyř bodů. Tyto obavy se týkají zejména 1. vlivu záření z radaru na zdraví obyvatel, 2. poškození dobré pověsti zemědělské produkce, 3. vzniku poruch příjmu televizního a rozhlasového signálu, poruch v mobilní telefonní síti a 4. nárůstu kriminality spojené s přítomností amerických vojáků.

Tehdejší Úřad pro obranu tyto obavy opakovaně odmítal s tvrzením, že mimo vymezené ochranné pásmo žádné nebezpečí nehrozí ani lidem, ani kvalitě zemědělské produkce. Úřad poukazoval na okolnost, že frekvence radaru je odlišná od telekomunikačních frekvencí, takže nemohou ovlivnit televizní a rozhlasový signál. Také zpráva odborné komise z března 2006 tvrdí, že vně ochranného pásma o poloměru 100 metrů kolem radaru, stanoveného na základě okamžitého výkonu vysílače radaru, žádné nebezpečí nehrozí.

Přibližně deset měsíců od uvedení radaru do provozu jsem 27. dubna 2007 na-

vštívil oblast Šariki, abych se seznámil s aktuální situací. Ukázalo se, že 1. zatím nebyly hlášeny žádné poznatky o negativním vlivu radaru na zdraví obyvatel, 2. nebyly zjištěny žádné negativní dopady na kvalitu zemědělské produkce, 3. nedošlo k poruchám příjmu telekomunikačních signálů a 4. nebyly zaznamenány žádné incidenty související s přítomností amerických vojáků.

Zejména vážné obavy přitom vyvolával poslední bod, tj. možné problémové chování vojáků americké armády, protože existuje všeobecné povědomí o vysokém počtu znásilnění, krádeží a nerovnoprávném jednání zneužívajícím SOFA mezi Japonskem a USA, kterých se dopouštějí vojáci americké námořní pěchoty v prefektuře Okinawa a vojáci amerického námořnictva v přístavu Jokosuka.

Podle slov místního novináře Micumasy Saitóa (deník Tóo Nippó), zabývajícího se radarovou problematikou v oblasti Šariki, tomuto tématu připisovala největší důležitost i americká armáda a ujišťovala japonskou stranu, že k podobným problémům v žádném případě nedojde. Američané se zde snaží co nejlépe zapadnout do místní komunity, a dokonce se účastní například místní dobrovolnické činnosti. Tyto snahy spolu se skutečností, že v Šariki je zcela odlišné personální složení než na Okinawě, jsou podle Saitóa důvodem, proč k incidentům nedochází.

Ekonomické důsledky přítomnosti radaru na území Šariki

Zjišťoval jsem také, jaký reálný dopad má radarová základna na hospodářskou situaci regionu:

Kultivace území pro umístění radaru

Poté, co japonská vláda definitivně schválila rozhodnutí o umístění radaru do blízkosti základny protiletadlové raketové jednotky domobrany v Šariki v květnu 2006, dostaly místní firmy zakázky a prostředky na kultivaci byly těmto firmám vyplaceny z kapitoly japonského státního rozpočtu určené na krytí nákladů spojených s přítomností amerických vojsk v Japonsku. Ještě před ukončením stavby radarové základny musela japonská vláda na naléhání americké armády reagovat na

stávající hrozbu balistických střel ze Severní Koreje a umístila provizorně radar na základnu protiletadlové raketové jednotky domobrany. V červenci 2007 byl radar definitivně přemístěn na původně zvolené stanoviště. Stojí za zmínku, že toto stanoviště japonská vláda poskytla americké armádě zdarma.

Výstavba ubytovacího zařízení pro americké vojáky a civilní zaměstnance armády. Místní firma přijala zakázku za 750 milionů jenů (115 milionů Kč). Náklady na výstavbu japonská vláda uhradila firmě opět z rozpočtu pro výdaje na americké vojenské jednotky umístěné v Japonsku. Za zmínku stojí skutečnost, že místní obyvatelé trvali na tom, aby tyto ubytovny byly postaveny v bezprostřední blízkosti základny. Jejich záměrem bylo získat důkaz o pravdivosti tvrzení americké strany, že lidem z radarové základny nevyplývá žádné ohrožení na zdraví.

Zaměstnání

Dosud žádná přímá pracovní příležitost pro místní obyvatele nebyla zaznamenána.

Zboží

Potraviny pro příslušníky americké armády se dovážejí z města Misawa. V blízkosti jejich ubytoven vznikly v květnu 2007 obchody s potravinami, které s Američany počítají jako s hlavními zákazníky. Je zde možnost růstu obchodu jako na Okinawě, kde pro americké vojáky a civilní zaměstnance americké armády fungují například obchody se spotřební elektronikou a autobazary.

Pohonné hmoty

Pohonné hmoty Američané nakupují u místních prodejců z rozpočtu americké armády.

Elektrina

Elektrinu Američané platí z rozpočtu americké armády japonské elektrárenské společnosti Tohoku denryoku.

Prefektura Aomori je závislá na zemědělství a rybolovu, ale příjem z těchto odvětví není zcela dostačující, takže z velké části spoléhá také na různé státní dotace všeho druhu. K obavám z důsledků umístění ra-

darové základny existovala na druhé straně i jistá očekávání, že radar by mohl mít vliv na zlepšení ekonomické situace regionu. Tato očekávání se v podstatě naplnila.

Ve zpětném pohledu na okolnosti

V České republice, které bezprostředně nehrozí nebezpečí raketového útoku, převládá

silně zakořeněný odpor k amerického radaru.

V blízkosti Japonska naproti tomu existuje konkrétní hrozba jménem Severní Korea, která přes odpor mezinárodního společenství testuje rakety a provádí podzemní jaderné pokusy. Skutečnost, že Severní Korea už proti Japonsku namířila přibližně 200 raket Nodong-1 (délka doletu 1300 km) a nyní údajně vyvíjí nový typ raket s doletem 3 až 4 tisíce kilometrů, vyvolává v Japonsku pocit velkého ohrožení. Většina obyvatel požadovala rychlé vybudování protiraketového systému, a proto se proti americkému radaru nevytvořila silná opozice.

Nelze však říci, že by se severokorejská hrozba nevztahovala také na evropské země a na Českou republiku. Severní Korea nejen dodává balistické rakety, technologii výroby raket a jadernou technologii do Íránu, Sýrie a ostatních zemí Blízkého východu, ale také s těmito zeměmi spolupracuje na vývoji těchto zbraní. Dá se s dostatečným opodstatněním předpokládat, že tyto rakety se v budoucnu stanou hrozbou pro evropské země, a zejména pro americké základny v Evropě. Přitom je nutno říci, že plán japonského protiraketového systému, který vznikl v reakci na zkušební odpal severokorejské rakety v roce 1998, se realizoval až letos, a navíc zatím jen částečně. Bylo k tomu zapotřebí deset let a obrovské množství peněz. To znamená, stane-li se v blízké budoucnosti tato hrozba aktuální v Evropě, nebude zřejmě možné ji okamžitě čelit. Proto je už

od této chvíle potřeba začít s účinnými opatřeními.

S ohlednutím za okolnostmi umístění radaru na území Šariki lze stěží hovořit o tom, že americká vláda poskytla místním obyvatelům, samosprávě i japonské vládě přiměřené informace. Město Cugaru však přesto dospělo k názoru, že umístění či neumístění amerického radaru jako míst-

Skutečnost, že Severní Korea už proti Japonsku namířila přibližně 200 raket Nodong-1 (délka doletu 1300 km) a nyní údajně vyvíjí nový typ raket s doletem 3 až 4 tisíce kilometrů, vyvolává v Japonsku pocit velkého ohrožení.

ní samospráva nemůže posoudit, a ponechalo rozhodnutí o této záležitosti na vládě. Ze sledu událostí je zřejmé, že americká armáda se řídila vlastním plánem a nebrala ohledy na stanoviska místních obyvatel a jejich samosprávy. O umístění radaru do Šariki bylo totiž od začátku rozhodnuto.

Třebaže od umístění radaru se dosud neprojevovaly žádné obávané vlivy elektromagnetických vln na zdraví či na zemědělství, zakázky na kultivaci území a na výstavbu ubytoven, výnosy

z prodeje zboží, poskytované vládní subvence apod. přinášejí místní ekonomice velký zisk. Za zmínku stojí také to, že americká strana vyhověla požadavku místních obyvatel, aby na důkaz pravdivosti tvrzení, že radar neovlivní jejich zdraví, byly ubytovny amerických vojáků postaveny v bezprostřední blízkosti základny.

Umístění radaru neznamená konec, ale začátek rozšiřování amerického vlivu. „Požádat Ameriku o pomoc“ pro bezpečnost vlastní země je pro stát, který nemá silný vojenský potenciál a jaderné zbraně, diplomaticky i z hlediska bezpečnosti atraktivní volba. Spojenec ovšem musí počítat s tím, že výměnou po něm bude požadováno, aby také sám aktivně přispěl ke spojení.

Takaši Hosoda je japonský sociolog hostující na Fakultě sociálních věd UK v Praze.

takashi_hosoda2003@yahoo.co.jp

Lisabonská smlouva

1 Byly podle Vašeho názoru změny v Lisabonské smlouvě v porovnání s původní Evropskou ústavní smlouvou, kterou odmítli voliči v Nizozemsku a ve Francii, dostatečné, aby nyní smlouva obstála?

LR: Lisabonská smlouva vychází z odlišné politické a právní logiky než ústavní smlouva. Na rozdíl od Smlouvy o ústavě pro Evropu, která zrušila Smlouvu o EU a Smlouvu o Evropském společenství, totiž nová smlouva vede k úpravě a doplnění stávajícího smluvního základu.

Opodstatněním nové smlouvy je však také skutečnost, že Evropská unie čelí nové realitě a novým výzvám. Stávající smluvní základ již neodpovídá současným potřebám. Přijetí Lisabonské smlouvy je proto nezbytným předpokladem, aby Unie v budoucnu fungovala výkonněji a efektivněji než doposud a také aby se mohla dále rozšiřovat.

JZ: Německo, které řídilo jednání o nové smlouvě, se méně snažilo o skutečné změny a více o taktický postup, který by představil novou smlouvu jako něco zásadně odlišného od euroústavy. To se mu podařilo. Důsledkem je mj. i fakt, že s výjimkou Irska ostatní státy Evropské unie použily tento „nový kabát“ jako záminku, proč nepořádat o nové smlouvě referendum. V případě referenda by totiž nová smlouva téměř jistě v některém ze států opět propadla.

Oproti euroústavě je smlouva určitým, byť nepříliš velkým, ústupkem od federalistických tendencí. Nevytváří se zde zcela nová smluvní konstrukce, ale novelizuje se stávající smluvní rámec. Bohužel mnohá problematická ustanovení bývalé euroústavy zůstala zachována.

2 Která její ustanovení považujete z hlediska České republiky za nejvýznamnější?

LR: Změn, které významně, ovlivní občany České republiky, je mnoho. Zprvce po-

sílení evropské spolupráce v mnoha politických oblastech umožní lépe prosazovat společné zájmy Evropanů. Příkladem může být posílení smluvního základu pro evropskou energetickou politiku. Významné změny přinese Lisabonská smlouva také v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky.

Libor Rouček

Výsledným efektem bude lepší právní ochrana evropských občanů, a zejména rozšíření těchto práv do nových oblastí.

Jan Zahradil

Nejvýznamnější negativní změnou je přenos dalších kompetencí z národní úrovně na úroveň Evropské unie.

Z politického hlediska bude také velkým posunem posílení role nejen Evropského parlamentu, ale také parlamentů národních. Občané tak prostřednictvím přímo volených zástupců získají větší vliv na chod Unie a její politiky se jim tak přiblíží.

V neposlední řadě Lisabonská smlouva odkazuje na Listinu základních práv EU, která tím získává závazný charakter. Výsledným efektem bude lepší právní ochrana evropských občanů, a zejména rozšíření těchto práv do nových oblastí, včetně sociálních práv a práva na kvalitní životní prostředí.

JZ: Nejvýznamnější negativní změnou je přenos dalších kompetencí z národní úrovně na úroveň Evropské unie, spojený s odbouráním práva veta a změnou většinového hlasování v Evropské radě ze systému vážených hlasů na tzv. populační princip. Nejasný je způsob aplikace tzv. Listiny základních práv a svobod. Jde o to, aby při jejím výkladu ne-

docházelo k porušování tzv. principu subsidiarity pronikáním evropského práva do těch oblastí národního práva, které nespádají pod pravomoc Evropské unie.

Vzhledem k zavedení nových kontrolních mechanismů a brzd do výroby evropské legislativy ze strany národních parlamentů bude napříště hrát daleko významnější roli parlamentní diplomacie a spolupráce. Za bezvýznamné naopak považují zřízení nových funkcí, jako evropského „prezidenta“

nebo vysokého představitele pro zahraniční politiku. Tito lidé stejně nebudou mít žádnou velkou reálnou pravomoc.

3 Co nastane při neschválení Lisabonské smlouvy?

LR: Případné neschválení Lisabonské smlouvy není zatím předmětem jednání evropských institucí a jejich představitelů. Samozřejmě, že tato možnost existuje a není možné ji opomíjet. Česká republika, země, která bude v první polovině roku 2009 Unii předsedat, by měla udělat vše pro to, aby smlouva byla včas schválena.

JZ: Pro Evropu by to nebyla žádná tragédie, pouze by to znamenalo další nutnost odklonu od evropského federalismu, což by podle mého názoru byl naopak pohyb žádoucím směrem.

Tragédií by to naopak znamenalo pro mnohé představitele soudobých politických elit Evropské unie, kteří do vytváření nového smluvního rámce investovali osobní i politický kapitál.

Libor Rouček je poslancem Evropského parlamentu za ČSSD a členem jeho Zahraničního výboru. lroucek@europarl.eu.int

Jan Zahradil je poslancem Evropského parlamentu za ODS a předsedou jejího klubu. Je rovněž předsedou české národní delegace v klubu ELS-ED.

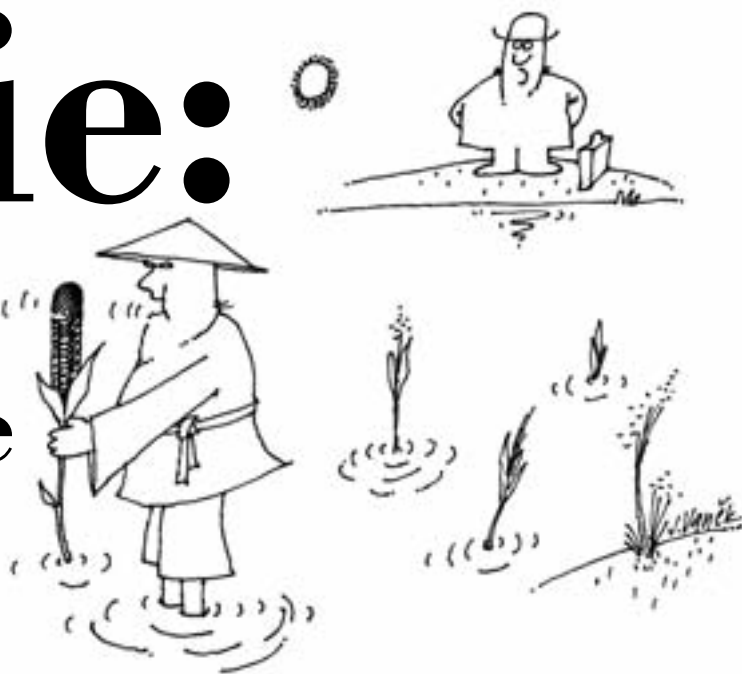
Asie:

diplomacie

a potíže

s „rýžováním“

Jaroslav Foltýn

Nikoli, nepůjde v žádném případě o nová zlatá ložiska a mezinárodněpolitické problémy okolo nich. V tomto článku chceme upozornit na narůstání krize ve výrobě a ve spotřebě rýže jakožto plodiny. Ta je natolik základní složkou výživy zejména v Asii, že v řadě jejích jazyků (například thajštině) splyvá pojem „rýže“ s pojmem „jíst“ – v češtině bychom logicky řekli například „knedlikovat“. V mandarinské čínštině je slovo „rýže“ dokonce ekvivalentem slova „jídlo“, stejně se píše a podobně vyslovuje.

Asijská výroba a spotřeba rýže dosahuje 91 procento světové produkce i konzumu. V posledních letech a nejvíce v době 2007–2008 je však náhle rýže nedostatek. Ekonomické, nutriční, sociální, ekologické a jiné souvislosti jsou mnohotvárné, a zasáhly již dokonce sféru mezinárodněpolitickou, která je v České republice sledována zejména na tímto časopisem.

Proč a kolik rýže na trhu chybí?

Světová produkce rýže se pro tento rok očekává ve výši 423 milionů tun, což je sice o několik milionů tun méně než v roce 2007 v důsledku špatného monzunového období, ale nikoli o tolik méně, aby to vyvolalo tak dramatický rozdíl mezi nabídkou a poptávkou na světových trzích. Přesto rýžová panika propukla a ceny začaly katastroficky strmě stoupat (viz graf), aby dosáhly téměř trojnásobku dlouhodobé

úrovně, pohybující se okolo 300 USD. U ostatních potravin sice došlo také k růstu, ale ten nebyl zdaleka tak strmý a byl časově více rozložen.

Hlavní příčinou, byť nikoli jedinou, jsou tedy problémy ve spotřebě, distribuci a v negativních očekáváních na světových trzích.

V Asii to lze pochopit vzhledem k tomu, že rýže je „staple food“, jak bylo řečeno výše. Obtíže jsou však těžko pochopitelné například ve Spojených státech a v Evropské unii, kde nastalo hromadění zásob, ačkoli na trhu je ohromné množství substitučních potravin. Trojnásobné zvýšení cen je tedy možné vysvětlit spíše spekulacemi než produkčními faktory.

Produkční faktory jsou zde samozřejmě zastoupeny také. Vznikly hlavně tím, že mnoho osevních ploch bylo zabráno pro výrobu biopaliv. Tento fenomén má snad své určité oprávnění na jiných konti-

nentech (například ve Střední a Jižní Americe), nikoli však v Asii. Kromě úbytku osevních ploch totiž asijská výroba rýže je dlouhodobě malovýrobní, a tudíž málo efektivní, ale opatřuje zaměstnání a obživu milionům lidí. Výnosy v Thajsku jsou například stěží poloviční než ve Spojených státech, a možná dokonce i v Číně, a to právě pro malý rozměr rodinných farem. Větší farmy má i Vietnam. Nicméně i v této zemi každoročně ubývá cca 40 tisíc hektarů půdy v důsledku výstavby dopravní infrastruktury a průmyslových zón. Také Thajsko ztrácí kultivovanou půdu pro rýži, za 10 let (1995–2005) zde ubylo asi 13 procent vhodných ploch.

Užití rýžové biomasy je ale v Asii málo efektivní, zhruba jen poloviční než výroba například z cukrové třtiny v oblasti Karibiku nebo kukuřice ve Spojených státech. Bohužel, světové trhy agroplochinami jsou stále více globalizovány. Dochází tak k paradoxu – asijská rýže, která je tak potřebná v Indii, Thajsku, na Filipínách i jinde, je exportována do zemí daleko méně potřebných, často přes polovinu světa (další ztráty energie z nafty). Je vyvážena logicky za ceny světových trhů, které jsou nyní vyšší než domácí ceny v kterékoliv asijské zemi.

Tyto, jakož i další – zejména sociální – důsledky asijského nedostatku rýže však pa-

tří do jiných časopisů: ekonomických, sociologických, ekologických, antropologických atd. Tento časopis se zabývá mezinárodní politikou a diplomacií. Nuže, i takové důsledky tu existují a nejsou často o nic méně důležité než předchozí. Zejména pak ve střednědobém a dlouhodobém časovém horizontu.

Diplomatické a mezinárodněpolitické implikace

Asijský geopolitický prostor představoval vždy křižovatku zájmů a jeden z nejvýznamnějších regionů světa, což se nezměnilo ani po pádu jeho bipolarity. V některých ohledech bychom ještě snadno shledali i argumenty o jeho posílení – vzhledem k vývoji v Číně, Indii a vůbec jevtech, které se zdají potvrzovat známou teorii „globálního diagonálního přesunu“ ze „starých“ severozápadních oblastí světo-

vého dynamismu do „nových“ jihovýchodních oblastí. Teorie je známa již od 60. let minulého století (Johann Galtung, Bertrand de Jouvenel a další futurologové). Proto jakékoli porušení rovnováhy v Asii uvnitř i navenek je samozřejmou příčinou obav a východiskem pro mezinárodněpolitické úvahy o možných důsledcích většinou značně nepříjemného rázu.

Logicky by při nedostatku rýže, který vede k popsáním důsledkům a vyplývá z příčin spíše psychologické, eventuálně i spekulativní povahy, mělo následovat omezení vývozu, doprovázené státními opatřeními, směřujícími k podpoře této komodity uvnitř vlastních ekonomik. Tomu ovšem brání celá řada mezinárodněpolitických smluv a ujednání, které musí být řešeny za pomoci politické a ekonomické diplomacie a řešení navzájem propletených a částečně se vylučujících a obtížně vyjednatelných kroků, které často mají hluboké a těžko postřehnutelné kořeny vzájemného vztahu.

Začneme nejobtížnějšími, skutečně geopolitickými polohami. Z tohoto hlediska je zřejmé, že silná Asie není v současné geopolitické konstelaci příliš populární (viz výše uvedená teorie globálního diagonálního přesunu). Úplně nejhorší variantou je sblížení asijských gigantů Číny, Indie a Japonska. O takzvané ose Dillí-Peking-Tokio se příliš nehovoří a nepíše, ale taková představa, alespoň teoreticky, existovala a stále existuje, i když její realizovatelnost je malá a spíše hypotetická. Nejvíce je nyní v nemilosti Čína. V tomto článku není místo pro analýzu příčin a jejich oprávněnost či neoprávněnost, jisté však je, že latentně existuje politika „zadržování“ (olympijské hry apod.). Indii sice nikdo „nezadržuje“, ale již více než desetiletý boom indické ekonomiky nemůže být již z čistě konkurenčních důvo-

dů příliš vítán celou řadou vlivných nadnárodních korporací. Z podobných důvodů není příliš „v kurzu“ ani Japonsko. Namátkou jmenujme alespoň úspěch japonských automobilů ve Spojených státech, což místní výrobci příliš vítat nemohou. Jen o trochu méně viditelná je averze vůči Jižní Koreji a koneckonců i Tchaj-wanu.

Upřímně řečeno, velké nadšení nevzbuzuje ani myšlenka silného seskupení ASEAN, a to jak ve Spojených státech, tak v Evropské unii. Tendence k formování měkkého integračního bloku zatím nevalila, ale

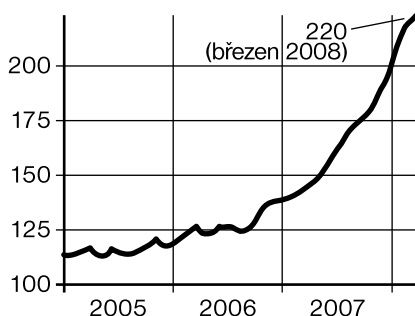
v horizontu zhruba jedné další dekády není vyloučen scénář jiný: že totiž podobné seskupení přeroste v konečné fázi v integrační seskupení zcela plnokrevné, jako protiváha Severoamerické dohody o volném obchodu (NAFTA), a prokáže některé rysy, jež zatím latinskoamerickým zemím vadí při „námluvách“ NAFTA k vytvoření celoamerické dohody (NAFTA plus zbytek Latinské Ameriky). Může se také stát, že v historické analogii z ASEAN vznikne cosi připomínající počátky

Potravinová krize globálního charakteru se v Asii projevuje regionálně jako jednoznačně krize rýžová. Diplomatická atmosféra v Asii proto houstne kromě jiného též v důsledku nedostatku rýže.

západoevropské integrace (EHS). Jestliže by se pak dostalo ASEAN silnější podpory od asijské „velké trojky“ (Čína, Indie, Japonsko), byl by takový scénář velmi reálný, ale nepříjemný pro Spojené státy i Evropskou unii.

To by podpořilo očekávané zhodnocení jüanu, jenu i rupie na úkor dolaru a eura, což by se na každý pád setkávalo s vážným odporem evropských zemí i Spojených států, ale zastavit takový proces by bylo těžké a nezabránil by humanitární katastrofě, která je již dnes v Asii na spad-

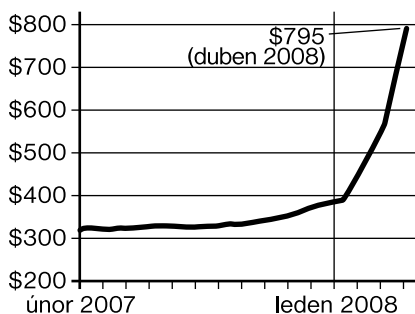
Graf 1: Globální růst cen potravin

září 1998 = 100

Zdroj: OSN (citováno z časopisu Time)

Graf 2: Vzestup cen rýže 2007/2008

Zdroj: FAO

Zdroje

- Time únor–duben 2008
- Ročenky FAO 2007
- UN Bulletin 1/08

nutí. Kladné efekty zhodnocení asijských měn by to překompenzovalo.

Existují nejméně dvě překážky, jak zcela legitimně a s použitím standardních diplomatických nástrojů výše popsanému možnému vývoji účinně čelit. První z nich je členství ve WTO, zakazující postavení bariér volného obchodu mezi členy. Druhou je tzv. bangkoká dohoda o rýži již z roku 1970, která má podobná ustanovení a systém kvót. Thajsko například chce tuto dohodu ještě zpřísnit podle vzoru OPEC, proti tomu ale protestují Filipíny a další země, které takové přípravy již označily za „nehumánnost“.

Ekonomická diplomacie by tedy měla vyjednat výjimky podle „escape clauses“, jež obě schémata obsahují, leč musí být výjimečně dobře zdůvodněna. Je velmi pravděpodobné, že země OECD tomu budou bránit. Čína a Indie jsou zakladateli a hlavními protagonisty „skupiny 21“, blokující úspěšně již po řadu let ukončení Katarského kola WTO, které není pro většinu rozvojových zemí příliš výhodné (viz řada článků v tomto časopisu z předchozích let).

Rýsuje se diplomatický obchod?

Prozatím je situace tak zlá, že řada států bez ohledu na mezinárodní závazky zmrazila export rýže, snaží se o dvoustranné dohody (podle Dohody o rýži též nepřipustné) a o nahromadění dostatečných domácích zásob. Nehledě na možné sankce si Filipíny například vyjednaly mimořádnou dodávku 1,5 milionu tun s Vietnamem, který sám ale stanovil striktní kvóty na vývoz pro jiné případy.

Je to však cesta, jež nevede k cíli, protože snahy asijských vlád o zvýšení zásob dále jitrí panika a tyto snahy jen ženou ceny vzhůru. Navíc rýže dodaná podle zvláštních dvoustranných ujednání bude chybět pro dovozce, jimiž jsou zejména africké země. Ty také již vznesly námitky u Evropské komise podle Dohody o partnerství z Cottonou (většina z nich patří k rozvojovým zemím přidruženým podle této dohody k EU). Tím je do diplomatické hry vtahována dále Evropská unie.

Šéf WTO Pascal Lamy proto naznačil možnost „tiché diplomacie“, to je zlomení odporu „skupiny 21“ a uzavření již léta se táhnoucích negociací o Katarském kole WTO v Ženevě výměnou za odvolání sankcí a penalizací za porušování volného obchodního režimu. Nejde jen o rýži, ale zrniny vůbec. Jeffrey Sachs označil dohody o růstu podílu bionafty vůbec za nesmysl, který se musí neprodleně zrušit. Jenže příslušné dohody jsou již v platnosti. Je zřejmé, že světová diplomacie včetně Evropské unie a potažmo i České republiky se potravinovou krizí dostává do nepříjemného kolotoče.

Vraťme se však k vlastnímu tématu – rýže v Asii. Potravinová krize globálního charakteru se v Asii projevuje regionálně jako jednoznačně krize rýžová. Diplomatská atmosféra v Asii proto houstne kromě jiného též v důsledku nedostatku rýže. Lze to dokumentovat na zhoršování vztahů mezi Čínou a Japonskem a též mezi Japonskem a Jižní Koreou. Různý výklad historie a silící nacionalismus se zřejmě zhoršily právě v důsledku rýžové krize. Padají totiž obviňování o „rýžovém sobectví“, hlavně ze strany Japonska, po léta uvyklého nahrazovat svou menší kapacitu z ostatních asijských zemí.

Jednat je třeba rychle. Jedna z nejhorších věcí pro světovou ekonomiku a politiku by byla destabilizace Asie podobným způsobem, jako je destabilizován Střední východ. Destabilizace Asie však velmi pravděpodobně nastane, bude-li rýžová krize v tomto obrovském prostoru pokračovat ještě jeden či dva roky. Letošní odhady úrody jsou sice dobré, ale cyklon v Barmě ze 3. května t. r. (i Barma je vývozcem rýže, byť nevelkým) může situaci zhoršit a v této politicky izolované zemi vyvolat další turbulence s mezinárodními důsledky. Totéž platí o přírodních katastrofách v Číně.

Jaroslav Foltýn je docentem pro obor světová ekonomika VŠE v Praze
foltyn.jar@seznam.cz

Oldřich Vondruška

Vyvanutý „Cedrové

Libanon se dostal do povědomí široké světové veřejnosti především díky Bejrútu označovanému v šedesátých letech 20. století jako „Paříž Východu“, kvůli krvavé občanské válce plundrující zemi v letech 1975–1990 a nejnověji atentátem na bývalého libanonského premiéra Rafíka Harírího ze 14. února 2005 a následnými masovými demonstracemi, jimiž začala „cedrová revoluce“.

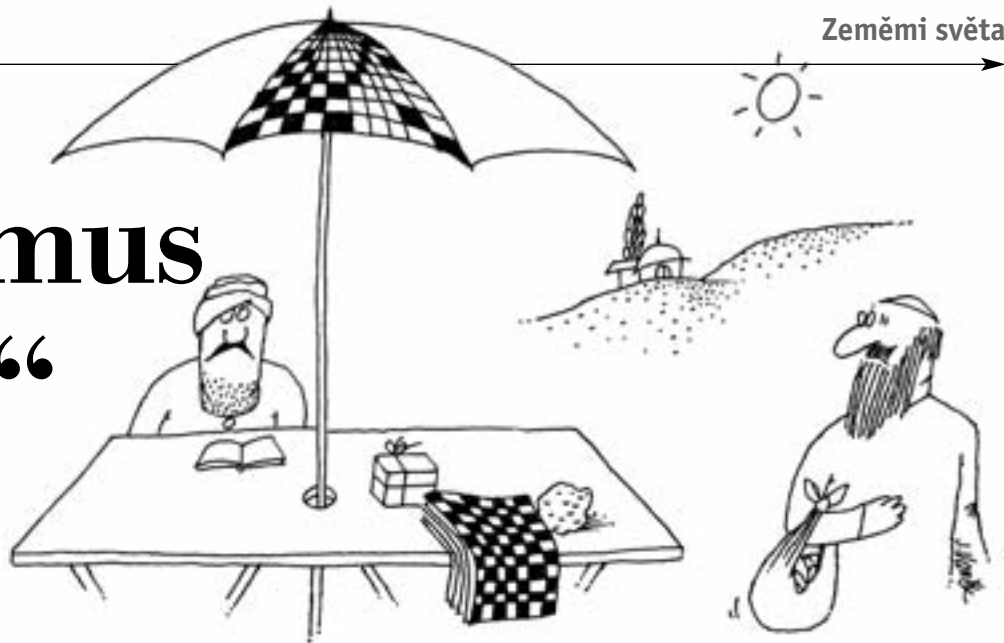
Události, které následovaly, změnily politicko-mocenskou strukturu Libanonu i celé oblasti Levanty způsobem, jež byl málokdo schopen v daném okamžiku předvídat.

Rafík Harírí si získal uznání široké veřejnosti zvláště díky úspěšné obnově Bejrútu a snahou o přilákání zahraničních investic. Jeho rezignace z postu předsedy vlády v roce 1998 a 2004 souvisely s rozpory s prezidentem Emilem Lahúdem ohledně přílišného vlivu Sýrie na libanonskou vnitřní politiku.

„Bejrútské jaro“ z náměstí Marža'a

Jeho masového pohřbu dva dny po jeho smrti se zúčastnilo 150 tisíc li-

entusiasmus revoluce“

dí. Zlomovým momentem však byla milionová demonstrace na náměstí Maržaa v centru Bejrútu 14. března 2005, mající symbolizovat jednotu všech Libanonců bez rozdílu vyznání. Tam se zrodilo „bejrútské jaro“ plné nadějí, jehož protagonisté požadovali politické reformy a okamžité ukončení syrské vojenské okupace. Sýrie byla obviňována ze spáchání atentátu.

Následovala bezprecedentní reakce syrského prezidenta Baššara Asada, který na konci března oznámil před parlamentem stažení syrských vojsk. Poslední voják opustil Libanon 26. dubna, čímž skončila 29 let trvající syrská okupace.

Celková veřejná euforie došla naplnění konáním poměrně svobodných parlamentních voleb v červnu téhož roku. Vítězem se stala Koalice 14. března podle památného shromáždění na náměstí Maržaa vedená synem zavražděného premiéra Saádem Harirím.

Vítěznou koalici tvořilo několik politických stran, z nichž k těm nejvýznamnějším patřily – převážně sunnitské Hnutí budoucnost vedené Saádem Harirím – většinově drúzska Pokroková socialistická strana pod vedením Walida Žumblata – maronitské Libanonské síly v čele s Samírem Žažou – a maronitská Falangistická strana vedená bývalým prezidentem Amínem Žemajelem. Součástí vládní koalice se rovněž stal Blok odporu a rozvoje složený z šiitského Hnutí Amal v čele s Nabíhem Berri, jenž se stal předsedou parla-

mentu – šiitského Hizballáhu pod vedením Hassana Nasralláha – a sekulární Syrské sociálně-nacionalistické strany. Do čela vlády byl zvolen dle tradice sunnita Fuád Siniora, dlouholetý ministr financí v předchozích Haríriho vládách.

V opozici tak zůstala pouze největší křesťanská strana Svobodné vlastenecké hnutí v čele s bývalým předsedou vlády generálem Michelem Aúnem.

Z cedrové euforie zpět do reálpolitiky

V této době se však začíná pomalu roztáčet spirála nekontrolovatelného násilí sahajícího až do současnosti, jemuž padla za oběť řada významných veřejných a politických činitelů patřících mezi ostré kritiky syrské angažovanosti v zemi. Kvůli postižení celkového obrazu situace je stojí za to uvést:

- Duben 2005: poslanec Básil Flajhán – protestant (podlehl zraněním po výbuchu Haríriho auta)
- Červen 2005: novinář Samír Kasír – řecko-ortodoxní
- Červen 2005: bývalý generální tajemník Komunistické strany Libanonu Žúrž Háví
- Červenec 2005: neúspěšný atentát na ministra obrany Iljáse Murra – řecko-ort. (jediný prosyrsky orientovaný politik)
- Prosinec 2005: poslanec Žibrán Twíní – řecko-ortodoxní
- Prosinec 2006: ministr průmyslu Pierre Žamajjel – maronita

- Červen 2007: poslanec Walíd 'Ajdú – sunnita

- Září 2007: poslanec Antuwán Ghánim – maronita

- Prosinec 2007: brigádní generál Francois al-Hadž (velitel vojenského zásahu proti hnutí Fatah al-Islám v táboře Nahr al-Bárid)

- Leden 2008: kapitán Wissám Eid (hlavní vyšetřující atentátů na politické činitele).

K těmto atentátům na konkrétní osobnosti je třeba přičíst i další pumové útoky provedené v Bejrútu a jeho okolí mající na svědomí dalších několik desítek civilních obětí.

Již takto vyhrocená vnitropolitická situace se dále prohloubila propuknutím konfliktu mezi Izraelem a Hizballáhem v podobě „červencové války“, trvající od 12. července do 14. srpna 2006. Zajetí dvou jeho vojáků posloužilo Izraeli jako „casus belli“ pro provedení rozsáhlé vojenské operace namířené na zničení infrastruktury Hizballáhu. Výsledkem byly dalekosáhlé škody odhadované na straně Libanonu na 7–15 mld. USD a 1200 civilních obětí. Hizballáhu se nicméně podařilo úspěšně vzdorovat nejmodernější technice izraelské armády, což značně posílilo jeho prestiž na veřejnosti s přímými důsledky na politickou scénu.

V listopadu došlo k vládní krizi, když všech pět šiitských ministrů (dva z Hizballáhu, dva z hnutí Amal a jeden nezá-

Zvolení nového libanonského prezidenta doprovázely nejenom spontánní oslavy na ulicích, ale i děkovné koncerty známých hudebníků.

Jamal Saidi, Globe Media/Reuters

vislý) plus jeden řecko-ortodoxní vystupující z vládní koalice. Jako důvody své rezignace uvedli neschopnost vlády reagovat na útok Izraele, požadavek po vyšším zastoupení šiitských ministrů ve vládě s právem veta a nesouhlas s vládní podporou ustavení tribunálu OSN pro vyšetřování Haririho smrti.

Vystoupením šiitských ministrů tak došlo k zásadnímu přeskupení sil na politické mapě a spojení šiitského Hizballáhu a Amalu s křesťanským Svobodným vlasteneckým hnutím a dalšími menšími opozičními stranami. Od 1. prosince pak přešly všechny opoziční síly do masových protivládních protestů postavením stano-

vého městečka přímo v centru Bejrútu. Mezi jejich požadavky byly: rezignace vlád, vypsání předčasných parlamentních voleb a vytvoření vlády národní jednoty. Tyto demonstrace se neobešly bez ozbrojených střetů s příznivci vlády.

Situace se nezlepšila ani v následujícím roce, když naopak vypukl 19. května 2007 další vojenský konflikt, tentokrát mezi palestinskými radikály z hnutí Fatah al-Islám a libanonskou armádou v uprchlickém táboře Nahr al-Bárid blízko Tripoli. V této souvislosti se objevily různé spekulace o napojení tohoto hnutí na al-Káidu či na syrské tajné služby. Každopádně po velmi tvrdých bojích se nakonec podařilo libanonské armádě 2. září dobýt poslední zbytek tábora s celkovou bilancí 157 mrtvých libanonských vojáků, 131 radikálů a 42 civilistů.

Politická krize dostoupila vrcholu na konci listopadu 2007, kdy vypršel mandát dosavadnímu prezidentovi Emilu Lahú-dovi. Již v době před jeho odchodem za-

čalo nekonečné martyrium jednání o jeho nástupci. Určitým zábleskem naděje bylo prosincové oznámení o nominaci náčelníka generálního štábu Michela Sulejmána jako společného kandidáta, který byl zvolen 25. května prezidentem.

V pasti reality regionálních zájmů

Libanonská krize už však mezitím přerostla své hranice a začala zaměstnávat regionální i světové velmoci. Stala se tak nejpalčivějším problémem Blízkého východu spolu s válkou v Iráku a mírovými jednáními mezi palestinským Fatahem a Hamásem a Izraelem.

Již v červenci 2007 se vložila do jednání Francie, která zprostředkovala rozhovory mezi zástupci čtrnácti hlavních politických stran na zámku La Celle Saint Cloud. Další jednání pod patronací ministra zahraničí Bernarda Kouchnera proběhla v Bejrútu v prosinci, avšak rovněž bez hmatatelného výsledku.

Zdroje

- Al-Džazíra
- Al-Ahram Weekly
- BBC News
- Reuters
- Ya Libnan

Francie nahlíží Libanon jako svou tradiční sféru vlivu ještě z dob mezi světovými válkami, kdy byl Libanon součástí francouzské mandátní správy. Stále si zde proto udržuje zjevný politický a kulturní vliv zvláště mezi maronity a liberálními sunnity. Je známo, že R. Harírí patřil mezi osobní přátele bývalého prezidenta Jacquese Chiraka.

Nicméně za západní velmoc s největším vlivem v oblasti jsou pochopitelně považovány Spojené státy. Celý konflikt je mnohými chápán právě jako zástupná válka mezi USA a Íránem. Spojené státy poskytují současné prozápadně orientované vládě zásadní politickou, ekonomickou a vojenskou podporu. Vnitřní politický vývoj Libanonu má totiž klíčový vliv na regionální mocenské uspořádání, zvláště týkající se Izraele, nejbližšího chráněnce USA v oblasti. Libanon patří mezi jednu z mála arabských zemí přímo sousedících s Izraelem, nepočítáme-li Sýrii a Palestinskou autonomii, která s ním ještě nepodepsala mírovou dohodu, a zároveň je útočištěm jak radikálního šíitského hnutí Hizballáh, tak i 400 tisíc Palestinců.

Ke klíčovým arabským spojencům Západu patří Saúdská Arábie spolu s Egyptem a Jordánskem. Ta si získala značný kredit díky svému diplomatickému úsilí vedoucímu k ukončení libanonské občanské války smlouvou z Táifu roku 1989. I díky jejím financím mohl R. Harírí, blízký přítel saúdské královské rodiny, řídit úspěšnou obnovu Bejrútu. Hlavním důvodem těchto jejích aktivit je zvláště snaha eliminovat vliv Íránu, který je považován za hlavního náboženského a vojenského rivala. Libanon je rovněž příčinou vzniku „malé studené války“ uvnitř arabského tábora, odstartované prohlášením syrského prezidenta Assada, v němž označuje výše zmiňované arabské představitele odmítající podporu Hizballáhu v „červencové válce“ s Izraelem za „zbabělce“.

Na druhé straně pomyslné barikády stojí Írán, jenž je hlavou „osy rezistence“

linoucí se přes Sýrii až k Hizballáhu a do jisté míry i palestinskému Hamásu.

Nejúčinnějším nástrojem na prosazování vlivu Íránu je právě Hizballáh, vzniknuvší díky jeho pomoci z šiitských radikálů roku 1983 během libanonské občanské války a těšící se jeho rozsáhlé finanční a vojenské podpoře. Mezi jeho hlavní opěrné body patří chudinské čtvrti jižního Bejrútu a jižní Libanon, kde si získal značnou prestiž díky rozsáhlé síti sociálních služeb. Jeho moc spo-

Pokračující krize je tak primárně politického charakteru vzhledem k tomu, že na straně vlády i opozice jsou zastoupeny všechny významné náboženské denominace.

čívá rovněž v tom, že si mohl na základě dohod z Táifu roku 1989 jako jediný z náboženských milicí občanské války ponechat zbraně. Cílem Hizballáhu je nastolení islámské vlády dle íránského vzoru a ozbrojený boj proti Izraeli.

Klíčový význam pro budoucnost Libanonu má bezpochyby Sýrie, která stále považuje Libanon za součást své mocenské sféry a nikdy se nesmířila s jeho násilným odtržením Francií roku 1926 a vždy si v něm udržovala značný vliv, jenž nabyl vrcholu během vojenského obsazení velké části jeho území v letech 1976–2005. Kromě historických důvodů má pro Sýrii rovněž strategicko-vojenský význam kvůli své jižní hranici s Izraelem. Pokud by získala vliv prozápadně orientovaná vláda nakloněná podepsání mírové dohody s Izraelem, ocitla by se Sýrie osamocená, vystavená přímé konfrontaci mocné izraelské armádě. Sýrie rovněž slouží jako komunikační tepna pro dodávky zbraní a kádru Hizballáhu. V neposlední řadě jsou zde i důvody náboženské. Od roku 1970 vládnoucí rodina Assadů přísluší k alawitské odnoži šíi, a tudíž k jediné šiitské vládě arabského státu.

Stav a jeho perspektivy

Aktuální politická krize se točí kolem tří klíčových otázek: a) postoje k ustavení soudního tribunálu OSN pro vyšetřování smrti bývalého premiéra R. Harírího a os-

tatních, b) vytvoření vlády národní jednoty, c) schválení nového volebního zákona pro příští parlamentní volby roku 2009.

Dlouhou dobu se vládní a opoziční strany byly schopny dohodnout pouze na osobě společného prezidentského kandidáta generála M. Sulejmána. Opozice podmiňovala jeho zvolení zvláště obsazením třetiny vládních křesel zajišťující jí veto pro strategická rozhodnutí jako zabránění odzbrojení Hizballáhu nebo naturalizaci Palestinců a dále větší podíl moci pro Svobodné vlastenecké hnutí. Pokračující krize byla tak primárně politického charakteru vzhledem k tomu, že na straně vlády i opozice byly zastoupeny všechny významné náboženské denominace.

Jakákoli předpověď budoucího vývoje je velmi náročná vzhledem ke spletnosti libanonské politické scény navázané na zájmy regionálních a západních velmocí. Současný ozbrojený konflikt započatý 8. května mezi přívrženci vlády a Hizballáhu kvůli instalaci vlastní telekomunikační sítě může být vnímán jako rozbuška nové občanské války či jako jeden z mnoha ozbrojených střetů. Každopádně řešení klíčových politických otázek se zdá být prozatím v nedohlednu.

Oldřich Vondruška je

doktorandem Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií FF MU v Brně.

oldrich.vondruska@email.cz

Pavlína Springerová

Bolívie na pokraji rozpadu?

Před krátkou dobou musel svět, a zejména evropské státy, čelit dilematu uznání, či neuznání Kosova. Bude se situace opakovat i v případě bolivijských východních provincií? Poslední události spojené s referendem o autonomii v bohaté, lidnaté a intenzivně se rozvíjející provincii Santa Cruz by tomu mohly napovídat. Situace je však mnohem složitější a podobnost s evropským Kosovem se po hlubším zamyšlení ztrácí.

Málokterý stát prošel takovými dějinnými turbulencemi jako tato nejchudší jihoamerická země. Bolívie za sto let od vyhlášení své nezávislosti ztratila přes 50 procent svého území a po dlouhou dobu se zmlátala v objetí nestability, vojenských vlád, převratů a totálního vyloučení většinových indiánů z ekonomických a politických procesů. Po návratu k demokracii v 80. letech prošla Bolívie obdobím neoliberalních ekonomických reforem, které však ještě více zvýšily rozdíly mezi bohatými a chudými vrstvami společnosti. A tak nebylo překvapením, když se v roce 2005 dostal k moci levicový populistický indiánský původu Evo Morales ze strany *Hnutí k socialismu (MAS)*.

S Moralesem přišla polarizace

Moralesův drtivý volební úspěch (v prvním kole prezidentské volby získal 54 procenta) je zajímavý z několika hledisek, za prvé se

mu podařilo mobilizovat rozsáhlé chudinské masy a získat ve volbách absolutní většinu hlasů a za druhé s jeho nástupem rostl antagonismus mezi jednotlivými regiony a skupinami obyvatel. Vzrůstající polarizace

bolivijské společnosti je založena na několika principiálních sporech: centralizace versus decentralizace; nacionalizace, agrární reforma versus ochrana a přiliv zahraničních investic, zachování práv velkovlastníků půdy; aymarové, kečuové hovořící indiánskými jazyky versus bílí či mestici hovořící španělsky a konečně chudé rolnické, hornické regiony (západ) versus bohatší oblasti (východ). Tato po-

larizace plně odpovídá volební podpoře dvou hlavních politických uskupení – Moralesovu MAS a opoziční Quirogově středopravicové koalici *Podemos* („Můžeme“, což je akronym složený ze slov *Poder Democrático y Social* – Sociální a demokratická síla). Současnou situaci tedy musíme nahlížet v kontextu celkového povolebního vývoje, v jehož důsledku dochází v Bolívii ke zjevné kumulaci opozice politické, regionální, ekonomické, společenské a etnické.

Morales záhy po svém zvolení přišel s konkrétními plány na radikální změnu ústavy, jejímž záměrem je centralizovat moc ve státě, nacionalizovat přírodní zdroje a přerozdělit půdu, která není vy-

užívána. Návrh ústavy byl, i přes nepřítomnost opozičních poslanců, přijat Ústavodárným shromážděním a v tomto roce má být předložen občanům k vyjádření v plebiscitu. Ústavou nastolený politický směr je trnem v oku obyvatelům východních oblastí. V celé této části země, zvané „bohatý půlměsíc“, se produkuje kolem 65 procent HDP celé Bolívie a kupříkladu sa-

Federativní uspořádání by podle názoru autonomistů mělo zaručit jednotlivým regionům větší podíl na přerozdělování prostředků a snížilo by odvody do centrální lapazské kasy.

motné Santa Cruz tvoří jednu třetinu národního produktu.

Cruzeños, obyvatelé Santa Cruz, se v plebiscitu 4. května – v souladu s očekáváním – jednoznačně vyslovili pro posílení vlastní pozice ve vztahu k lapazskému centru. Pro změnu hlasovalo kolem 85 procent voličů a v provincii mohly vypuknout zeleno-bílé oslavy (barvy departementu Santa Cruz), které neumlčelo ani prohlášení prezidenta Moralese o protiústavnosti

Zdroje

- Romero Ballivián, Salvador, „La elección presidencial del 18 de diciembre de 2005 en Bolivia“. In: Atlas Electoral Latinoamericano
- Springerová, Pavlína, „Bolivijská pravice“. CEVRO Revue, 3/2007
- MiamiHerald.com, BBC News

santacruzského referenda, což potvrdil i předseda Národního volebního soudu. Vzhledem k převládajícímu pocitu ekonomické diskriminace „bohatého pŕlměsíce“ není překvapivé, že obdobné hlasování o autonomii ohlásily i další východní departementy (Tarija, Beni, Pando).

Autonomii chtějí i další departementy

Nejedná se ostatně o první pokus, kdy se východní části Bolívie, bohaté mimo jiné na plyn, minerály a kvalitní zemědělskou produkci, vyslovily pro posílení své autonomie. Před necelými dvěma roky (v červenci 2006) proběhlo celostátní lidové hlasování o možnosti posílení regionů na úkor centra. Departementy „bohatého pŕlměsíce“ však neuspěly a byly přehlasovány chudšími regiony jako La Paz, Oruro a Potosí, kde se Morales mezi chudšími indiány těší značné popularitě.

Mezi Cambas (obyvateli východních provincií) existují různé názory na roli jejich departementů v rámci Bolívie. Objevují se radikální hlasy o možnosti odtržení, dokonce zazněly i spekulace o možném připojení k Brazílii. Podle názoru Leonidy Zurity Vargas, která je stoupenkyní prezidenta Moralesa a kečujskou předáčkou ženských pěstítek koky, chce autonomistické hnutí „rozdělit Bolívii na dvě části a založit paralelní bolivijský stát“. Takové tvrzení však příliš neodpovídá převládajícímu politickému proudu „bohatého pŕlměsíce“. Většina autonomistických představitelů se přiklání k federativnímu (či konfederativnímu) řešení známému i z jiných amerických států. Lídr opozice Jorge „Tuto“ Quiroga pro BBC prohlásil: „Doufám, že vláda nyní uslyší spíše než volání Huga Cháveze, volání svého lidu a zvolí svůj vlastní směr, přijme návrhy na posílení autonomie a rozhodne, že je čas zasednout k jednacímu stolu.“

Federativní uspořádání by podle názoru autonomistů mělo zahrnout jednotlivým regionům větší podíl na přerozdělování prostředků a snížilo by odvody do centrální lapazské kasy. V současnosti platí, že jednotlivé departementy odvádějí do centra 89 procent svých veškerých příjmů a pouze 11 procent příjmů vyprodukovaných ve svém regionu si mohou ponechat. V neposlední řadě představitelé santacruzského departementu požadují vytvoření vlastních policejních sil. Stav současné centrální policie je předmětem časté kritiky z důvodu nedostatečného financování, špatného výcviku a celkové neefektivity.

Rozdělení Bolívie je nereálné

Ačkoli jsme v této době svědky eskalace napětí, které pravděpodobně bude narůstat s dalšími referendy (už v Santa Cruz bylo při volebních nepokojích zraněno několik desítek lidí), obě strany si plně uvědomují, že jednání je nevyhnutelné. Lídři ze Santa Cruz dobře vědí, že autonomní statut nemůže být implementován tam, kde pro to neexistuje ústavní rámec, a jak dodává bolivijský politolog René Mayorga: „Obě strany jsou příliš slabé na to, aby porazila jedna druhou.“ Samotné rozdělení Bolívie se jeví jako nesmyslné i z několika dalších důvodů. Za prvé si nelze představit, že by zbytek Bolívie mohl existovat a přežít bez svých východních bohatších částí. Za druhé jen stěží lze počítat s tím, že

K oblastem na východě Bolívie, jež chtějí více nezávislosti na centru, patří i region Beni. Na snímku je guvernér Beni Ernesto Suarez uprostřed kampaně před referendem. Stringer, Globe Media/Reuters

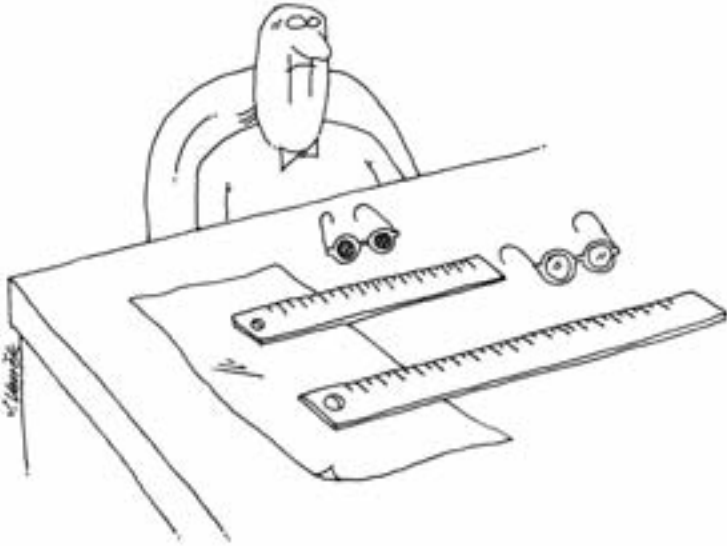
by potenciálně samostatný „bohatý pŕlměsíc“ dokázal prosadit svou nezávislost mezi jihoamerickými státy, jež jsou buď přátelsky nakloněné Moralesovi (Venezuela, Ekvádor), nebo se obávají jakýchkoli hraničních úprav, které by mohly otevřít staré rány a vyvolat nové konflikty.

Pavlaína Springerová působí na Katedře politologie Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové a je vedoucí Kabinetu iberoamerických studií FF UHK. pavlina.springerova@uhk.cz

Jakub Kmošena

Guyana Essequiba

Venezuelsko-guyanský spor o problematický región

Parížska arbitráž

Korene venezuelsko-guyanských územných sporov siahajú minimálne do začiatku 19. storočia, kedy britské impérium, na základe „Londýnskej zmluvy“, prevzalo v roku 1814 od Holandska *Zjednotené kolónie Decamero, Essequibo a Berlice*. Na toto územie si však robilo nárok aj Španielske kráľovstvo.

Ďalším míľnikom sa stal rok 1840, kedy na objednávku Britskej koloniálnej správy vypracoval pruský geograf Hermann Schonburg návrh západnej hranice Britskej Guyany. Tento návrh však narazil na odpor čerstvo konštituovanej a občianskou vojnou zmietanej Venezuely. Napriek anglicko-venezuelskej dohode uzavretej v roku 1850 o vzájomnom neobsadzovaní sporného územia bola krátko po objavení nálezísk zlata v oblasti založená *Britsko-guyanská ťažobná spoločnosť*. Venezuela proti tomuto kroku opäť protestovala, no Briti zásadne odmietli účasť na akomkoľvek kompromise a protesty ignorali.

Venezuela sa preto v roku 1887 obrátila na Spojené štáty americké, kde našla silnú oporu v osobe prezidenta Grovera Clevelanda. V roku 1897 sa tak na nátlak USA Londýn zaviazal k súhlasu so vzní-

kom päťčlennej arbitrážnej komisie (jej predseda, Rus, Frederic de Martens získal v roku 1902 Nobelovu cenu mieru). „*Parížsky tribunál*“ svoj arbitrážny nález vy niesol 4. októbra 1899. Jednohlasne odsúhlasil ponechanie 94 percenta sporného územia Britskej korune. Venezuele pripadla strategická oblasť *Delty Amacuro* a úzky pás pobrežia na východ od delty. Presná podoba hraníc bola dodatočne spečatená na jednaniach v Georgetowne roku 1905. Touto dohodou tak spor Britského impéria a Venezuely (resp. USA) na čas uhasol.

Mallet-Prevostovo memorandum

Situácia v regióne sa výrazne mení až koncom 50. a začiatkom 60. rokov 20. storočia, kedy začali v Britskej Guyane silnieť hlasy volajúce po nezávislosti na Britoch. Tento pohyb okamžite využila Venezuela, ktorá logicky očakávala, že samostatná a slabá Guyana nebude schopná odolávať požiadavkám dominantného súpera. Venezuelské snahy boli nepochybne podmienené aj objavením nových nálezísk železnej rudy v hraničnej oblasti. Ďalším možným motivačným faktorom bola venezuelská obava pred vládou guyanskou

Jedným z mnoha zdrojov napätia v súčasnej Latinskej Amerike je územný spor medzi Venezuelskou bolívarovskou republikou a Guyanskou kooperatívnou republikou, ktorý sa od vzniku oboch krajín prejavuje ako najvážnejší problém ich vzájomnej spolupráce. Sporné územie, Venezuelou označované ako *Territorio Essequibo* alebo *Zona en Reclamación*, v angličtine tiež *Guyana Essequiba*, má rozlohu 159 500 km² (viac ako 70 percent súčasnej Guyany) a rozkladá sa medzi riekami Essequibo a Cuyuny. Územie je pod správou Guyany no Venezuela tento nárok oficiálne odmieta a oblasť považuje za súčasť svojho pôvodného teritória.

ľavicovou stranou PPP, jej spoluprácou s Castrovou Kubou a venezuelskou ľavicovou gerilou. Venezuelská vláda predpokladala, že ťažko prístupné a Britskou Guyanou spravované územie sa rýchlo stane tranzitným priestorom či základňou pre ľavicovú gerilu riadenú z Kuby.

V roku 1962 tak vystúpila Venezuela pred XVII. zjazdom Generálneho zhromaždenia OSN s návrhom revízie výsledku Parížskej arbitráže. Hlavným argumentom sa stalo tzv. „*Mallet-Prevostovo memorandum*“ zverejnené roku 1949, ktoré Venezuela použila ako hlavný argument pri jednaniach na pôde OSN, kde si nárokovala viac ako 100 000 km² územia pod správou Britskej Guyany. Jednalo sa o svedectvo jedného z účastníkov parížskych jednání, amerického právnicka Severa Mallet-Prevosta, podľa ktorého bol výsledok arbitráže zmanipulovaný. Obe strany sporu sa prostredníctvom OSN dohodli na uskutočnení bilaterálnych jednání, ktoré prebehli 16. a 17. februára 1966 v Ženeve a boli zakončené podpisom tzv. „*Ženevskej dohody*“. Treba podotknúť, že jednania nevedli k žiadnemu jasnému či konečnému riešeniu a zhoda nastala len v otázke založenia štvorčlennej zmiešanej komisie.

Vyhlásenie nezávislosti Britskej Guyany na Veľkej Británii 26. mája 1966 však opäť zmenilo situáciu. Bez „ochranného štítu“ Veľkej Británie sa z Guyany stala, v porovnaní s Venezuelou, bezvýznamná krajina čo do počtu obyvateľov ako aj vojenskej sily. Už v októbri 1966 zistila gujanská vláda venezuelskú prítomnosť na gujanskej polovici ostrova Ankoko. Voči tomuto kroku Venezuely sa Guyana ostro ohradila. Nasledovalo niekoľko incidentov medzi venezuelskou a gujanskou armádou. Ďalšie vyostrenie krízy nasledovalo v roku 1967, kedy Venezuela vetovala vstup Guyany do Organizácie amerických štátov (OAS). Ako zámienka bola použitá klauzula, podľa ktorej sa členským štátom

OAS nemôže stať krajina, ktorá má hraničné konflikty s iným členským štátom. V roku 1968 zase Venezuela neoprávnene rozšírila svoje teritoriálne vody na úkor Guyany. Na konci roku 1968 ale prebehla ďalšia závažná kríza. Povstanie v oblasti Rapuni, kde časť miestnej komunity vyhlásila pripojenie spomínaného územia k Venezuele. Povstanci vykonali útok na gujanskú policajnú stanicu v Lethem, kde zabili päť osôb. Gujanská armáda však povstanie v krátkej dobe krvavo potlačila a väčšina povstalcov utiekla do Venezuely, kde získala azyl.

Protokol z Port-of-Spain

Podľa „Ženevskej dohody“ mala zmiešaná komisia prísť do štyroch rokov od svojho založenia s návrhom na riešenie sporu. Vzhľadom na stále prebiehajúce nezhody a nepravdepodobnosť nájdania spoločného riešenia sa krajiny dohodli na dočasnóm zmrazení ďalších jednaní. Podľa „Protokolu z Port-of-Spain“ ratifikovaného zástupcami Guyany, Veľkej Británie a Venezuely 18. júna 1970 malo moratórium trvať maximálne 12 rokov. Na počudovanie však práve toto neutrálne a dočasné riešenie spôsobilo upokojenie situácie. Su-

sedské vzťahy Venezuely a Guyany sa v priebehu 70. rokov čiastočne stabilizovali. Dokonca došlo k prehĺbeniu spolupráce predovšetkým v ekonomickej a kultúrnej oblasti. Napríklad v roku 1974 Guyana získala od Venezuely pôžičku 150 miliónov USD na prekonanie ekonomickej stagnácie spôsobenej ropnou krízou. V roku 1977 zase obe krajiny spolupracovali na príprave výstavby hydroelektrárne na hornom toku rieky Mazurino.

Udalosti posledných rokov a perspektívy vývoja

K ďalšiemu kryštalizovaniu nejasnej situácie okolo regiónu Esequibo došlo na konci roku 1981, kedy Venezuela odmietla predĺženie moratória, ktoré *de facto* slabšej Guyane vyhovovalo.

Významný vplyv na vzájomné vzťahy oboch krajín mala aj vojna o Falklandské ostrovy (Malviny), v ktorej sa Caracas a Georgetown postavili na opačné strany sporu. Situácia okolo vojny o Falklandy logicky vytvárala precedens, ktorý hral do kariet Venezuely. Aj napriek volaniam venezuelských armádnych špičiek po obdobnom zásahu proti Guyane sa pravdepodobne aj pre výsledok falklandskej vojny žiaden ozbrojený konflikt neuskutočnil.

Po období neistej stagnácie sa krajiny koncom 80. rokov dohodli, že o sprostredkovanie jednaní požiadajú Úrad generálneho tajomníka OSN. V roku 1990 bol generálnym tajomníkom OSN Pérezom de Cuéllar, nominovaný na post sprostredkovateľa („good officer“) Sir Alister McIntyre. K prvým úspechom sa McIntyre dopracoval v roku 1993, kedy presvedčil gujanského prezidenta Jagana k návšteve Venezuely a neskôr dojednal dohodu o pravidelných stretnutiach ministrov zahraničných vecí. V roku 1999 bol OSN na miesto McIntyry menovaný Oliver Jackman.

Vzájomné vzťahy oboch krajín sa v priebehu 90. rokov stabilizovali najmä vďaka iniciatívam McIntyry a Jackmana, ale tiež pre vnútropolitický vývoj v oboch krajinách. V roku 1998 vyhral prezidentské voľby vo Venezuele Hugo Chávez, ktorý síce formálne potvrdzuje venezuelský nárok na región Esequibo, avšak jeho realizáciu presadzuje len v mantineloch „mierovej spolupráce a diplomatických nástrojov OSN“. Došlo tak k spolupráci v oblastiach ekonomiky, kultúry či ochrany životného prostredia.

Ďalší posun nastal, keď sa obe krajiny v roku 1998 dohodli na vytvorení Bilaterálnej komisie, ktorej úlohou je hľadanie možných oblastí spolupráce nielen v regióne Esequibo. Ten istý rok prichádza Venezuela s pomerne kurióznym návrhom, podľa ktorého by malo byť územie spravované spoločne. Guyana tento návrh odmietla. V 1999 roku sa situácia skomplikovala pre údajnú protidrogovú akciu v oblasti, vykonávanú venezuelskou armádou, ako aj pre venezuelský nesúhlas s projektom gujanskej vlády, ktorá hodlala odsúhlasiť výstavbu areálu pre kompletovanie a vysielanie družíc do vesmíru súkromnej americkej firme Beal Aerospace Technologies. V októbri 1999 venezuelské

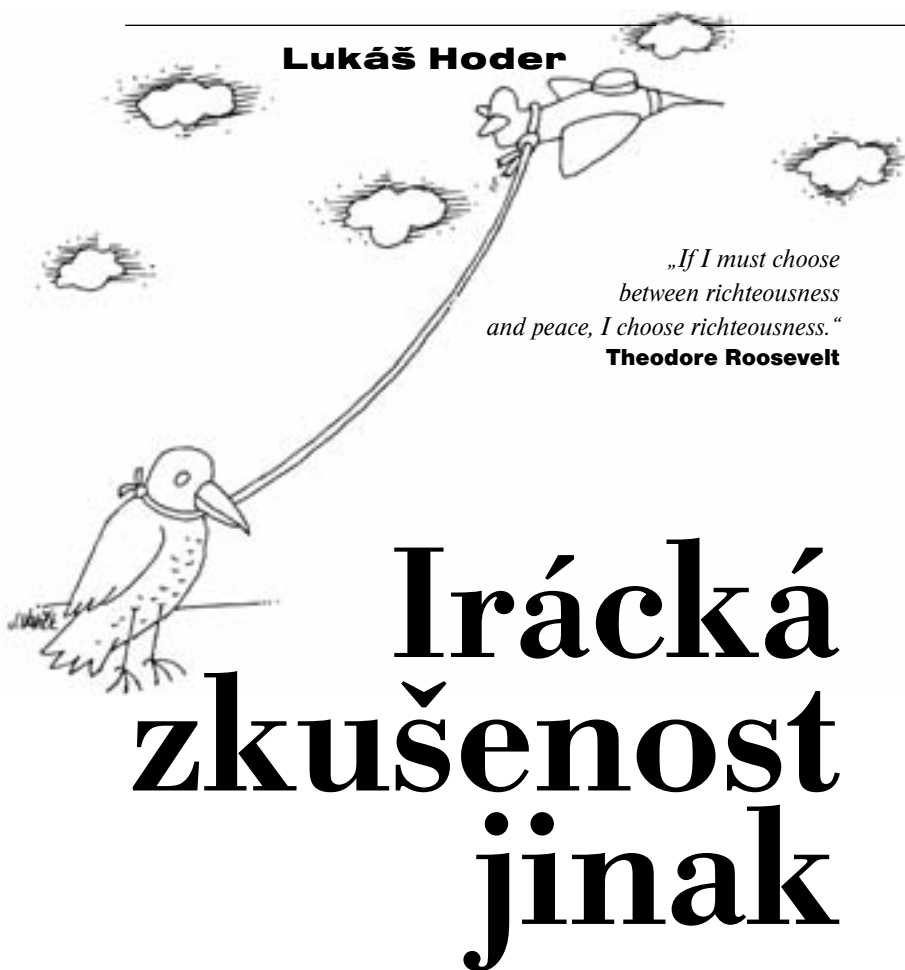
ústavodarné zhromaždenie prijalo článok, podľa ktorého Venezuela uznáva len tie územné dohody, ktoré sama nepovažuje za nulitné. Zhromaždenie teda *de facto* opäť odmietlo uznať výsledok Parížskej arbitráže z roku 1899. Naopak v komuniké zverejnenom na zasadnutí Karibského spoločenstva (CARICOM) v Trinidad a Tobagu ten istý mesiac podporila organizácia udržanie územskej integrity Guyany a jej mierovú spoluprácu s Venezuelou.

Od začiatku nového milénia sa situácia v regióne zásadne nemení. V roku 2003 navštívili ministri zahraničných vecí Guyany a Venezuely generálneho tajomníka OSN Kofiho Annana, ktorého uistili o spoločnej snahe riešiť vzájomný spor mierovou cestou v horizonte najbližších rokov. Za nedávny pokrok vo vzájomných vzťahoch môžeme považovať aj podpis dohody o energetickej spolupráci v roku 2005.

Vývoj situácie v regióne a osud Guyany Esequibo je do budúcnosti len ťažko predikovateľný s ohľadom na doterajší kolísavý charakter (ne)spolupráce oboch krajín. Medzi najdôležitejšie faktory, ktoré budú hrať v budúcnosti rolu patrí predovšetkým vnútropolitický vývoj hlavných aktérov sporu, postavenie ďalších významných hráčov v regióne ako napríklad Brazílie, či hospodársky vývoj samotného regiónu Esequibo. Je tiež jasné, že slabšia Guyana sa môže zaistiť podporou Britského Commonwealthu a CARICOM-u ako to, že súčasný politický diskurz vo Venezuele je natoľko nestabilný a nevypočítateľný, že jeho zámery a priority sa môžu meniť zo dňa na deň. Jednou z alternatív je, že Venezuela je dnes natoľko uchvátená inými otázkami, že na riešenie sporu (mierové či vojenské) so susednou republikou sa jej nevyskytne príležitosť. Upozorňujem však, že pre vyššie spomenutú nevypočítateľnosť je rovnako možný aj opačný extrém vývoja situácie. S najväčšou pravdepodobnosťou však môžeme konštatovať jeden pozitívny a jeden negatívny fakt, a to, že v blízkom období nedôjde k ozbrojenému konfliktu, no ani definitívnemu vyriešeniu sporu. Počas prezidentskej návštevy v Guyane, 19. februára 2004, sa Chávez vyjadril, že „*obe krajiny sú pripravené začať novú éru vo vzájomných vzťahoch*“. Verme teda, že Venezuela ani Guyana a ich najvyšší predstavitelia neostanú len pri deklaratívnych a prázdnych gestách.

Jakub Kmošena studuje na Inštitute politologických štúdií FSV UK a FF ÚPOL UK v Praze.
kmosena1@yahoo.com

Lukáš Hoder

*„If I must choose
between righteousness
and peace, I choose righteousness.“*
Theodore Roosevelt

Irácká zkušenost jinak

Irácká válka z roku 2003 přinesla vícero poučení a mnozí si v ní jistě najdou potvrzení svých názorů na zahraniční politiku USA, na roli použití síly v mezinárodním právu či na (ne)vhodnost svržení darebáckého režimu silou. Text Veroniky Bílkové z Mezinárodní politiky (3/2008) však na tuto událost nabízí značně nepřesvědčivý pohled, ze kterého jsou navíc rýsována poměrně nevhodná poučení.

Základním problémem textu „Vzestup a pád doktríny preventivní války“ je poněkud nevhodné směšování perspektiv mezinárodního práva a mezinárodních vztahů (tedy International Relations). Nejsem proti vzájemnému obohacování obou disciplín, právě naopak, ale přístup autorky je značně matoucí a nejasný. Svůj pohled zakládá na pohledu právníka, ovšem zcela nesystematicky do něj vkládá dodatky či poučení pro oblast mezinárodní politiky. První polovina textu představuje autorčin pohled na rozdíl mezi prevencí a preempcí a na situaci v době mezi 11. zářím 2001 a iráckou válkou. Používá terminologii prevence/preempce platnou v mezinárodních vztazích, ovšem bylo by dobré uvést, že v oblasti mezinárodního práva mají oba termíny přesně opačný obsah. Právě proto se odborníci na mezinárodní vztahy na Bushovu administrativu zlo-

bili, že mate zažité termíny, když v roce 2002 připravila „doktrínu preemptivní války“ (tedy ne „preventivní“), která však odpovídala spíše studenoválečnému pojmu prevence. Jde o terminologický zmatek, ovšem pokud pro hodnocení „doktríny preventivní války“ autorka používá právní kritéria, měla by pak používat i náležité pojmy a přinášet spíše legální závěry či poučení.

Autorizace k použití síly v Iráku nezanikla

Negativní pohled na válku v Iráku autorka představila hlavně kategorickými soudy, kterými ji označuje za pojatou „čistě unilaterálně“ či za evidentně nelegální a bez schválení Radou bezpečnosti OSN. Válečné a politické úsilí Spojených států v tomto směru však podpořilo až 60 států světa, což jaksi vylučuje použití termínu „unilateralismus“, a ohledně legality války je také možné argumentovat jinak než autorka. Například prostřednictvím spojeného účinku rezolucí RB 678, 687 a 1441, které jednající státy zmocnily k provedení zásahu v rámci vynucení podmínek příměří z roku 1991, jež Irák porušoval a k jejichž splnění dostal rezolucí RB 1441 poslední možnost. Autorizace RB OSN k použití síly z roku 1991 v čase nezmizela a ani ne-

let později vyděsilo Dicka Cheneyho a celou administrativu Bushe st., když zjistila, že Saddám Husajn měl takřka na dosah jadernou bombu.

Problém textu Veroniky Bílkové tedy vidím nejen v nekoncepčním prolnutí právního a mezinárodněpolitického (bezpečnostního) pohledu, ale i v nepřesvědčivosti obou pohledů zvlášť. To se ukazuje především v druhé polovině textu, kde jsou prezentovány čtyři zkušenosti, které z války v Iráku mají po pěti letech plynout. Dovolil bych si na tato poučení reagovat a případně nabídnout vlastní pohled.

Kvůli sankcím se Husajn neodzbrojil

Za prvé, jak říká Jiří Dientsbier, už polští komunisté v 80. letech se sankcím smáli, protože věděli, že zasáhnou pouze prosté lidi a zásadně politicky relevantní nejsou.

Rada bezpečnosti sice posiluje v rámci své normativní funkce, kde má značnou regulativní a interpretativní moc, na druhé straně však upadá její funkce donucovací.

„zápas s kriminalitou“ jako v 90. letech. Spojené státy otevřely frontu této války a z jejich pohledu jde o přenesení boje co nejdále od svého území. Zatím se tak nejspíš jedná o úspěch, když USA nebyly zasaženy dalším útokem a z Iráku se stává velká věznice pro teroristy. Další tvrzení autorky, tedy že v „přímém důsledku“ války v Iráku došlo k dalšímu kolu jaderného zbrojení, je přinejmenším u Íránu nesprávné. Íránský jaderný program byl akcelerován během 90. let, v roce 2002 byl pro veřejnost odhalen jeho rozsah a dle posledních zpráv amerických tajných služeb byla v roce 2003 kvůli „mezinárodnímu tlaku“ pozastavena jeho vojenská část. Jediným přesvědčivým mezinárodním tla-

kem v této době však byla pouze invaze spojeneckých vojsk do Iráku. Neleklí se tedy v Íránu, že by je mohl stihnout stejný osud jako Husajna? Hodnotit vliv zásahu v Iráku na úmysly a jednání představitelů Severní Koreje je pak značně odvážné bez zmínky o historii tamního jaderného programu a o opakujících se vzorcích, které režim použil při krizích v letech 1993–1994 a 2002–2003.

Za druhé, výkon sebeobranu je (v obyčejovém mezinárodním právu) skutečně omezen kritérii nezbytnosti a proporcionality. Tato kritéria vznikla v polovině 19. století (tzv. případ Caroline) jistě jsou součástí mezinárodního obyčejového práva, ovšem státy se podle nich v souvislosti s hrozbou terorismu odmítají chovat. Sebevědomě tvrdit, že v případě spolupráce státu s mezinárodními teroristy (a to, že Irák s teroristy spolupracoval, je fakt) neexistuje bezprostřední nebezpečí podle sto padesát let starého právního konceptu, a že tedy nevystalo žádné riziko, je značně problematické.

Úpadek donucovací funkce Rady bezpečnosti

Za třetí, právě po případu Iráku je nutné tvrdit, že systém OSN v takovýchto případech není účinný, a ukazuje to i praxe států či proměna právního postavení Rady bezpečnosti. Zdá se, že představa o centralizovaném systému založeném okolo Rady bezpečnosti se postupně proměňuje v systém decentralizovaného výkonu jejích rozhodnutí. Rada bezpečnosti sice posiluje v rámci své normativní funkce, kde má značnou regulativní a interpretativní moc, která se projevuje například v posilování její kvazisoudní a kvazilegislativní role, na druhé straně však upadá její funkce donucovací. Dochází tak k jakési decentralizaci možnosti použití síly v systému OSN a regionálnímu vypořádávání se s problémy, které Rada bezpečnosti není schopna řešit.

Za čtvrté, preventivní akce mohou (ale nemusejí) mít destabilizační vliv na mezinárodní systém. Nebo spíše na regionální mezinárodní systém. Je však také otázkou, jestli „stabilitu“ Blízkého východu v podobě před válkou v Iráku lze skutečně považovat za takovou hodnotu, kterou

bylo třeba zásadně ochraňovat i za cenu skutečně unilaterálního postoje (Německo) či horečného antiamerikanismu (Francie).

Nemyslím si tedy, že preventivní zásahy nutně zvyšují bezpečnostní rizika spojená s šířením zbraní hromadného ničení, a nemyslím si také, že by skutečnost neexistence dalšího preventivního zásahu od roku 2003 sama o sobě něco znamenala. Tento fakt spíše vyvrací obavy z nekontrolovatelného rozšíření praxe preventivních úderů. S Veronikou Bílkovou však souhlasím v tom, že irácká válka z roku 2003 je drazé zaplacenou zkušeností. Poučení však nevidím v kritice konceptu preventivní války, ale spíše v možnosti soustředění pohledu na charakter vztahů mezi USA a Evropou. Pětileté výročí války přináší možnost obnovit transatlantickou vazbu a do budoucna předejít sporům, které vedly k irácké roztržce a které by příště mohly mít daleko závažnější následky při snaze o řešení palčivých otázek politiky darebných států, šíření zbraní hromadného ničení či terorismu.

Lukáš Hoder je studentem mezinárodních vztahů a práva na Masarykově univerzitě a šéfredaktorem webového časopisu Global Politics.
hoder@globalpolitics.cz

Petre Dutu

Národní a kolektivní prvky v obranné politice

Rumunsko

Na počátku dubna proběhl v Bukurešti významný summit NATO. Byl to první summit, který se sešel na území Balkánu. Ve volbě místa se odrazila cesta, kterou Rumunsko ušlo od skončení studené války přes svůj vstup do NATO až do zorganizování tak velké a náročné akce. Proto je logické, že vedle samotných výsledků summitu si velkou pozornost zaslouží také připomenutí hlavních rysů bezpečnostní politiky hostitelské země, tedy Rumunska.

Dnešní bezpečnostní situace Rumunska se vyznačuje bezobdobným stavem – bezpečnostní hrozby jsou na tak nízké úrovni jako nikdy předtím. Přesto však není možné ani v nejnemenším podceňovat úkoly na poli obranné politiky. Rumunsko proto své obraně věnuje trvalou pozornost, velkou péči a nezbytné prostředky. Svou obranu nezajišťuje individuálně, ale především v rámci svého aliančního ukotvení.

Rumunsko je dnes členem NATO a Evropské unie, a to mu na jedné straně přineslo výhody, ale na druhé straně i novou odpovědnost. Jeho obranná politika má dvě složky: národní a kolektivní. Národní složka je všudypřítomná, především pokud

Příslušnost k těmto mezinárodním institucím pro nás znamená značný přínos, protože je obrovskou pojistkou pro případnou agresi proti naší zemi.

Jde o případnou agresi, která by ohrožovala územní celistvost, svrchovanost a politickou nezávislost naší země. Jejimi hlavními prvky jsou lidské zdroje, bojové jednotky a veškerá kritická infrastruktura, které mohou být kdykoli mobilizovány a nasazeny, aby odrazily jakoukoli případnou agresi.

Národní složka obranné politiky Rumunska má tři hlavní roviny: vojenskou obranu v pravém slova smyslu, civilní obranu a občanskou rovinu. Vojenská obrana je základní a určující složkou celkové obranné politiky Rumunska. Civilní obrana představuje záruku ochrany veřejné moci, bezpečnosti obyvatelstva a zajištění veřejného pořádku. A občanská rovina se zakládá na základním zákonu země, kterým je ústava, jež pro každého občana Rumunska uzokoňuje etickou povinnost bránit svou zemi.

Občanská rovina ve vztahu ke každému obyvateli země spojuje úkol i závazek a vyrovnaně působí na tři hlavní póly národního společenství, jimiž jsou občan, voják a politik. A právě toto propojení tří pólů je i základem odhodlání k obraně, které sdílí celý národ. Je také základem účinnosti veškerého systému národní obrany, který se týká každého rumunského občana.

Globální pojetí obrany

Hlavními cíli komplexního, dynamického a multidimenzionálního systému národní obrany jsou: obrana územní celistvosti, ochrana obyvatelstva, zajištění národní svrchovanosti, prosazování strategických zájmů země a omezení ekonomické zranitelnosti dané závislostí na surovinách,

I přes členství v Evropské unii a NATO hodlá Rumunsko při obraně svého státu spoléhat především na vlastní síly.

Bogdan Cristel, Globe Media/Reuters

energetických zdrojích a transferu nových technologií. Tím je tedy jasně dáno, že obrana se neomezuje jen na určitý prostor vymezený hranicemi, uvnitř nichž panuje státní svrchovanost. Jde naopak o globální pojetí obrany, v jehož rámci se zajišťuje obrana vojenská, civilní, ekonomická a kulturní. Právě v těchto rovinách se ochraňují životní a strategické zájmy státu.

Velký význam pro obrannou politiku Rumunska mají mezinárodní souvislosti,

na prvním místě pak příslušnost k NATO a k Evropské unii. Z toho také vyplývá, že působení naší země na mezinárodním poli probíhá v rámci stávající vzájemné závislosti. Zároveň to také znamená, že někdy dochází k přesunu svrchovanosti na mezinárodní instituce, jejichž jsme členy. Ale každý takový významnější přenos je ratifikován národními institucemi. Konkrétně se to týká především NATO, ale ve stále větším rozsahu i Evropské unie, a to

v rámci její Společné evropské bezpečnostní politiky.

Prislušnost k těmto mezinárodním institucím pro nás znamená značný přínos, protože je obrovskou pojistkou pro případnou agresi proti naší zemi. Každý, kdo by na Rumunsko chtěl udeřit, musí brát v úvahu, že pak by následovala náležitá odpověď. Právě jistota, že v případě napadení našeho státu by následovala tvrdá odpověď agresorovi, má pro obrannou politiku určující a vysoce cenný význam. Přesto však Rumunsko nechce v žádném případě být pouhým konzumentem bezpečnosti. Především si dobře uvědomuje, že články 3, 4 a 5 Severoatlantické smlouvy říkají, že v každém případě agrese musí Severoatlantická aliance odpovědět kolektivní akcí. Vyplývá z nich, že NATO by reagovalo podle okolností a podle vlastního uvážení.

Spoléhání na vlastní síly

Rumunsko z díkce výše zmiňovaných článků Severoatlantické smlouvy vyvozuje následující základní závěry:

Počítá s tím, že v prvních dnech po případné agresi by spoléhalo především na své vlastní síly, že by nasazovalo všechny své síly a spoléhalo by na odhodlání a nasazení vlastních občanů, vojáků a politiků.

Na zajištění své obrany pracuje nepřetržitě a se snahou o co nejvyšší účinnost a výslednost.

Rumunsko soustavně zdokonaluje své vlastní nástroje, a to jak pro potřebu vlastní ob-

rany, tak i pro potřeby kolektivní obrany. Soustřeďuje se přitom na zajištění jak lidských, tak i nezbytných materiálních zdrojů. Jeho cílem je, aby mělo náležitou individuální schopnost čelit ozbrojené agresi.

Spoléhání především na vlastní síly, zdroje a odhodlání je pro Rumunsko základem pro to, aby bylo bráno jako věrohodný spojenec, který si zasluhuje, aby mu v případě agrese přišli na pomoc jeho spojenci ze Severoatlantické aliance.

Rumunsko trvale počítá s tím, že v každé krizové situaci bude od prvního okamžiku konzultovat své spojence v NATO. Dostojí povinnosti, že je bude konzultovat předtím, než přijme jakékoli zásadní rozhodnutí, které by mohlo mít dopad na jeho spojence a na Alianci jako celek. Vychází přitom ze skutečnosti, že právě takové konzultace jsou nezbytné k tomu, aby na kolektivní úrovni bylo možné přijmout co nejsprávnější a nejúčinnější rozhodnutí.

Těchto pět předpokladů tvoří nezbytný základ aktivní obranné politiky Rumunska, na kterou pak může, v případě náležité potřeby, navazovat požadavek na aktivní pomoc ze strany spojenců v NATO. Takové jsou tedy základní determinanty bezpečnostní politiky Rumunska.

Petre Dutu je profesorem na Univerzitě obrany v Bukurešti.

Černá Hora – bílé místo Balkánu

Balkánský region poutá pozornost české publicistiky v jakýchsi nárazových vlnách, závislých na živém dění v této neklidné oblasti. Tak vzniká zajímavý paradox: Když na to přijde, je pozornost věnovaná Balkánu v domácím tisku a na veřejných fórech poměrně výrazná; tím spíše se však vyjevují její limity, které spočívají v nedostatku nadčasových studií rozptylujících nepřesnosti a klišé (na něž je tato látka pohříchu bohatá). Studie Františka Šístka *Černá Hora* je součástí řady Stručná historie států nakladatelství Libri. A právě nutná stručnost, jež nepadá na vrub autora, nýbrž daných edičních parametrů, je snad jediným handicapem knížky.

Černá Hora, po Kosovu druhý nejmladší stát současné Evropy, je v kontextu západní balkanistiky znevýhodněna svou malou rozlohou a dějinami, které z ní činily spíše objekt větších celků. Bez kvalitního podání její historie by nicméně česká znalost regionu nebyla úplná. A právě takovou studii přináší František Šístek, jenž svůj erudovaný vhled do černohorské problematiky staví na letech studií, recenzních příspěvků i polemik věnovaných tomuto ne právě exponovanému koutu Balkánu. Před českým čtenářem se tedy rozvírá kniha provázející jej od nejstarších dob dějinami země na průsečíku kultur a vyznání, přičemž s každou další kapi-

Španělské idearium

V loňském roce byla českému čtenáři vůbec poprvé zpřístupněna kniha Španělské idearium. Když Ángel Ganivet (1865–1898) tento soubor esejů v roce 1897 vydal, nacházelo se Španělsko v hluboké společenské a morální krizi. Tato neutěšená situace však stimulovala intelektuální činnost a období, na jejímž počátku působil i Ganivet, je považováno za stříbrný věk španělské literatury. Je až s podivem, že publikace takového kulturního a historického významu byla v českém překladu vydána poprvé až po 110 letech od svého napsání.

Z otázek, kterým se autor věnuje, zmíním jen některé. Zajímavá je Ganivetova typologie národů na základě jejich geografického umístění; rozlišuje tři tzv. teritoriální duchy: kontinentální, peninsulární a insulární. Určujícím znakem národů první skupiny je odolnost, neboť jsou pod tlakem okolních států a intenzitě vztahů se sousedy se mohou vyhnout jen velmi obtížně. Charakterovým rysem národů poloostrovních je nezávislost, protože geopolitický význam poloostrovů jakožto mostu mezi oceánem a kontinentem je nezdůvodňován důvodem intervence ostatních států, jež vyvolává nesouhlasnou reakci národa. Ganivet poukazuje na heroický boj španělského lidu proti Napoleonovi. Ostrovní národy jsou naopak před útokem nepřítelů dobře chráněny, proto je jejich duše agresivní. Má-li insulární národ dostatek síly, může se výboji a následným ovládnutím moře stát světovým

Omluva

Omlouváme se Pavlu Kotrbáčkovi za to, že jsme dvakrát v obsahu MP uvedli jméno Petr.

Redakce MP

tolou na časové ose narůstá naléhavost černohorského skupinového sebevymezení, které v 19. století přešlo ve standardní zápas o národní identitu. Černou Horu Šístkova studie představuje jako skanzen kmenových struktur a patriarchální tradice, jejichž pouta se počala rozvolňovat až v době relativně nedávné, předně

však jsou dosud patrná. Tradicionalismus, který propustuje dějiny horského státečku a udával černohorské státnosti její letitý svéráz, je před-

staven českému publiku jako zajímavá markanta – v moderním pojmosloví „case study“ – jednoho balkánského etnika.

Kniha, kromě líčení dlouhého řetězce střetů, s osmanskou nadvládou ústícího ve faktickou, později již stvrzenou nezávislost, přináší názorný popis změn, jež přešly Balkánem od pádu železné opony až po dnešek. Slouží tedy jako aktuální průvodce po reáliích černohorské politiky na úsvitu 21. století. V této souvislosti nelze přejít ani roli černohorských elit v letech krvavého jugosláv-

ského konfliktu, kdy stála Černá Hora na straně Bělehradu; ta je v současnosti obostrněna svého druhu amnézií, jež nakonec není cizí ani českému prostředí. Působí knihy – pokud lze takové slovo v odborné recenzii použít – spočívá ovšem jinde. Autor, vzdělá-

ný historik a kulturní antropolog, využil v závěrečné kapitole zasvěcené česko-černohorským vztahům plodů svých několikaletých rešerší, aby vysvětlil, jaký význam měla svého času Černá Hora pro českou obrozenec-

kou imaginaci. Bez jeho příspěvku by možná zapadlo povědomí o českém přínosu pro konstituující se „periferii evropské periferie“, pro mnohé Čechy ale spíše „slovanskou Spartu“. Věhlasná česká jména tak nacházíme ve zcela nových, leckdy překvapivých souvislostech. Zatímco malíř Jaroslav Čermák a literát Josef Holeček jsou svými vazbami na Černou Horu známi díky svým heroickým kompozicím zpodobňujícím odbojně Černohorce a Černohorky, respektive reportážemi a analýzami, možná nás zaujme příklad „má-

jovce“ Vítězslava Háška, jenž oblasti věnoval své cestopisné črty, hudebníka Antonína Šulce – autora první černohorské hymny – nebo Karoliny Světlé (sbírka *K slovanskému jihu*), o mnohých dalších osobnostech, kterým rovněž učarovalo černohorské junáctví a chabrost, nemluvě. Později se – již ale v parodické poloze – setkáváme s ozvěnou Černé Hory v pohádce *Tři veteráni* Jana Wericha, za jejíž populární filmové zpracování v 80. letech vděčíme Zdeňku Svěrákovi.

Práce je doplněna slovníčkem základních obrátů v srbochorvatštině a rejstříkem reálií, jako je černohorská hudba, literatura, výtvarné umění apod. Nechybějí ani praktické informace pro turisty, základní ekonomické ukazatele a politické schéma. Pobaví pak jistě zmínka o Černé Hoře coby samozvaném „prvním ekologickém státě světa“, autorem vzápětí pohotově uvedená na pravou míru. To je ostatně jen jedním z dokladů autorova nadhledu a nestrannosti charakterizujících knihu, již nelze než doporučit.

David Svoboda je ukrajinista, pracuje v Ústavu pro studium totalitních režimů. davidwsvoboda@yahoo.com

hegemonem. Autor v optice této teorie zhodnocuje koloniální snahy Španělska započaté *Katolickými manžely* a poukazuje na anglické koloniální úspěchy.

Čtenáře Mezinárodní politiky jistě také zaujme reflexe geopolitických možností Španělska na sklonku 19.

století. Autor varuje před vojenským působením v Africe, které mělo tehdy ve španělských kruzích podporu. Správně odha-

duje, že by se zanedlouho proti Španělsku zvedl odpor místních obyvatel se stejně katastrofálními důsledky jako v té době probíhající povstání Kubánců proti španělské správě. V oblasti španělské východní politiky podtrhává autor význam Středomoří a zabývá se i tureckou otázkou. Pokud se týká severního orientování, autor neshledává žádný důvod k tomu, aby se Španělsko míchalo do evropských záležitostí. Za perspektivní považuje Ganivet západní směr. Latinoameričany označuje za bratry Španělů a společná historie a kulturní spřízněnost slibují vztahům s jihoamerickými státy budoucnost.

Záběr oblastí, s nimiž se autor vypořádává, mu umožňuje pasovat se do role lékaře, který stanovuje diagnózu svému národu. Katastrofova je, že Španěle stále doufají, že někde naleznou „zlatý poklad“, který je vrátí na výsluní. Tato chméra deformovala španělské myšlení po celé

19. století. Španěle se musejí spolehnout na vlastní úsilí. Veškerá energie musí směřovat do vnitřní konsolidace země. Ganivet odsuzuje požadavky veřejnosti, která si v průběhu 19. století

mnohokrát žádala teritoriální expanzi, ačkoli na to Španělsko nemělo síly. Ganivet v knize kritizuje vzdělávací systém a prohnílost politického uspořádání období restaurace. Zabývá se kořeny španělského národa a reaguje na debatu o významu španělské vědy. Výsledek? Podle autora je vzestup španělského národa možný pouze prostřednictvím trpělivé a cílevědomé práce na sobě samém. V tomto ohledu prozíravě varuje před sice svůdným, nicméně velmi nebezpečným řešením, jímž by bylo nalezení génia-diktátora.

Španělské idearium je zajímavou exkurzí do atmosféry, která ve Španělsku panovala v po-

sledních letech 19. století. Autor hledá kořeny tehdejších problémů a také anticipuje mnohé, co Španělsko ve 20. století čeká. V některých otázkách španělské minulosti je však dosti nekritický (například způsob španělské kolonizace). Čtením knihy strávíte velmi příjemné odpoledne, i když nutno podotknout, že čtenáři s hlubším zájmem se strávená doba nad publikací prodlouží poznámkováním zajímavých myšlenek, jichž je text plný. Vždyť z původní pracovní verze Španělského idearia, která měla mít dva svazky, se autorovi podařilo vše zhustit na necelých sto stran. Nakladatel vydává vlastní Španělské idearium rozšířené o debatu autora s filosofem Miguelem de Unamunem. Publikace je dále doplněna o jmenný, věcný, a dokonce i zeměpisný rejstřík, což zejména nepřilíš zasvěcený čtenář bezpochyby ocení. Za vhodné zvolený považují také obal knihy, na kterém je replika Goyova obrazu Poprava 3. května 1808. Trefně vystihuje zoufalou situaci ve Španělsku na konci 19. století.

Michal Vrabec je studentem mezinárodních vztahů na FSV UK a národního hospodářství na FNH VŠE. michal11vrabec@hotmail.com

František Šístek Černá Hora

128 s. (Praha: Libri 2007)
ISBN 978-80-7277-355-8

Ángel Ganivet Španělské idearium

Chomutov: L. Marek, 2007. 143 s.
ISBN: 978-80-87127-04-9

Thukydides

Cizinec se ve vaší demokracii vyzná poměrně snadno. Hádáte se stejně často (možná častěji) jako my, Řekové, a umíte se hádat hodně dlouho, roky o tom samém – v tom jsme také byli dobří. Jedné věci ale opravdu nerozumím. Neumíte se dohodnout na tom, kdo je, a kdo není přítel, což byl naopak základ naší městské polis.

Naposledy ten spor o Kosovo. Strana, která si, kdo ví proč, říká lidová, když ji volí necelých pět procent lidí, je nejprve kategoricky proti uznání téhle malé země, ačkoliv to udělala většina vašich spojenců, v čele s oblíbenými Američany a vaše vláda musela tento bod odložit. Pár týdnů na to sice ve vládě pro uznání nehlasovala, ale její odpor už tak vyhraněný nebyl. Co se za tu dobu změnilo? Srbsko prý mezitím změnilo vládu, ale tam přece ještě žádná není. Kromě toho i vítěz voleb přece křičel do světa, že Srbové se Kosova nikdy nevzdají. Zmatení, zmatení jsou tihle

lidovci. A co teprve váš prezident, Klaus, tuším, tak nějak se snad jmenuje.

Četl jsem ve vašem posvátném spisu, říkáte mu Ústava, že prezident pomáhá vládě vládnout. Vždycky jsem učil své žáky, směrem ven, mimo stát, jsou věci citlivější než dovnitř. A proto je dobré, když se vládnoucí klany spojí v jednom názoru. Není nic horšího, než když se někdo pere před očima nepřítele, ukazuje to jeho nejednotnost a nespornou slabost. Takového nepřítele, řekne si každý, snadno porazíme! Vždyť veřejně, před celým světem, poráží předem sám sebe.

Politika směrem ven je větší hra než směrem dovnitř. Rozhodují jasná gesta a dobře čitelné symboly. Váš prezident ukazuje, že si bude dělat, co chce, a že nerozumí názoru těch, s nimiž vládne, ale ani těm, s nimiž chcete bránit svou zem. „Nemyslel jsem si, že se budu muset někdy stydět,“ tak nějak to řekl nenasytým papírovým a obrazovým poslům. Nevěřte mu. Vy ostatní přece chápete, jak důležité je pro malý národ vymánit se z nadvlády početnějších. Moje zkušenost historika mi říká, že stydět se musejí spíše vaši vládcí za něj. Ale aspoň si prezident zkusí na vlastní kůži, jaké to je.

Zbyněk Petráček

Glosa

Ahasver slaví šedesát

Stát Izrael je dobrým zrcadlem pro Evropu, jakýmsi strojem času. Na jeho boji o vlastní existenci, o hranice, na jeho úspěších i křísech jako by po sto a více letech Češi, Poláci, Irové, Italové i jiní sledovali své vlastní zápas za národní svéprávnost a odpovědnost. Tomu, kdo se dívá na Izrael jen očima „mírového procesu“, nedalo šedesáté výročí obnovy židovského státu nic nového – k míru je stále daleko. Ale ten, kdo sleduje prastaré národní stereotypy, vidí změny téměř revoluční.

Význam Státu Izrael kdysi shrnula americká historička Barbara Tuchmanová takto: „Izrael

je jediný národ na světě, který si vládne sám na témže území, pod týmž názvem, s týmž náboženským vyznáním a týmž jazykem, jako činil před třemi tisíci lety.“ Jenže přes vzletná slova zůstávali Židé globálním symbolem diaspor, roztržštěnosti. Tím symbolem asi zůstanou, neboť stereotypy mají tuhou kořínku, ale čísla dokládají, že realita už je jiná.

Izrael populačně vzrostl z jednoho na sedm milionů. Před dvěma lety jeho židovské společenství už přečíslo židovskou komunitu v USA a stalo se nejpočetnější na světě. V Izraeli, před šedesáti lety útočišti jen menšiny ohroženého

národa, dnes žije přes 40 procent světového židovstva, zatímco v Irsku je to necelá desetina pozemšťanů hlásících se k „IRSTVÍ“ a v Arménii jen třetina všech Arménů. Chcete-li jít s dobou, nahraďte si Ahasvera, „věčného Žida“ bloudícího světem, nějakým Irem či Arménem. Mc-Ahasver, Ahasverjan, to jsou dnes symboly diaspor.

Zbyněk Petráček je komentátorem Lidových novin.

Zbynek.Petracek@lidovky.cz

Futurologická fikce

To je teda fakt dobrý, dost dobrý. Jak teď budeme mít to půlroční předsednictví v Unii, budeme šéfkama, to přece ví každé, tak nějaké astrolog vypočítal z hvězd ty naše priority. O čem by to vlastně mělo být, co je pro nás hlavní. To muselo stát nějakýho počítání, jako vod Ajnštajna, protože u nás chce každé něco jinýho, natruc ostatním. Všichni dohromady se nikdy nedomluví. Vono to vždycky vypadá jako tuhle, když ten chlapík v šatech, počítám tak

za moji celou vejplatu, dobíhal tramvaj, proč takovej chlap jezdí sockou, to teda nevím, no ale stalo se. Řidič už zavíral dveře, ale tenhle střelec se tam vedral, páč správně vložil do mezery mezi dveřma nejdřív svůj kufřík. Minutu dechal jak chrt a pak se zeptal, je to dvánáctka? Né, to je třiadvacítka, řekla mu nějaká hodná pani. A ten chlap zařval: Ale tou já nechci!, a začal se za jízdy drápat ven. Tak takhle je to s těma našema domluvama. Ale

jak říkám, proč se ptát mrtvejch hvězd, když jsme tady my, lidi, nejdůležitější aktér a držitel moci. Nás se prostě nikdo na nic neptá. Tak já za lid říkám: nejde o to co, ale jak! Protože u nás jde vždycky o to jak. Takže je to jasná plichta mezi Haškem a starejma židovskejma mudrcema: To chce klid, stejně je všechno jinak. A Franto, ty mi ještě dones jednu hla-dinku.

Homo politicus vulgus

VÝBĚR Z NOVINEK KNIHOVNY ÚMV

<p>3 54 412</p> <p>BALDWIN, Richard
Ekonomie evropské integrace / Richard Baldwin, Charles Wyplosz. – Praha: Grada, 2008. – 478 s.: gr., tab. – Bibl.-Pozn.-Příl.-Rej. ISBN 978-80-247-1807-1</p>	<p>3 54 402</p> <p>GLOBALISATION
Globalisation challenges and new trends of governance: conference proceedings / ed. by Dana Steinemetzová. – Prague: Oeconomica, 2007. – 245 s.: gr., tab. – Bibl.-Pozn. ISBN 978-80-245-1316</p>	<p>3 De 54 501</p> <p>MONGILI, Alessandro
Stalin a sovětské impérium / Alessandro Mongili. – [Praha]: Levné knihy, 2006. – 191 s.: il. – (XX století. Témata a obrazy naší doby). – Bibl.-Chron.-Rej. ISBN 80-7309-350-2</p>
<p>3 54 561</p> <p>BAUER, Alain
Válka teprve začíná: scénáře pro 21. století / Alain Bauer, Xavier Raufer. – Praha: Themis, 2004. – 231 s. – (Studie). – Bibl.-Chron.-Pozn. ISBN 80-7312-037-2</p>	<p>9 54 545 PK</p> <p>HRADEČNÝ, Pavel
Dějiny Albánie / Pavel Hradečný, Ladislav Hladký. – Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. – 716 s.: il., mp. – (Dějiny států). – Chron.-Rej. ISBN 978-80-7106-939-3</p>	<p>9 54 551</p> <p>OSTEUROPA
Osteuropa vom Weltkrieg zur Wende / ed. Wolfgang Mueller, Michael Portmann. – Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2007. – 423 s. – (Zentraleuropa-Studien ; Bd. 10). – Pozn.-Rej. ISBN 978-3-7001-3791-7</p>
<p>3 De 54 522</p> <p>BLAUBERGER, Michael
Zivilmacht Europa?: Leitlinien europäischer Aussenpolitik in der Analyse / Michael Blauburger. – Marburg: Tectum, 2005. – 103 s. – Bibl.-Pozn. ISBN 3-8288-8802-X
Rec. - In: European foreign affairs review. - Vol. 12, issue 4 (2007), s. 581-585.</p>	<p>9 54 395</p> <p>ISTORIJA
Istorija Rossii XX. - do načala XXI. veka / ed. L.V. Milov. – Moskva: EKSMO, 2006. – 958 s. – (Istorija Rossii s drevnejších vremen do načala XXI. veka). – Chron. ISBN 5-699-18159-8</p>	<p>3 54 499</p> <p>O'SULLIVAN, John
Prezident, papež a premiérka: trojice, která změnila svět / John O'Sullivan. – Praha: Ideál, 2007. – x, 368 s.: il. – (Dějinné zvraty a souvislosti). – Pozn.-Rej. ISBN 978-80-86995-02-1</p>
<p>3 De 54 516</p> <p>BRŮŽEK, Antonín
Evropská měnová integrace a Česká republika / Antonín Brůžek, Gabriela Smrčková, Martin Záklasník. – Praha: Velryba, 2007. – 197 s.: gr., tab. – (Podnikání a management). – Bibl.-Pozn. ISBN 978-80-85860-19-1</p>	<p>3 54 563</p> <p>KERSAUDY, François
De Gaulle a Roosevelt: souboj na nejvyšší úrovni / François Kersaudy. – Praha: Themis, 2006. – 469 s.: il. – (Historie). – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 80-7312-049-6</p>	<p>3 De 54 530</p> <p>ŘEHÁK, David
Vybrané aspekty soudobého terorismu / David Řehák, Pavel Foltin, Richard Stojar. – Praha: Agentura vojenských informací a služeb, 2008. – 138 s.: gr., tab. – Bibl.-Chron.-Pozn.-Rej. ISBN 978-80-7278-443-1</p>
<p>3 54 483</p> <p>BURKIN A. I.
Nacional'naja bezopasnost' Rossii v kontekste sovremennykh političeskich processov / A. I. Burkin, A. V. Vozženikov, N. V. Sineok. – 2. dopol. izd. – Moskva: RAGS, 2008. – 478 s.: tab. – Pozn.-Příl. ISBN 978-5-7729-0312-4</p>	<p>3 54 411</p> <p>KLAUS, Václav
Rok pátý: Václav Klaus 2007: projevy, články, eseje / Václav Klaus. – Praha: Knižní klub, 2008. – 487 s., [32] s. obr. příl. – Příl.-Rej. ISBN 978-80-242-2067-3</p>	<p>3 54 553</p> <p>STÖVER, Bernd
Der Kalte Krieg 1947-1991: Geschichte eines radikalen Zeitalters / Bernd Stöver. – München: Beck, 2007. – 528 s.: il., mp. – Pozn.-Rej. ISBN 978-3-406-55633-3</p>
<p>3 54 515</p> <p>CIHELKOVÁ, Eva
Nový regionalismus: teorie a případová studie (Evropská unie) / Eva Cihelková ...[et al.]. – Praha: Beck, 2007. – xxviii, 361 s.: gr., tab. – (Beckova edice ekonomie). – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-80-7179-808-8</p>	<p>3 54 414</p> <p>KRÁLÍK, Juraj
Kariérny diplomat / Juraj Králík. – Bratislava: Iura Edition, 2006. – 473 s.: il. – Pozn.-Příl. ISBN 80-8078-095-1</p>	<p>3 54 413</p> <p>ŠIŠKOVÁ, Naděžda
Evropské právo 1 - ústavní základy Evropské unie / Naděžda Šišková, Václav Stehlík. – Praha: Linde, 2007. – 310 s. – Bibl.-Pozn.-Příl. ISBN 978-80-7201-680-8</p>
<p>3 De 54 497 PK</p> <p>ČVRKAL, Zdeněk
Írán / Zdeněk Čvrkal. – Praha: Libri, 2007. – 174 s.: mp. – (Stručná historie států ; sv. č. 43). – Chron. ISBN 978-80-7277-337-4</p>	<p>3 54 403</p> <p>LAURENT, Eric
Tajný svět George W. Bushe: v síti víry, obchodu a moci / Eric Laurent. – Praha: Intu, 2004. – 156 s. – Pozn.-Rej. ISBN 80-903355-1-9</p>	<p>3 54 415</p> <p>MATĚJKA, Zdeněk
Povolání diplomata aneb Jak jsem pomáhal rozpoutět Varšavskou smlouvu: paměti Zdeňka Matějky / Zdeněk Matějka. – Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. – 214 s.: il. – Pozn. ISBN 978-80-7380-029-1</p>
<p>3 54 541 PK</p> <p>DRULÁK, Petr
Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích / Petr Drulák a kol. – Praha: Portál, 2008. – 255 s. – Autoři částí: Michal Kořan, Jan Karlas, Vít Beneš, Elsa Tulmets, Vít Střítecký, Ondřej Horák, Eliška Tomalová, Mats Braun. – Bibl.-Rej. ISBN 978-80-7367-385-7</p>	<p>3 54 486</p> <p>MEDVEDEV, Dmitrij
Nacional'nije priority: stat'ji i vystuplenija / Dmitrij Medvedev. – Moskva: Jevropa, 2008. – 502 s.: il. – Pozn. ISBN 978-5-9739-0151-6</p>	<p>3 54 405</p> <p>ŠLOSARČÍK, Ivo
Politický a právní rámec evropské integrace / Ivo Šlosarčík. – Praha: Institut pro evropskou politiku European, 2005. – 321 s. ; tab. – Bibl. ISBN 80-903237-6-6</p>
<p>3 54 426</p> <p>GEGENWART
Gegenwart der Vergangenheit: die politische Aktualität historischer Erinnerungen in Mitteleuropa / ed. Julian Pänke ... [et al.]. – Baden-Baden: Nomos, 2007. – 234 s. – (DGAP - Schriften zur Internationalen Politik). – Pozn. ISBN 978-3-8329-2541-3</p>	<p>3 54 554</p> <p>MELEGH, Attila
On the East-West slope: globalization, nationalism, racism and discourses on Central and Eastern Europe / Attila Meleghe. – Budapest: Central European University, 2006. – xi, 220 s.: tab. – Bibl.-Pozn.-Rej. ISBN 978-963-7326-24-0</p>	<p>3 D 54 457</p> <p>ZPRÁVA
Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2006. – Praha: Úřad vlády ČR, 2007. – 161 s.: gr., tab. – Pozn.-Příl. ISBN 978-80-87041-24-6</p>